

Aposil Bì Jisas manö ud arep gau kale nan nìhön nìhön gila

Luk Diopilas nìp kauyaᅇ kalì kliš rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalì kliš rìknö u, Jisas nìp yag daulö majö göm, wög il göm mìd damöm, nan nìhön nìhön göm, manö nìhön nìhön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalì kliš rìknö.
*

² Hainö, God Jisas nìp dam ap ran jak kumi kabö laᅇ au ud ara. Pen nìpe kumi kabö adö laᅇ au arnìg ga magö u, nìpe gö Ana U† nìpe manö nìpe ud arep hag la bì gau kalìp hag ñì aij ga. Manö anìbu magöᅇhalö nöd kalì kliš rìkem nöp ñìnö u.
*

³ Jisas uma pen kauyaᅇ uraköm, ñìn unbö ñìnjuöl mihöp (40) aᅇ u ñìn iru nöp waiö löm, manö nìpe ud arep bì nìpe gau aip mìdöm, God nìbi bì udöm abad mìdeinab manö u kalìp hag ñìmìdöp. Anìg gö, kale amgö magö kale ke nìᅇla nìpe kamìᅇ mìdeia.
*

⁴ Pen umöm uraköm, mìnöᅇ naböᅇ adö il i mìdmìdöp ñìn aᅇ anìb au, ñìn ap bì nìpe anìb gau aip nan magö ñìᅇöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nìhön kalöp ñìnabin a ga u, Jerusalem aui nöp mìdmim, abad mìdaimim.
*

---

* **1:1:** Luk 1:3   * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51   * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41
* **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33

5 Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen ñin mihöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au ap ran jak ara

6 Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila aŋ au waiö lö, nip hagla, “Bi Kub, ne miñi kiŋ hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöŋ hon i kauyaŋ ke abad midun, ram minöŋ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. *

7 Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niŋöm hag la; nan kale wasö. *

8 Pen Ana U† nipe kalöp auö, kale pidöŋ udmim ammim, Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Sameria nibi bi, nibi bi ram minöŋ gau gau magöŋhalö gau, yad nihön nihön gipin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

9 Anig hagöm, bi nipe gau niŋmidlö niŋöl gi, God nip dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö niŋöl gi, kumi bad ap apöm nip harika.

10 Pen nipe areia, kale kumi kabö laŋ niŋ midlö niŋöl gi, magö anibu nöp bi waŋj rud yimlö mihau ap kalip pig urak midailö.

11 Bi anib mihau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale nihön ginig kumi kabö laŋ niŋ midpim? Kale niŋöl gi midpe niŋöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a gilö. *

---

* 1:5: Mad 3:11   * 1:6: Luk 24:21   * 1:7: Mak 13:32   * 1:8: Mad 28:19; Luk 24:48   * 1:11: Mad 26:64; Luk 21:27

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

12 Olip Dum lañ m+deila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan m+lö wasö, Olip Dum Jerusalem n+bö sö!; Juda God n+ip sabe gep ñ+n u kale ajm+idal rö nöp.* *

13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö lañ m+gan u arla. B+ m+deila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñ+ n+pe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñ+ n+pe Judas u.*

14 Kale pör pör magum göm, God n+ip sabe gi+m+idal. Jisas n+me Maria u, Jisas n+mam b+ gau, n+bi r+imnap halö pör an+g gi+m+idal.

15 Pen ñ+n añ an+b au, n+bi b+ ñ+njuöl unbö kago! j+ñ (120) rö ap magum gi+lö n+ñöl gi, Pida uraköm kal+ip haga,

16 “Añ mam b+ n+ñim. Ana U+ n+pe hadame nöp Depid n+ip gas+ ñö, Judas Jisas n+ip mumug n+ñ+a b+ u gi+nab rö n+ñöm kal+ k+ñ r+kö, haga haga rö nöp ga.*

17 Jisas b+ Judas an+bu udö, hon aip m+idöm, wög n+pe u j+m ñöl gi+m+idun,” a ga.

18 Pen hainö n+pe Jisas n+ip mumug n+ñöm, mani uda u damöm, m+nöñ naböñ ap rauöm, m+id damöm, ñ+n añ+ ap ap lug paköm, mudun n+pe u pabu göm, hibur magöñhalö l+m gi hön hañauö uma.*

19 An+g göl umö, Jerusalem n+bi b+ magöñhalö n+ñöm, m+nöñ naböñ rauöm uma an+bu, hib

* 1:12: kilomida añ+ ap nöp rö
Mad 10:2-4 * 1:16: Sam 41:9

* 1:12: Luk 24:50-53
* 1:18: Mad 27:3-8

* 1:13:

Akeldama a gila. Akeldama hagla manö it u, “Hagape Luga M+nön Nabö?,” a göm hagla.

²⁰ Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adiñ Sam a gipal u kali kliš r+köm haga,

‘Ram nipe cög nöp m+dain+m;

Nibi b+ r+mnap ram nipe am m+dagaiöl,’ a ga. Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udn+m,’ a ga. *

²¹ Haga an+bu, bi hon ke ap niñun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajm+idun u, bi hon aip pör ajm+idöp bi ap niñun udnabun.

²² Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas n+p ñ+g pak ña u niñöm, m+id damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lañ ara niña bi ap niñun udnabun. Bi an+bu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñ+ aij g+inab,” a ga. *

²³ Pida an+g hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kal+p m+höñ hag lila. Pen Josep ñ+n r+mnap hib nipe ap Basabas, ap Jasdä, a g+m+dal.

²⁴⁻²⁵ Bi an+ib m+hau kal+p an+g göl hag löm, God n+p sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naij göm umöm, ram nipe m+dain+m au ara u, kuö nipe u an udn+m, a gun, bi m+höp i hag l+ibun. An+ib u, ne nibi bi magöñhalö gasi niñöm gipal rö niñban u me, nöp hag niñabun, ne ke bi u a gö, hon niñun udnabun,” a gila.

²⁶ An+g hagöm, bi an+ib m+hau ilöñ cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö ag+p lañ aip jim ñöm, kauyañ bi unbö m+gan lañ la.

---

* **1:20:** Sam 69:25; 109:8   * **1:22:** Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27

2

Ana U† n†pe aua

¹ N†bi b† Jisas n†p n†ŋ udla gau, Pedikos ñ†n kub u m†ñ†, a göm, ap ram raul m†gan a†† ap m†deila.
*

² An†g göl m†dlö n†ŋöl g†, ad†ŋ gu kub kumi kabö adö laŋ n†bö hagöm, y†gön rö udöm, ram raul m†gan as†k m†deila au yaŋ aua.

³ Pen magö an†bu nöp n†ŋla, mab m††aŋ ugan rö u apöm, p†laj†k ke ke pa g† dö g† amöm, n†bi b† nab†c cög adö laŋ a†† a†† am m†deia. *

⁴ Am m†dö n†ŋöl g†, Ana U† apöm, ana kal†p aŋ daŋ ajmaŋ raua n†ŋöm kale manö yab†† adö ke ke hagla. *

⁵ Pen ñ†n an†bu, Juda n†bi b† gau, kale m†gan ke ke, ram m†nöŋ gau n†bö gau n†bö apöm, Jerusalem magum g† m†deila. N†bi b† an†b gau kale God Manö haga rö n†ŋöm g†m†dal.

⁶ Gu kub an†bu hageia n†ŋöm, n†hön gab a göm, n†bi b† iru nöp y†ŋ†d ram an†bu apöm n†ŋla, manö yab†† adö ke ke kabö göl nöp hageila.

⁷ Kale n†ŋöm, aiö waiö göm hagla, “N†bi b† gai i magöŋhalö Galili n†bö.

⁸ Pen aige göm manö yab†† hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl n†ŋabun?

⁹ Hon r†mnap Padia n†bö, r†mnap Midia n†bö, r†mnap Ilam n†bö, r†mnap Mesopodemia n†bö, r†mnap Judia n†bö, r†mnap Kapasodia n†bö, r†mnap Podas n†bö, r†mnap Ēsia n†bö,

---

* **2:1:** Lep 23:15-21; Dud 16:9-11   * **2:3:** Mad 3:11   * **2:4:** Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

10 rımnap Prijia nıbö, rımnap Pampilia nıbö, rımnap Ijip nıbö, rımnap ram mınöŋ Libia, Sairini daun goł gau nıbö, rımnap Rom nıbö auno.

11 Nıbi bı Rom nıbö aula u, rımnap Juda nıbi bı yıjıg göl, rımnap Juda nıbi bı wasö pen uri Juda nıbi bı gıpal rö adö u gıpal. Rımnap Krir nıbö, rımnap Arebia nıbö auno. Pen hon nıŋ mıdno nıŋöl gı, manö yabıtı hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nıpe nan unbö ke yabıtı göp, a göm, hib nıpe haglö adö arab, nıŋabun,” a gıla.

12 Anıg hagöm, gası iru nıŋöl gı, pen hag nıŋö, pen hag nıŋö göm hagla, “Ke yabıtı gab anıbu nıhön gınıg gab,” a göm, gası iru yabıtı nıŋla.

13 Nıbi bı rımnap pen kale ñıñıtıŋ lı hagla, “U ñıg wain iru nöp ñıŋöm, hauıt alöp hagaböl,” a gıla.

Pida manö hag ña

14 Pen Pida bı Jisas manö ud arep bı unbö agıp laŋ aıp uraköm, meg mıgan dap ranöm, nıbi bı iru nöp mıdeila gau kalıp haga, “Kale Juda nıbi bı hon abe, kale nıbi bı Jerusalem aui hanmıdim abe, aui nıhön gajıp u yad kalöp manö hagnıg gabin i nıŋ aij gımım.

15 Kale rımnap hagpım, ‘Bı gai i ñıg wain iru nöp ñıŋöm, hauıt alöp hagaböl,’ a gıpım u, pen kale ñıg wain ñıŋlö hauıt alagöp. Mıñı sıdö gısön nöp auöp magö u nöp me.

16 Pen manö yabıtı ke ke hagaböl nıŋabım anıbi, bı God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalı kılñ rıka rö nöp gab me u. Nıpe manö anıbu kalı kılñ rıköm haga,

- 17 ‘God hagöp, “Ñin hain u,
 nibi bi magöñhalö gau kalip Ana yad yun-
 abin.
 Ñi pai kale gau God Manö nibi bi kalip hag
 ñinaböl.
 Bi praj kale gau naböñ nñnaböl.
 Bi majö kale gau hon nñnaböl. *
- 18 Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi
 gau abe bi gau abe,
 kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi
 gau kalip hag ñinaböl.
- 19 Pen kumi kabö adö lañ nan ke gagep rö rñmnap
 gem,
 mñnöñ naböñ adö it i nan nñneb nñnagep ke
 nñbö rñmnap gñnabin.
 Hagape göm, mab inöm, hadu adpñ kub göm
 gñnab.
- 20 Sidö mailö gagnab;
 rakñn hagape bö lñnab.
 Anig geinab, hainö ñin unbö ke nñbö waiö lñnab.
 Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.
- 21 Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kamññ yuañ, a
 göm, hag nñnaböl gau,
 kalip ud kamññ yunab,” a ga.
- 22 Pida nipe Joel kalñ kliñ rñka manö anibu hag
 pis göm haga, “Kale Isrel nibi bi, manö hagnig
 gabin i nññ aij gñmim. Jisas bi Nasared nñbö u
 bi yñharññ wasö; God nipe ke nññ yuö aua. Ñi
 yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nñneb
 nñnagep iru nöp göm gñnab añ kalip au nññöm, bi
 anibu God nipe ke hag yuö aua u nññlañ, a göm,

---

* 2:17: Joe 2:28-32

nip yuö aua. Jisas nipe nan gagep rö an kale ga u, kale ke hadö niñbim.

²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas nip ud niñmagö adö kalöp u lö, kale dam niñbi bi nan si nan naj gipal gau kalip niñbe, nip mab ba lañ al pak lilo uma.

²⁴ Nipe ilön kub yabıl udöm uma u pen böñ nöp wip rigöl au midöm, hij gi lug li arnim rö laga. God gö kauyañ uraka.

²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nip manö kalı kliñ riköm haga,

‘Yad niñbin, Bi Kub yad aip pör pör midöp.

Nipe niñmagö yijig yad lau adö midöp u me, yad piñiñ gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur midmagö yad pitaiöp; yad niñiñ lem hagabin.

Hañ roman yad umnig gab pen gasi halö midem piñiñ gagnabin.

²⁷ Ai giniñ? Ne yip wip rigöl miñan arö gagnabön.

Ne Bi Uı ne arö gö, hañ roman nipe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamıñ midem adan u yamna.

Yad ne aip midem, miñ miñ yabıl ginabin, ‘a ga,’ a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anıbu hag pis göm haga, “Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niñ aij ginabim. Bac itañ Depid umö rigöl gila ulöm miñan u midöp; ulöm miñan anıbu miñi hon u rö nöp niñbun. *

³⁰ Pen Depid nipe God manö hag ñeb bi midmidöp u me, nipe niña, God hadame nöp

* 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10

manö hag löm haga, ‘Ne ñi riknabön rik damöm rik linaböl ñi ap nipe ka ne udöm, kin mideinab,’ a ga. *

³¹ Depid nan hainö ginab u niñöm, Mesaia u* nipe umöm uraknab, a göm, haga, ‘Nip wip rigöl miñan arö gaga. Hañ roman nipe hij gi lug li araga,’ a ga. *

³² “Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamij midöp. Nipe kamij midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun.

³³ God Jisas nip dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana U† ñinabin a göm haga u, Jisas nip ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. *

³⁴ Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ it i midöm, kumi kabö adö lañ araga. Pen nipe haga, ‘Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,

“Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimön me;

³⁵ yad ginö kaua maual ne gau, rała miñan ne gau mideinaböl,” a ga,’ a ga.

*

³⁶ “Anib u, kale Isrel nibi bi magöñhalö niñ aij gimim: Jisas bi mab ba lañ al pak libe uma bi anibu nöp, God gö Bi Kub yabit midöp. Nipe nöp Mesaia pör abad midmidun me u,” a ga. *

---

* **2:30:** 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11   * **2:31:** Grik manö “Krais u” abe, Hibu manö “Mesaia u” abe it añi ap nöp midöp: “God hag la Bi u.”   * **2:31:** Sam 16:10   * **2:33:** Ap 5:32; 7:55-56   * **2:35:** Sam 110:1   * **2:36:** Ap 5:30-31

37 Pida manö anıbu hagö, nıbi bı mıdeila gau nıñöm ñaul ara. Anıg gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bı gau abe, hag nıñöm hagla, “Anıb u, mam bı, hon mıñi nıñön gun?” ö gıla.

38 Hageila, Pida haga, “Kale añı añı magöñhalö mıdpım rö, nan si nan naij gıpım adö u, nıñön gıñıg anıg gıpun, a gımım, arö gımım, Jisas Kraıs nıp nıñ udmım, ñıg pakmım. Anıg geınabım, God nan si nan naij gıpım u nıñöm arö göm, Ana Uı nıpe u kalöp ñınab.

39 God hadame nöp haga, ‘Ana yad kalöp Isrel nıbi bı ñem, ñı pai kale yag daunabım gau kalıp ñem, nıbi bı mılö gau kalıp abe ñem gınabın,’ a ga. Anıb u, hon nıñbun, God nıbi bı an an aulanı a gınab gau, kalıp magöñhalö Ana Uı u ñınab,” a ga. *

40 Pida kalıp mög nıñöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “Nıbi bı uri mıdpal rımnap halöwalö gı naij gıpal rö arö gımım, mıd aıj gımım. Wasö u, ilön kub udnabım,” a ga.

41 Nıbi bı iru nöp Pida manö haga u nıñöm, Jisas Kraıs nıp nıñ udöm, ñıg pakla. Ñın anıbu nöp, nıbi bı dri dausan (3000) rö Jisas Kraıs nıp nıñ udöm, Jisas nıbi bı nıpe aıp jım ñöl mıdeila. *

42 Anıb u, kale pör pör apöm, bı Jisas manö ud arep bı gau aıp se göl mıdöm, God Manö hag ñeila u nıñ aıj gun, a göm, hag amıl apıl göl gı, bred ud jö göm se göl ñıñöl gı, God nıp sabe göl gı mıdmıdal. *

Jisas nıbi bı nıpe gau gımıdal rö

* 2:39: Aıs 57:19   * 2:41: Ap 2:47; 4:4   * 2:42: Ap 20:7

⁴³ God bɪ Jisas manö ud arep bɪ gau kalɪp pɪdöŋ ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nɪɲeb nɪɲagep iru nöp göm gɪlö, nɪbi bɪ gau nɪɲöm, aiö waiö gɪla.

⁴⁴ Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau, se gɪ mɪdöm, nɪbi bɪ nan mɪdageia gau, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nan hałöwałö ñɪla. *

⁴⁵ Mɪnönɲ nabö?, nan gau u rö nöp sɪkim göm, mani udöm, nɪbi bɪ nan mɪdageia gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla.

⁴⁶ Kale pör pör, ñɪn añɪ añɪ, God sabe gep ram u am magum gɪmɪdal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, mɪdmagö apen löl gɪ, ñɪñɪ löl gɪ, nan se göl ñɪɲmɪdal.

⁴⁷ Pen nɪbi bɪ mɪdeila gau magöŋhalö, Jisas nɪɲ udla nɪbi bɪ kalɪp nɪɲlö, aij a ga. Pör pör, ñɪn añɪ añɪ, Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ rɪmnap halö ud kamɪɲ yuö, kale Jisas nɪp nɪɲ udöm, ap Jisas nɪbi bɪ nɪpe nöd nɪbö gau aip mɪdmɪdal. *

3

Bɪ ma naij ga u, Pida gö, kamɪɲ la

¹⁻³ Bɪ nɪme yag daua ñɪn u nöp ma naij ga ap, nɪp ñɪn añɪ añɪ pör pör dapöm, God sabe gep ram ajöŋ ił, Ajö? Kɪñ Aij, a gɪmɪdal u, goł au lɪlö asɪk mɪdmɪdöp. Mɪdöl gɪ, nɪbi bɪ God sabe gep ram raul mɪgan ap armɪdal gau, kale mani nan yɪp ap ñim, a gɪ asɪb gɪmɪdöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sɪdö gamɪɲ ga dugo magö u, God nɪp sabe gep magö u, God nɪp sabe gɪnɪg, ap padilö nɪɲöl gɪ, bɪ ma naij ga anɪbu

* **2:44:** Ap 4:32-35   * **2:47:** Ap 6:7; 11:21

kalip mihöŋ niŋöm haga, “Yip mani rimnap ñil,” a ga.

⁴ Hageia, kalpe mihöŋ nip niŋ ij halö li midmil, Pida haga, “Halip mihöŋ nöŋ!” a ga. *

⁵ Haga, yip nan ap ñinig gabil, a göm, kalip mihöŋ niŋ midö niŋöl gi,

⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad midagöp u pen nan yad añ+ ap midöp u nöp ñinabin. Jisas Kraiss Nasared nibö u, hib nipe hagem nöp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. *

⁷ Pida anig hagöm, ñimagö yijig lau nip udöm, ud urak ñö niŋöl gi, magö anibu nöp ma abe, ma goŋ abe aij la.

⁸ Aij gö, yinid urak amöl gi, rata rata göl gi, God nip aij a göl gi, kalip mihöŋ aip God sabe gep ram raul miŋan u ara.

⁹ God nip aij, a göm, abö göl göm ajeia u, nibi bi mideila gau niŋöm,

¹⁰ bi ma naji pör apöm, God sabe gep ram ajön it, Ajö? Kliñ Aij, a gimidal u, goŋ au asik midöm, mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabil abö gi auab, a göm, gasi iru niŋöm aiö waiö gila.

Pida manö hag ña

¹¹ Bi anibu nipe, God sabe gep ram höŋ adö, Solomon Ram Bada, a gimidal, miŋan u midöm, Pida aip, Jon aip kalip mihöŋ an an li ud midö niŋöl gi, nibi bi magöŋhalö aiö waiö göl gi, gi dö gi aula.

---

* 3:4: Ap 14:9   * 3:6: Ap 4:10; 16:18

12 Nibi bi aueila, Pida nipe niñöm haga, “Isrel nibi bi gai i, kale niñön giñig gasi iru niñmim halip bi miñön niñ ij halö gabim? ‘Kale miñön bi klö, bi kamñ aij midmil gajil, bi anibi adan aij aij gab,’ a giñim, gasi u niñabim ar? U wasö.

13 Ebrahim, Aisak, Jekop, bac ilañ hon bi gau sabe giñidal God anibu nöp nipe ke gö, bi wög gi ñeb nipe Jisas urakö, nibi bi gau niñöm, nipe mailö aij unbö ke halö midöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas niñ udagpe. Pailod, Jisas niñ hubik yuin a ga u pen kale ke, niñ dam mab ba lañ al pak lilañ, a giñe. *

14 Jisas nipe Bi Ut; nipe Bi Kamñ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nipe bi niñeb hon wasö; bi wip almidöp u hanip hubik yu, a giñe.

15 Anig giñim, Bi kamñ middep magö ñöb u niñ al pak liñbe. Pen God gö, nipe uraka u, hon amgö magö hon ke niñul hagabul.

16 Bi ma naj pör niñbim i, miñi kamñ lajip niñbim. Jisas klö nipe gö me, kamñ löp. Jisas niñ udul, hib nipe haglo, nipe gö böñ nöp kamñ löp.

17 “Pen middeimam yad gai. Kale ke abe, bi kub kale gau abe, hauñ halö midmim, Jisas niñ anig giñe. *

18 Pen God nipe bi manö nipe hagep gau kalip hadame nöp gasi ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia nipe ilön kub yabit udöm umnab,’ a giñla u me, hagla rö nöp giñe.

19 Anib u, nan si nan naj giñim u, niñön giñig

---

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23   * **3:17:** Luk 23:34; 1Di 1:13

anig gipun, a gimim, arö gimim, God n+p ado gi aube, n+pe nan si nan naj gipim pr+ u lk gi yunab. *

²⁰ Anig gipe, Bi Kub n+pe ana kalöp an dan klö n+pe ñöm, Kraiss u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiss u Jisas me.

²¹ God n+pe hadame nöp hagö, bi manö hagep u+ n+pe gau hagla rö, Jisas n+pe ram m+nöj kumi kabö adö lan au midöp rö midö n+nöl gi, God nan magöjhalö kauyan gi li aij ginab n+n u aunab.

²² Mosiss haga, 'Hainö Bi Kub God kale, n+pe bi manö hagep yad rö, bi il kale ke ap, hag yunab. N+pe apöm, manö hagnab u magöjhalö n+n aij gimim. *

²³ N+bi bi manö n+pe udagnaböl gau, n+bi bi n+pe midageinaböl; kale böj nöp höj adö yan amöm, umnaböl,' a ga.

²⁴ "Bi God manö hagep Samyuel abe, bi God manö hagep hain aula gau abe magöjhalö nan uri waiö lab n+nabun u hadö hag n+la.

²⁵ God hadame nöp nahai itan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+p ginabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'N+n pai ne rikö, kale rik dam dapil göm riknaböl gau, bi ap midöm me, n+pe gö n+bi bi gau magöjhalö m+n m+n ginaböl,' a ga. *

²⁶ Pen God Bi Wög Gi Neb n+pe Jisas ram m+nöj il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel n+bi bi nan si naj naj g+pal u, n+hön ginig anig gipun,

---

* 3:19: Ap 2:38   * 3:22: Dud 18:15,18-19   * 3:25: Jen 22:18

a göm, adö an+bu arö göm, mid aij g+lan, a göm, kalöp Isrel n+bi b+ gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kal+p manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip n+bi b+ kal+p manö hag ñilö n+ñöl gi, b+ God n+p nan sabe gep b+ gau abe, God sabe gep ram polisman b+ nab+c kale u abe, b+ Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an+bu apdi n+ñla.

² Jisas umöm uraka rö, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, n+hön g+n+g hag ñabil, a g+lö, mulu luga.

³ An+u, kale Pida aip Jon aip ud s+s+ göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kal+p b+ m+höñ dam nagi l+la.

⁴ Pen Pida Jon b+ m+hau manö aij an+bu hag ñailö, n+bi b+ n+ñöm, iru yab+ñ n+ñ udla. An+u, n+bi b+ Jisas n+ñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda b+ kub ram m+nöñ an+bu abad m+dm+dal abe, b+ manö ud as+kep gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, Jerusalem gau ap magum g+la.

⁶ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ Anas aip, Kaiapas aip, yam kale b+ Jon u, Aleksada u, b+ yam kale r+mnap halö apöm, añ an+u au m+deila.

⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kal+p m+höñ u+ g+ dap añ au l+lö, kal+p m+höñ hag n+ñöm hagla, “B+ ma naj ga u aigöl g+ gaj+l kam+ñ löp? P+döñ

---

* 3:26: Ap 13:46   * 4:4: Ap 2:41

gai n̄bō udmil, hib n̄hōn hagmil, an̄g ḡipil?” ö ḡila.

⁸ Hageila, Ana U† n̄ipe am Pida an̄ dan̄ ajman̄ rauö n̄iñöl ḡi, Pida haga, “Kale Juda b̄i kub abe, b̄i manö ud as̄ikep abe, manö hagabin i n̄iñim.

⁹ B̄i mög gep ma najj ga u gailo kam̄iñ la u n̄iñmim, ‘Kale aigöl ḡi gaj̄il kam̄iñ löp?’ ö ḡimim, hal̄ip manö kub hagabim ar?

¹⁰ An̄b u, kale manö hagn̄g gabin i n̄iñ aij ḡimim. Isrel n̄ibi b̄i gau magöñhalö u rö nöp n̄iñ aij göl. Jisas Kraiss b̄i Nasared n̄bō hib n̄ipe u nöp n̄iñ udul, hib n̄ipe haglo, n̄ipe gö, b̄i an̄b̄i n̄ip bōñ nöp kam̄iñ lö, aj aij gab n̄iñabim. Kale Jisas Kraiss n̄ip mab ba lan̄ al pak libe u pen God gö kauyan̄ uraka. *

¹¹ B̄i Jisas an̄bu n̄ip me, God Manö kal̄i kliñ riköm hagla,

‘Kale b̄i ram gep gau, kabö m̄ilö ap, u kabö najj, a ḡimim, arö ḡipe u,

uri ram padö an̄ yan̄ b̄in̄g ñöl m̄idöp,’ a ḡila.

*

¹² God n̄ipe Jisas hib n̄ipe nöp han̄ip haga n̄iñöm Jisas n̄ipe nöp han̄ip ud kam̄iñ yun̄im rö löp. M̄inöñ nabōñ iñ i b̄i ke n̄bō ap han̄ip ud kam̄iñ yun̄im rö lagöp wasö yab̄iñ,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale b̄i m̄ihau urakmil, piñiñ gagmil, hañowañ kabö göl nöp haglö u, b̄i kub an̄b̄i gau n̄iñöm, aiö waiö göm hagla, “B̄i m̄ihai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m̄dmil an̄g ḡimil ḡipil,” a ḡila.

---

* **4:10:** Ap 3:6,13-16   * **4:11:** Sam 118:22   * **4:12:** Mad 1:21

14 Bî ma najj ga kamiŋ la u aŋ kale au miðö niŋöl gi, kalip mihöŋ manö hag göl rö laga.

15 Anib u me, kale hagla, “Kansol ram i höŋ yaŋ am miðaiil,” a gila. Höŋ yaŋ am miðlö niŋöl gi, kale ke hag niŋ hag niŋ göm hagla,

16 “Bî mihai i hon nihöŋ gun? Kale nan gagep rö u gilö, Jerusalem nihi bi magöŋhalö hadö niŋbal. Anib u, kale mihöŋ nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp.

17 Pen kale ammil, manö anibu nihi bi riŋoŋ riŋnap haglö, kale u rö nöp niŋöl rö löp. Anig göp u, hon kalip mihöŋ manö klö hagun hagun, ‘Jisas hib niŋpe u hainö nihi bi riŋnap hagagmil, wasö yabił,’ a gun,” a gila.

18 Anig hagöm, kalip mihöŋ haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; nihi bi riŋnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabił,” a gila. *

19 Anig hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö niŋp u arö gul, manö kalöp u udlo, God niŋp aij giŋab aka wasö? Kale ke niŋim. *

20 Pen Jisas nihöŋ nihöŋ ga, manö nihöŋ nihöŋ haga u, hol nihi bi gau kalip hag ñi arö gul rö lagöp,” a gilö.

21-22 Anig hagailö, Kansol bi kub gau gasi kale ke niŋöm, ‘Bî i mi ñiŋjuöl mihöp (40) miðöm, uri kamiŋ löp i, nihi bi gau niŋöm magöŋhalö God niŋp aij a gaböl. Hon bi anib mihai i kalip nan ap geinabun u, nihi bi gai i kal aunaböl,’ a göm, kalip mihöŋ yiŋariŋ manö klö hagöm, hag höŋ yula.

Nihi bi Jisas niŋp niŋ udla gau God niŋp sabe gila

---

* 4:18: Ap 5:28   * 4:19: Ap 5:29

23 Pida Jon kalip mihön anig göl hag höj yulö, kale am Jisas nibi bi nipe gau kalip niñmil, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö nihön nihön hagla u kalip hag ñilö.

24 Hag ñeilö, kale niñöm magöñhalö God nip sabe göm hagla, “Ne Bi Kub añi nibö midpan. Ne kumi kabö adö lañ gi limön, minöñ naböñ if i gi limön, ñig solwara gi limön, nan nihön nihön midöp gau magöñhalö gi limön, gi lina. *

25 Hadame nöp ne gö, Ana Ut nipe bac hon Depid nip gasi ñö, manö nöp u hagöm haga, ‘Juda nibi bi wasö gau kale nihön ginig kal jubal? Nibi bi gau nihön ginig gasi niñ aij göm wasö, manö adö añi hag löm mumug manö hagpal? *

26 Kiñ ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, gapman bi kub ram minöñ ke ke abad midpal gau abe, manö adö añi hag löm hagla, “God Bi Kub aip, Mesaia nipe aip, kalip aip pen pen gun,” a gila, a ga.

27 Kiñ Herod abe, gapman bi kub Podias Pailod abe, Juda nibi bi wasö gau rimnap abe, Isrel nibi bi gai i nibö rimnap abe, Jerusalem i apöm, Bi Wög Gi Ñeb ut ne u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö hag adö añi lila. *

28 Pen ne Bi klö nöd gasi ne ke niñmön hagna, Kraiss nip anig anig ginaböl a gina u me, kalip göl rö la; yiñharin u klö kale midagaiböp. *

---

* 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * 4:25: Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23

29 Bî Kub, miñi hanîp manö klö naij yabił hagaböl u ne gasî niñmön. Hanîp niñi bî wög gî ñeb ne abad miñmön, piñdönj ne hanîp ñö, hon piñkagun, klö yabił gun manö ne niñi bî gau kalîp waiö hag ñun. *

30 Niñi bî nan göp gau, ne gö, hon Bî Wög Gî Ñeb uł ne Jisas hib niñe hagno, kalîp kamîñ lîniñm. Ne gö, hon Jisas hib niñe hagno, nan gagep rö riñnap, nan niñeb niñagep rö riñnap gun,” a gila.

31 Pen kale God niñ anîg gî sabe göl gî miñdlö niñöl gî, ram miñdeila u munmon rö udöm, Ana Uł niñe ap an kalîp dan ajman rauö, piñniñ gagöm, God Manö u klö yabił göm hag ñila.

Jisas niñi bî niñe nan niñe li ñi aij gila

32 Pen niñi bî Jisas niñ niñ udla anîb gau, manö adö añi hagöm, gasî adö añi niñöm, nan kale nan niñhön miñdeia gau, nan kale jîm ñöl nöp miñdö, nan hon halö a göm niñagla. *

33 Bî Jisas manö ud arep gau, niñi bî gau kalîp manö klö gî hagöm hagniñdal, “Jisas niñ al pak liñlö, umöm uraka, niñ amgö niñno,” a gîmiñdal niñöm God kalîp magöñhalö mög yabił niñöm ud aij yabił gîmiñdöp.

34 Kale bî nan lugep miñdageia; magöñhalö nan miñdeia. Niñi bî miñnön nabönj aka ram riñnap miñdeia gau, sikim gî mani udöm, *

35 bî Jisas manö ud arep gau kalîp niñmiñdal. Kale pen udöm, niñi bî nan miñdageia gau kalîp niñe li ñi miñdal.

---

* 4:29: Ep 6:19   * 4:32: Ap 2:44   * 4:34: Ap 2:45

³⁶ Pen bi Lipai il rik damöm rikla bi ap hib nipe Josep. Ram minöñ nipe Saipras nibö. Bi anibu nipe nibi bi rimnap kalip manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale niñöm gasi halö midmidal rö, bi Jisas manö ud arep gau nip Banabas a gila.

³⁷ Josep minöñ naböñ nipe ap hagö, nibi bi rimnap raula niñöm mani anibu dap bi Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananias ber pir allö

¹ Pen bi ber ap midailö. Nugmul hib u Ananias, nibin nipe hib u Sapaira. Ber mihau kale minöñ naböñ kale ap haglö raula.

² Raulö, Ananias nipe mani anibu böñ lau kale ke nime löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bi gau kalip ña. Nibin abe niña. *

³ Pen Ananias mani anibu anig göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasi ñö, ne pir almön hagpan, ‘Minöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gipan. Manö pir alban anibu, Ana Ut nip u rö nöp pir alban. Mani minöñ naböñ raubal anibu böñ lap pi gimön auban. *

⁴ Minöñ naböñ anibu, minöñ naböñ ne. Sikum ginig, sikim gibnap; arö ginig, arö gibnap. Pen minöñ sikim gö, mani raula anibu, magöñhalö daunig, magöñhalö daubnap; rimnap nöp daunig, rimnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arik aunig, arik aubnap. Manö midagböp. Pen ne manö pir alban u, hanip bi nöp manö pir

---

* 5:2: Ap 4:34-35   * 5:3: Jon 13:2

alagpan; God nɪp u rō nöp manö pir alban. Ne ai gɪnɪg anɪg gɪpan?” ö ga.

⁵ Pida anɪg hagö, Ananaias nɪñöm, magö anɪbu nöp ap lug mɪnönj yaŋ paköm böŋ nöp uma. Anɪg gö nɪñöl gɪ, nɪbi bɪ gau ga anɪbu nɪñöm, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪla.

⁶ Pen bɪ praj gau apöm, wɪp he mɪlö u waɪŋ wam wam göm, dam rɪgöl gɪla.

⁷⁻⁸ Pen nɪbin, nugmul nɪpe umö dam rɪgöl gɪla u nɪŋaga. Nɪpe yöp söl magö ap mɪdöm apjakö, Pida nɪp haga, “Mɪnönj nabönj kale ber u sɪkim gɪlö, mani anɪg unbö rō nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nɪbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nɪp haga, “Kale ber nɪhön gɪnɪg hag nɪñmil anɪg gɪpil? Bɪ Kub Ana nɪpe manö pir anɪbu nɪŋagnab a gɪmil anɪg gɪpil? Nö?! Nagamul umajɪp, dam rɪgöl gɪpal bɪ gau mɪdpal ajön ɪt aui. Nöp u rō nöp ud arnɪg gaböl,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagö nɪñöl gɪ, magö anɪbu nöp, Pida ma ɪt au ap lug mɪnönj yaŋ paköm uma. Bɪ praj ugan nugmul nɪp dam rɪgöl gɪla anɪbu apöm, nɪbin u rō nöp hadö böŋ nöp uma u nɪñöm, nɪp dam nugmul nɪp rɪgöl gɪla böŋ lau rɪgöl gɪla.

¹¹ Krai nɪp nɪñ udla nɪbi bɪ gau abe, nɪbi bɪ rɪmnap gau abe, nan ga anɪbu nɪñöm, magöŋhalö anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪla.

Nan gagep rō rɪmnap ke ke gɪla

¹² Bɪ Jisas manö ud arep unbö mɪgan laŋ nan gagep rō iru nöp nɪbi bɪ mɪdeila aŋ au gɪ mɪdeila. Pen nɪbi bɪ God Manö nɪñöm Krai nɪp nɪñ udla

gau, magöñhalö ap magum gïmïdal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a gïmïdal u. *

13 Nïbi bï rïmnap gau, Kraïs nïp nïñ udla nïbi bï gau kalïp nïñlö aïj a ga u pen, Kraïs nïbi bï nïpe mïdpal anïbu, hon aïge gun am kalïp aïp magum gun, a göm, pïñïñ gïla.

14 Pen pör pör nïbi bï hain nïbö iru yabït nöp, Bï Kub nïp nïñ udöm, nïbi bï nöd nïbö gau aïp ap magum gïmïdal.

15 Jerusalem nïbi bï, bï Jïsas manö ud arep gau gïla rö nïñöm, nïbi bï mïña ga gau dap adan majö gof au löm, köp yad mïgan mïgan löm hagla, “Pida padiö, sïdö mïmïtan nïpe u kalïp pak ñö, kamïñ lïnab,” a gïla.

16 Nïbi bï yöp ram mïnön Jerusalem söl au mïdeïla gau, u rö nöp nïbi bï nan ga gau udöm, nïbi bï kïjaki aïön pi halö mïdeïla gau udöm, daula. Daueïla, kalïp gïlö, magöñhalö kamïñ la.

Jïsas manö ud arep bï gau kalïp gï naij göm nagï lïla

17 Anïg geïla, bï God nïp nan sabe gep bï kub yabït u abe, bï nïñeb nïpe bï Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anïg gïlö hib hon lugnab, a göm, bï Jïsas manö ud arep gau kalïp nïñlö mulu luga.

18 Kalïp mulu lugö, bï Jïsas manö ud arep gau kalïp ud sïsi löm, dam gapman kai kalïp ñïlö, nagï lïla.

19 Nagï lïla u, pen ñïn anïbu nöp sïböñ yan, Bï Kub hagö, ejol ap apöm, ajön u hiïköm, kalïp ut gï dam höñ arla. *

* 5:12: Ap 2:43; 14:3   * 5:19: Ap 12:7-10

20 Höŋ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nibi bi gau kalip, God gö pör pör m+deinaböl manö aij u magöŋhalö hag ñi aij gi+mim,” a ga.

21 Hagö, ram rua niŋöl gi, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nibi bi gau kalip iŋ göm manö hag ñi+la. Anig göl hag ñilö niŋöl gi, God niŋ nan sabe gep bi kub yabiŋ u abe, bi niŋeb niŋe gau abe apjaköm, bi manö ud asi+kep gau kalip magöŋhalö wiñ allö, ap Kansol kub u magum gi+lö, bi God sabe gep ram abad midep bi gau hag yuöm hagla, “Bi Jisas manö ud arep gau nagi libun u miñi am uŋ gi dauim,” a gi+la.

22 Hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi gau nagi lep ram u amöm niŋla, bi Jisas manö ud arep gau midageila. Kale ado gi apöm hagla,

23 “Hon am niŋbun, ajöŋ u giñi+bal rö midajip, bi abad midep bi gau u rö nöŋ ajöŋ iŋ u niŋ midajal u pen hon ajöŋ hi+kun, ram raul mi+gan yaŋ amun niŋbun, bi ap midagajip yabiŋ,” a gi+la.

24 Anig hageila, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u abe, God niŋ nan sabe gep bi kub gau abe, manö an+bu niŋöm, anig göŋ ni+hön gi+nab, a göm, gasi iru nöŋ niŋla.

25 Anig göl gasi iru niŋ midlö niŋöl gi, bi ap apöm kalip haga, “Bi nagi li+be gau, kale am God sabe gep ram u midöl göm, nibi bi gau kalip manö hag ñaböl,” a ga.

26 Anig hageia, bi God sabe gep ram abad mideila bi kub kale u, bi niŋe ri+mnap kalip uŋ göm, bi Jisas manö ud arep an+bu gau kalip udnig arla. Amöm, Jerusalem nibi bi gai i hanip kabö

ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agamij uł gi daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bi gau kalip agamij uł gi Kansol ap magum gi mideila an au daulö, God nıp nan sabe gep bi kub yabił u kalip haga,

²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö gi hagin hagpun u pen hag wasö niņun arö gi pun. Kale pen am Jerusalem ni bi bi kalip magöñhalö Jisas manö u hag ñöl gi, hanip hag-pim, ‘Kale nöp Jisas nıp al pak libal,’ a gi pim,” a ga.*

²⁹ Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “Ni bi bi manö hagpal u udagnabun; God manö ni pe u nöp udnabun! *

³⁰ Jisas nıp mab ba laņ al pak libe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöp gö, kauyan uraka.

³¹ Uraköm, God ni pe gö, am ram minöñ kumi kabö adö laņ au amöm, God ñimagö yijg lau adö midöp. Anib u hon niņbun, ni pe nöp Kiņ midöm, hanip ud kamij yunab. Ni pe hanip Isrel ni bi bi mög niņöm, nan si nan naij gi pun u, ni hön ginig anig gi pun, a gun, arö gino, ni pe niņöm nan naij gi pun u arö göm, hanip ud kamij yunab. *

³² God göp anibu, hon amgö magö rimid migan hon ke niņun, ni bi bi gau kalip hag ñabun. Ni bi bi manö ni pe niņ udöm hagöp rö nöp ginaböl gau, God ni pe Ana Uł u kalip ñö, ni pe kalip u rö nöp manö aij anibu hag ni aij gö niņnaböl,” a gi la.

---

* **5:28:** Mad 27:25   * **5:29:** Ap 4:19   * **5:31:** Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

³³ Bî Jisas manö ud arep gau anig hageila, bî manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böñ nöp al pak lun,” a gila.

³⁴ Anig hagla u pen, an anib au bî ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bî Perisi, lo manö hag ñeb bî kale ap. Juda nibi bî magöñhalö nîp nîñlö aij a gimidöp. Bî Gameliel anibu uraköm haga, “Bî ugan anibi kalip hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bî anib gau hag höñ yula.

³⁵ Bî anib gau hag höñ yulö nîñöl gi, Gameliel nipe bî Kansol gau kalip haga, “Isrel bî gai i, kale bî gai i kalip nîñön ginig gabim u, gasi nîñ aij gimim gimim.

³⁶ Kale nîñbim, nöd bî Dudas, yad bî kub a göm hagö, manö nipe hagnidöp u nibi bî iru nöp, po hadred rö, nîñ udmidal. Pen hainö bî rîmnap nîp al pak lîlö, nibi bî manö nîp nîñ udmidal gau ke ke arla pis ga. *

³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñin u, u rö nöp bî Judas Galili nîbö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalip ridik gi yunabun,’ a ga. Anig hagö, nibi bî iru nöp manö nîp udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bî anibu nîp u rö nöp al pak lîlö, nibi bî manö nîp nîñ udmidal gau ke ke arla pis ga.

³⁸ Anib u me, yad kalöp hagabin, bî manö kub hagabun gai i kalip gi naj gagmim. Kalip yiharîñ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö nîñöm ap lugnab.

³⁹ Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp

---

* 5:36: Ap 21:38

nan ap g+mim rö lagnab. Kal+p gi naij gun, a g+nabim u, kal+p aip pen pen gagnabim; God aip pen pen g+nabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel an+g hagö, bi gau haga rö ni+nöm, bi Jisas manö ud arep gau kal+p haglö aueila, kal+p nag+i ud rap+n pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yab+i,” a göm, kal+p hag yulö arla. *

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, han+p ni+hön gi+nig an+g gi+pal, a göm, ni+nagla. God han+p Jisas bi ni+pe kabö göl a göm gö, han+p an+g gaböl, a göm, aij a gö ni+nöl gi, Kansol kub an+bu arö göm arla. *

⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höj adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas ni+pe Kraiss u manö aij u hag ni+m+idal.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun ji+n hag l+la

¹ Pen m+id damöm, ni+bi bi Jisas ni+p ni+n udla gau iru yab+i m+ideila. Pen Juda ni+bi bi Grik manö nöp ni+nla gau, Juda ni+bi bi Aremeik manö y+idun göl ni+nla gau, kal+p hag göm hagla, “Ni+bi adu kale gau kal+p mani nan magö nan gau ni+me li ni+ aij gi+pal pen ni+bi adu hon gau kal+p ni+me li aij gagpal,” a g+la. *

² An+g hageila, bi Jisas manö ud arep unbö m+igan lan gau ni+nöm, ni+bi bi Jisas ni+n udla gau magö+nhalö w+ni allö aueila hagla, “Añ mam bi.

---

* 5:40: Ap 4:18   * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13   * 6:1: Ap 4:35

Hon God Manö hag ñibun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab.

³ Anib u, kale bi unbö mudun jing nimgim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp nimgim hag limim.

⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi m+deinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu ninglö, kalip magöghalö aij a gö, bi unbö mudun jing hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip ning ud pidöng yabıl gimidöp. Ana Uı nip ajman rau m+dm+döp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi ningla rö ning uda. Pen hainö nipe Jisas nip ning uda.

⁶ Bi unbö mudun jing anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabıc kalip adö lan lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñilö, arö ningöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabıl nöp Jisas nip ning udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıl nöp Jisas manö aij u ningöm ning udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabıl göm, pidöng nipe nip ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan ningeb ningagep gau, iru nöp nibi bi mideila an gau gimidöp.

---

* 6:7: Ap 2:41; 16:5

9 Pen Juda nibi bi ram minonj ke ke gau nibö rımnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nıp sabe gimıdal; Juda magum gep ram anıbu, “Mıñi Nagı Mıdagpun Ram” a gimıdal. Bi Juda anıb gau, rımnap Sairini daun nibö, rımnap daun kub Aleksadria nibö, rımnap Silisia Propins nibö, rımnap Esia Propins nibö. Kale Sidipen ga rö niñöm, klö yabıt göm nıp manö pen pen hagla u pen,

10 God Ana nıpe Sidipen nıp gası aij yabıt ñö niñöl gi, bi Juda gau nıp manö niñön hagla u, gası niñ aij göm pen u rö nöp manö aij yabıt hagö, nıp pen hagöl rö laga. *

11 Pen kale Sidipen nıp hag wasö niñöm, am bi manö pir alep rımnap kalıp agamıj hag aij gılö, kale apöm hagla, “Hon niñbun, bi i nıpe Mosıs manö kalı klıñ rıka u hag juöm, God nıp hag juöm göp,” a gıla.

12 Kale manö pıral anıbu hageıla, nıbi bi yıharıñ gau löm, bi manö ud asıkep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalıp u naij gö, Sidipen nıp manö kub hagnıg dam Juda Kansol kub mıdeıla gau ud arla.

13 Damöm, bi manö pir alep rımnap halö daulö, kale hagla, “Hon niñbun, bi anıbi pör nöp God sabe gep ram uı i hag juöm, Mosıs lo manö kalı klıñ rıka u hag juöm göp.

14 Pen nıpe manö ap pen haga niñno u, haga, ‘Jısas bi Nasared nibö u, hainö God sabe gep ram i gi naij göm, geınab, Mosıs manö hanıp hag

---

* 6:10: Luk 21:15

ña gipun u arö gun, manö hain nîbö udun hain ginabun, 'a ga," a gîla.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mîdeila bî gau, Sîdipen nîp nîŋ ij halö löm nîŋla, mulu adîŋ nîpe u ejol mulu adîŋ rö la.

7

*Sîdipen Juda Kansol Kub bî gau kalîp Krai
manö aij u manö haga*

¹ Kale manö piral anîg haglö, God nîp nan sabe gep bî kub yabîŋ u Sîdipen nîp haga, "Manö nöp hagpal anîbu nîŋö hagpal aka pir albal?" ö ga.

² Hageia, Sîdipen haga, "Bapi mam bî, nîŋim! Bac îlaŋ hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram mînönj Mesopodemia mîdeia magö u, God mailö aij ke halö mîdöp u nîp haga, *

³ 'Ram mînönj ne i arö gîmön, nîbi bî ne gau arö gîmön, ram mînönj ke yad nöp yamnabin u armön, 'a ga.

⁴ "Hageia, Ebrahim ram mînönj kub Kaldia mîdmîdöp u arö göm, daun kub Haran am mîdmîdöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram mînönj kale mîdpim aui mîdmîdöp. *

⁵ Ñîn anîbu God Ebrahim nîp mînönj nabönj mîgan ap hagaga. Apöm yîharîŋ nöp mîdmîdöp. Ñîn anîbu Ebrahim ñî pai ap rîkaga; yîharîŋ nöp mîdmîdöp. Pen God Ebrahim nîp haga, 'Hainö mînönj nabönj anîbi, ne udnabön. Ñî pai ne yag

---

* **7:2:** Jen 11:31; 12:1   * **7:4:** Jen 11:31-12:5

daunabön yag daulö arnab gau, m+nöŋ naböŋ an+bi u rö nöp udöm m+deinaböl,' a ga. *

6 Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am n+bi b+ r+mnap ram m+nöŋ gau m+dlö, kalip magöŋhalö nag+ löm, g+ naj yab+ göm, nag+ wög rö hag l+lö, g+lö n+ŋöl g+, m+ unbö po hadred (400) innab. *

7 Pen n+bi b+ kalip an+g geinaböl gau, yad pen pe kalip g+ naj g+nabin. N+bi b+ ne gau, ram m+nöŋ an+bu arö göm, ap y+p sabe göl g+ m+deinaböl ram m+nöŋ i,' a ga. *

8 Pen God Ebrahim n+p manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad m+deinabin u me, ñ+ŋaŋ hagape b+ waŋ hañ r+ b g+ dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñ+ n+pe Aisak n+p yag dapöm, ñ+n unbö mudun j+ŋ m+dom, ñ+n raleb u ñ+ u n+p waŋ hañ r+ b g+ dö ga. Aisak pen Jekop n+p yag daua. Jekop n+pe pen ñ+ unbö m+gan laŋ gau kalip yag dauö me, hon Isrel n+bi b+ i+ ke ke m+dpun. *

9 "Bac i+ŋaŋ hon an+ b gau, n+mam nañ+ b+ gau n+mam hain Josep n+p gas+ naj n+ŋlö, mulu lugö, b+ r+mnap ñ+lö, n+p rau dam ram m+nöŋ Ijip ud arla. Ud arlö, m+ d aij gaga u pen God n+p hau+ gaga. *

10 Nan m+ŋör Josep n+p auai u, God n+pe n+ŋöm Josep n+p abad m+ d aij g+m+döp. God n+pe Josep n+p gas+ aij ñöm gö, Ijip Kin Pero, b+ Josep i gas+ n+ŋ aij yab+ göp, a göm, n+p hagö, m+nöŋ naböŋ

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8   * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40

* 7:7: Eks 3:12   * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4   * 7:9: Jen 28:1-3;

37:11; 39:1-3,21-23

Ijip abe, ram nan nipe gau magöñhalö abe abad m+dm+döp. *

11 “Hainö ñ+n ap kiyö kub yabił u, ram m+nöñ Ijip abe, ram m+nöñ hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nöñ Kenan i m+deila gau nan magö ulhai n+nöm, nan ñ+nneb ap m+idageia, gasi m+lö yabił lila. *

12 Pen nap kale Jekop manö ap n+nä, nan magö iru nöp ram m+nöñ Ijip m+deia. An+ıb u n+nöm ñ+n nipe gau kal+p hagö, nan magö raun+g Ijip arla.

13 Am rau dapöm, ñ+n p+is göm, kauyañ pen raun+g arla. Arlö, n+mam Josep kal+p haga, ‘Mam bi, kale y+p ban a g+mim n+n+bim? Yad namam kale Josep nöp,’ a ga. Hageia, Ijip Kiñ Pero manö an+ıbu n+nöm haga, ‘U Josep n+mam bi nipe gau e!’ ga. *

14 Josep pen, bap yad Jekop, n+ıbi bi nipe gau aip y+n+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop n+ıbi bi ñ+njuöl m+ıhau n+gañ ado gi da aj+p böñ dañ (75) rö udöm, aip arla. *

15 Nap Jekop an+g göm, ram m+nöñ Ijip am m+döm, uma. M+ıd damöm, bac bi an+ıb gau magöñhalö um hakla. *

16 Pen hainö ñ+n kale gau nap le damöm, daun kub Sekem r+göl g+ıla. Wip r+göl an+ıbu, bac iıañ Ebrahim, Hemor ñ+n nipe gau kal+p mani ap ñöm raua. *

17 “Pen God Ebrahim n+p nöd g+nabin, a göm, manö hag la rö g+n+g göm ga u me, n+ıbi bi hon

* 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen

45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33

* 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

Isrel ram m̄n̄n̄õj Ijip m̄deila gau, ñi pai rik damöm rik dam dapil göm, iru yabıl nöp m̄deila.
*

18 Nibi bi hon Isrel iru nöp m̄deila ñin anıbu, ram m̄n̄n̄õj Ijip u kin hain nibö waiö la. Kin hain nibö anıbu bac Josep nıp nıñaga u me,

19 nibi bi hon gau gi naj yabıl göm, manö klö hagö, ñi pai kale gau yag dapöm, höj adö gau yulö, ke m̄döm ummidal. *

20 Anıg gıla u pen, ñin anı au, ber m̄ihöp ñi hañ aij ke nibö ap yag dapil, hib nıpe Mosıs a gılö. Ñi anıbu nıp rakın m̄ihau nıgan ram raul mıgan gau nöp pi gılö m̄dm̄döp. *

21 Hainö ñıñan anıbu nıp dam höj au yan lılo, Pero pai nıpe u apöm, nıp nıñöm, dam ñi yad, a göm, kabö laum̄döp. *

22 Nıpe anıg göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale nıhön nıhön gımidal u, nıp hag ñi aij gıla. Nıpe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm gımidöp.

23 “Pen Mosıs mi nıpe unbö ñınjuöl m̄ihöp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalıp am nıñem auın a ga.

24 Pen amöm nıña, Ijip bi ap Isrel bi ap nıp m̄ıñu magö pakaia. Mosıs nıñöm, bi Isrel nıp ud kamın yuöm, Ijip bi u nıp böj nöp al pak lö uma.
*

25 Pen Mosıs gası nıpe nıña u, ‘Nibi bi yad Isrel hagnaböl, “God Mosıs nıp gası ñö, apöm hanıp ud asık yuö, m̄id aij gınabun,” a gınaböl,’ a gi nıña u pen kale gası anıbu nıñagla.

---

* 7:17: Eks 1:7   * 7:19: Eks 1:11-22   * 7:20: Eks 2:2   * 7:21:
Eks 2:3-10   * 7:24: Eks 2:11-15

26 Pen ruö Mosıs amöm niŋa, Isrel bi mihöp pen pen gailö. Anig gılö niŋöm haga, 'Bi me, kale mamil miŋau midpil; pen pen gabil u arö gıl!' a ga.

27 "Hageia, bi ap bi ap niŋ pakaia u, Mosıs niŋ ud giđan yuöm haga, 'Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?

28 Ne rol Ijip bi u al pak lina u, miñi yip pen al pak linig hagabön aka?' ga.

29 Anig hagö, Mosıs bi al pak libin anibu niŋbal, a göm, piñiŋ gi am ram minöŋ Midian amöm, bi yiŋariŋ ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe niŋi udöm, ñi mihöp yag daua. *

30 Anig göm yiŋariŋ nöŋ midö mi ñinjuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöŋ kabö nöŋ midöp Sainai Dum söl au midöm niŋa, ejol ap apöm, mab ur añi ap miŋariŋ geia an au waiö lö niŋa. *

31 Anig geia Mosıs niŋöm, nan anibu niŋön göp, a göm, am söl au apöm niŋö niŋöl gi, Bi Kub haga,

32 'Nahai iŋariŋ Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,' a ga. Anig hageia, Mosıs, u Bi Kub nöŋ hagab, a göm, piñiŋ göm gıl gıl göm, he göm amgö niŋaga.

33 "Pen Bi Kub Mosıs niŋ haga, 'Minöŋ naböŋ uŋ i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik.

34 Ijip niŋi bi gau niŋi bi yad Isrel kalip gi naiŋ yabiŋ giŋpal, yad niŋbin. Kale miŋöŋ gaböl u apdi niŋem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,' a ga.

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4   * 7:30: Eks 3:1-4

35 “Isrel nibi bi nöd Mosıs nıp hagla, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halıp bi manö ud asıkep rö abad midpan?’ ö gıla. Pen hainö, God ejol nıpe hag yuö apöm, mab bıd mıtan geia an au Mosıs nıp waiö lö, God nıpe ke Mosıs nıp nıbi bi kub kale midöm kalıp ud asık yuañ a göm, hag yua.

36 Pen Mosıs Ijip aramöm, nan gagep rö rımnap gau göm, nıbi bi nıpe Isrel kalıp udöm ñig solwara ‘Aıı’ a gıpal u amöm, nan gagep rö rımnap gau göm, hainö Isrel nıbi bi uı gı dam ram mıñöñ aipıı nöp an gau aramöm, nan gagep rö rımnap gau göl gı midmidöp. Anıg gı midö midö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. *

37 “Mosıs nıpe nöp me nıbi bi Isrel kalıp haga, ‘God nıpe bi manö nıpe hagep ap, ñı kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga.

38 Mosıs nıpe ram mıñöñ aipıı nöp an gau mideia; nıpe apıs bac hon aip mideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosıs nıp manö hag ña. Mosıs manö anıbu udöm hon Isrel nıbi bi hag ñınab, a göm, God nıpe manö kamıñ anıbu Mosıs nıp ña. *

39 “Mosıs manö kamıñ anıbu hag ña u pen bac hon gau manö anıbu udagla. Kale Mosıs nıp hag juöm, ado gı Ijip arun, a göm, gası u nıñla.

40 Mosıs nımam Eron nıp hagla, ‘Bı ne Mosıs hanıp Ijip nıbö dauub u, nıp nıhön göp u nıñagpun. Anıb u, ne hanıp nan god rö rımnap gö, bı hon rımnap god gıñabön anıb gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gıla. *

---

* 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33   * 7:38: Eks 19:3   * 7:40: Eks 32:1

41 Ñin anibu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gî löm, yaur nan gau pak dap sabe gî ñïla. Kale ñimagö kale gïla u niñöm, u god hon a göm, miñ miñ göl gî nan kub lau ñïñla. *

42 Anig geila, God kalip arö göm haga, 'Anig gîpal u, sidö, rakin, gapî gau hañowañö sabe gïlan,' a ga. Ñin anibu kale nan anib gau nöp sabe gïla u me, bi God manö hagep ap God Manö u kalî kliñ riköm haga,

'Isrel niñi bi.

Kale nöd mi ñinjuöl miñöp ram minöñ aipî
nöp an gau ajmîdim ñin u,
kaj kau kaj sipsip nan gau pak yîp sabe gî
ñagmîdim. *

43 Kale nan yîharîñ piral miñöp kale ke gîpe u
niñ nan pak sabe gî ñî mîdöl gî, gî
mîdmîdim.

Nan anibu, ap Molok a gîmîdim,
ap gapî rö gî limim, Repan a gîmîdim.

Nan god piral anib miñhau nöp,
sel ram gî ud ajöl gî, sabe göl gî mîdmîdim.

Gî mîdmîdim anibu, yad kalöp hag yunö,
am nagî mîdeinabim daun kub Babilon ba
lau,' a ga.

44 "Bac bi hon gau ram minöñ aipî gau mîdeila
ñin u sel ram ud ajmîdal. Sel ram anibu mîdeia
u niñöm, God hon aip mîdöp a göm niñmîdal. Sel
ram anibu, God manö haga rö nöp gî lîlö mîdeia.

45 Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu
nap bi kale niñbö udla. Hainö, kale sel ram anibu
daueilö niñöl gî, God niñe niñi bi ram minöñ aui

* 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27

mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm, mid damöm, hainö Depid yag daula. *

⁴⁶ Bac Depid, bi God niñö aij ga bi u, nipe God niþ hag niñöm haga, 'Ne yau a gö, yad ram nöþ aij ap gi linö, ne God Jekop nöþ sabe gimidöp u, ram anibu mideinabön,' a ga. *

⁴⁷ Hageia pen God nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe gep ram anibu gi la. *

⁴⁸ "Pen God adö i gilañ midöp u, niþi bi ñimagö udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

⁴⁹ 'Bi Kub u haga,

"Ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au
sea kiñ yad rö adö au asik midem,
m+nöñ naböñ il i ma yad abö gi löl gi midpin.

Yip niñhön ram gi libe, yad han mideinam?

Yad ram auai ake linam?

⁵⁰ Nan gau magöñhalö ñimagö yad ke gi lagpin aka?" ga, a ga.

⁵¹ "Hon ke niñ aij gipun a gimim, nan si nan naj nöþ gimim, God Manö niñagpim. Nahai bi gimidal rö nöþ gipim. Ana Ut nipe kalöp gasi aij ñö niñbep, pen pör wasö gipim. *

⁵² Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naj gila. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöþ al pak lila. Pen m+ñi God Bi Wög Gi Ñeb aij

* **7:45:** Jos 3:14-17   * **7:46:** 2Sa 7:1-16   * **7:47:** 1Ki 6:1-38

* **7:51:** Ais 63:10

yöl anıbu auö me, kale nıþ mumug niþmim al pak lıbe. *

⁵³ Pen God lo manö niþe u, ejol niþe gau kalıþ hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö niþmim gagpim,” a ga.

Sıdipen niþ kabö ju pak lıla

⁵⁴ Sıdipen manö anıbu hagö niþöl gı, kalıþ mulu kal yabıl lugö, meg magö hau rıbıköm kal jula.

⁵⁵ Pen Ana Uı niþe Sıdipen ajmaþ rau mıdö niþöl gı, niþe gılaþ gı niþöm kumi kabö adö laþ au niþa, God mailö aij unbö ke yabıl niþe mıdeia niþöm Jisas niþe God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdeia. *

⁵⁶ Sıdipen niþöm haga, “Niþim! Yad niþabin, kumi kabö adö laþ au ajöþ hiık mıdöp. Bı Ñı niþe u God ñımagö yıjıg kıd lau adö urak mıdöp!” a ga. *

⁵⁷ Sıdipen anıg hagö, rımıd kale u ñımagö ud pıl göm, adıþ magöþhalö uraköm, manö bıatö göm manö kub yabıl hagöm, gı dö gı am niþe mıdeia arla.

⁵⁸ Niþ ud sısı löm, dam dam daun kub anıbu höþ adö yaþ ud arla. Bı niþ manö pir alla gau kal juöm, waıþ mılö kale gau ud juöm, bı praj Sol mıdeia söl au yulö, niþe abad mıdö niþöl gı, kale Sıdipen niþ kabö ju pakla.

⁵⁹ Niþ anıg göl paklö niþöl gı, Sıdipen Bı Kub niþ wıñ al hagöm haga, “Bı Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga.

---

* 7:52: Mad 23:31   * 7:55: Sam 110:1   * 7:56: Kol 3:1

60 Anig hagöm, kugom yimöm, wiñ kub al hagöm haga, “Bi Kub! Yip al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u niñmön arö gımön,” a ga. Anig hagöl göm uma. *

8

1 Sidipen nıp kabö ju pak lıla ñın u, Sol söl au midöm, paj hagöm obi ofete ga.

Jisas nıbi bı nıpe kalıp rıdık gı yulö, ke ke arla

Ñın anıbu nöp, Jerusalem kai il göm, nıbi bı Jisas niñ udla gau kalıp gı naj yabıl gıla. Anig gılö, nıbi bı Jisas nıp niñ udla gau kale magöñhalö piñiñ gı, ram mınöñ Judia gau abe, ram mınöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bı Jisas manö ud arep unbö migan lan gau kale nöp Jerusalem mideila.

2 Pen God Manö hagöp rö nöp gımıdal bı rımnap, Sidipen nıp mög yabıl gö, mıtöñ kub yabıl göl gı, wip dam rıgöl gıla.

3 Sol pen, nıbi bı Jisas niñ udpal gau gı naj yabıl gınabin, a göm, ram ram göl gı, nıbi bı anıb gau kalıp halöwatö tıp gı dam nagı limıdöp. *

Pilip ram mınöñ Sameria amöm manö hag ña

4 Nıbi bı Jisas nıp niñ ud mideila gau piñiñ gı am ram mınöñ ke gau gau mideila. Pen anıb gau am midöm, Jisas manö aij u dam nıbi bı anıb gau kalıp hag ñımıdal.

5-6 Bı ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram mınöñ Sameria au midöm, nıbi bı gau kalıp, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga

* 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

u abe, nan gagep rö ga u abe n+ñöm, manö n+pe n+hön n+hön haga u, r+im+d l+ n+ñ aij yab+ g+la.

⁷ N+pe n+bi b+ k+jaki aiön pi halö m+deila gau iru nöp gö, nan an+bu gau aiö göm hön arla. N+pe n+bi b+ ñ+magö ma p+no gö k+la ga gau iru nöp abe, n+bi b+ ma g+ ga be wa be ga gau iru nöp abe kal+p gö, kam+ñ la.

⁸ An+g gö n+ñöl g+, n+bi b+ daun an+bu hanm+deila gau magöñhalö m+ñ m+ñ yab+ g+la.

⁹ Pen daun kub an+bu b+ ap hanm+döp, hib n+pe u Saimon. N+pe kuj göm, nan gagep rö r+mnap gö, Sameria n+bi b+ gau magöñhalö gas+ iru yab+ n+ñm+dal. Yad b+ kub yab+ m+dpin, a ga.

¹⁰ Saimon n+pe an+g geia, n+bi b+ hib m+deia gau abe, n+bi b+ hib m+dageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp n+ñöm hagla, “B+ an+bi n+pe god ‘Klö Kub’ a g+pun u nöp,” a g+la.

¹¹ Nan gagep rö gau pör g+m+döp n+ñöm n+bi b+ gau gas+ iru n+ñöm, manö haga rö nöp n+ñm+dal.

¹² Pen hainö Pilip apöm, God n+bi b+ udöm ram n+pe kumi kabö lan au abad m+deinab manö aij u abe, Jisas Krais manö aij n+pe u abe, hag ñö, n+bi b+ gau kale manö n+pe n+ñ udöm, ñ+g pakla.

¹³ Saimon n+pe ke u rö nöp, Jisas n+ip n+ñ udöm ñ+g paka. Pilip arö, Saimon n+ip hain gö n+ñöl g+, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u n+ñöm, Saimon n+pe aiö waiö ga.

¹⁴ B+ Jisas manö ud arep gau Jerusalem m+dlö n+ñöl g+, kal+p manö ap hagla, “Sameria n+bi b+ God Manö n+ñ udpal,” a g+la. Kale manö an+bu n+ñöm, Pida Jon kal+p m+hön hag yulö, ram m+nön Sameria arlö.

15-17 Ammil niηlö, ni bi bi gau Jisas ni p ni η udlö, Bi Kub Jisas hib hagöm kalip ni g pak ni la u pen Ana U† ni pe kalip auaga. Anib u, Pida Jon bi mihöη, Ana U† ni pe kalip auan, a gi mil, sabe gi mil, ni magö nab+c cög kalip adö lan lölö, Ana U† ni pe kalip añi añi aua. *

18 Kalpe mihöη ni magö nab+c cög adö lan lölö, God ni pe Ana U† ni bi bi gau kalip ni a u, Saimon ni ηöm, yad u rö nöp gi nam, a göm, kalip mihöη mani yamöm haga,

19 “Mani i udmil, yi p pi döη anibu ni lö, yad ni bi bi an an ni magö yad nab+c cög adö lan linö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a ga.

20 Anig hageia, Pida haga, “God nan aij ni pe yi harin ni öb anibu, ni hön gi ni g mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pi g hij gi lugnab!

21 Wög hol gi pul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne ni η ud midpan u, God ni ηö aij gagöp.

22 Nan si nan naj gi nam, a gi mön, gasi ni ηban u arö gi mön, God ni p sabe geinabön u, gasi naj yabi ni ηban anibu ni ηöm arö gi ni m rö löp,” a ga.

23 Yad ni ηbin, nan aij kale au nan yad rö midböp a gi mön, ni ηmön, gasi naj ni ηmön, nan si nan naj gi midpan. Anib u, ne nan si nan naj gep magö u, nagi wög gep bi rö midpan.

24 Hageia, Saimon haga, “Köl mihöη Bi Kub u ni p sabe gi lö, nan yi p gi ni m rö löp, a gi mil hagabil anibu gani m,” a ga.

25 Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mihöη ni hön ni hön ga manö u abe, Bi Kub manö aij u abe,

---

* 8:15-17: Ap 19:6

nibi bi gau kalip hag ñi pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram minöñ Sameria an au ram rihig aglö iru nöp nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nipe bi Idiopia nibö ap nip Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, “Jerusalem nibö daun kub Gasa arbal adan mlö u arammön,” a ga.

²⁷ Hagö, Pilip adan haga mlö anibu amöm niña, bi kub ap, kaj hos tip gi dam ajöp nan bad adö lañ asiköm, adan mlö anibu areia. Bi anibu nipe nibi kwin Kadaki, ram minöñ kub Idiopia abad mideia nibi u nip wög göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm,

²⁸ ado gi ram minöñ Idiopia aramöm, God Manö adiñ Aisaia kali kñiñ rika u udöm, amgö li niñöl gi areia.

²⁹ Pen God Ana Pilip nip haga, “Hos nan bad tip gi dam arab dañ am söl ba au ammön, bi anibu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi söl ba au amöm niña, bi Idiopia nibö anibu, bi God manö hagep Aisaia God Manö adiñ kali kñiñ rika u, amgö li niñöl gi areia. Pilip niñöm haga, “Ne köp amgö li niñöl gi arabön yagol u, manö it u anig hagöp a gimön niñabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, nipe haga, “Nibi bi rimnap rö yip hag ñlöl niñem rö hagnam,” a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö anibu asika.

32 Bi an+bu God Manö ad+ñ Aisaia kali+ kññ r+ka an+bu amgö li n+ñeia. Manö an+bu an+göl m+idöp: “N+pe kaj sipsip u† g+ dam al pak l+bal rö nöp m+deia.

Kaj sipsip pi uñ r+klö, aiö g+ gagöp rö, n+pe u rö nöp manö ap hagaga.

33 Nan naj ap gaga u pen n+ñ manö pir alöm, g+ naj g+la.

N+ñ böñ nöp al pak l+lö uma u me, hainö b+ an rö m+idöm,

‘An+g an+g g+m+idöp,’ a g+nab?” ö ga. *

34 Bi kub Idiopia n+bö u manö an+bu n+ñöm, Pilip n+ñ haga, “Manö hagab an+bi, God manö hagep b+ u n+pe ke hagab aka b+ ke n+bö ap n+ñ hagab?” ö ga.

35 Hagö, Pilip God Manö ad+ñ amgö li n+ñaj+l u nöp il g+ hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñ+ aij ga.

36 Pen an+g göl manö g+ damöl g+mil n+ñlö ñ+g ap m+deia. B+ an+bu Pilip n+ñ haga, “Ñ+g m+idöp i y+ñ ñ+g pak ñ+nabön aka?” ga. *

37 Hageia, Pilip haga, “Ne Kraiss n+ñ hibur gas+ m+dmagö yad n+ñö nöp n+ñ udpin a geinabön u, yad nöp ñ+g pak ñ+nabin,” a ga. Hageia, b+ an+bu pen haga, “Jisas Kraiss n+pe God Ñ+ n+pe m+idöp u, yad n+ñ udpin,” a ga.

38 Hagö, kaj hos nan t+ñ g+ dam ajep adö as+ik aueilö u, hos u halö an+b au l+mil, ñ+g yan ammil, Pilip b+ an+bu n+ñ ñ+g pak ña.

39 An+g göl ñ+g pak ñöm, go† au aulö n+ñöl g+, ad+ñ Bi Kub Ana n+pe Pilip n+ñ udöm, ke m+gan

* 8:33: Ais 53:7-8 * 8:36: Ap 10:47

ap ud arö niñöl gi, bi kub anibu niþ niŋaga. Niþe pen miñ miñ yabił göl gi adan ara.

⁴⁰ Pen Bi Kub Ana niþe Pilip niþ dam ram miñöŋ Asodas lö, niþi bi ram miñöŋ anib gau daun ke ke miðeila gau kalip magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñi dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas niþ niŋ uda

¹ Pen Sol niþe Bi Kub manö aij niŋ udöm hain gi midal niþi bi gau kalip al pak lin, a göm, pör klö yabił gi midöp. Mañ ap niþe am God niþ nan sabe gep bi kub yabił u niþ haga, *

² “Yiþ köp riñnap kali kliñ rik ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke miðöp daun kub Damaskas amem, kalip ñinabin. Köp anibu kali kliñ rikmön hagmön, ‘Daun kub Damaskas au, kale niþi bi Jisas niþ niŋ udpal riñnap Juda magum gep ram gau miðaiöl u, Sol niþ hagpe, kalip nagi löm, Jerusalem daunim,’ a gi mön, kali kliñ rikmön,” a ga.

³ Sol köp anibu udöm, Damaskas söl söl gö niñöl gi, adiŋ mailö kumi kabö adö laŋ niþö ap lugöm niþ niŋa.

⁴ Sol kaj hos adö laŋ niþö ap lug miñöŋ yaŋ pakö niñöl gi, manö ap niþ haga, “Sol, Sol, yiþ niñön giñig gi mön pör gi naij gabön?” ö ga.

⁵ Hageia, Sol haga, “Bi Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, yiþ pör gi naij gabön u nöþ hagabin.

---

* 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

6 Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm nöp manö hagnim rö niñmön gimön,” a ga.

7 Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp niñöm, bi nime u niñagöm, gasi mlö löm, manö rimnap hagagla.

8 Sol pen uraköm amgö hiiköm niña, amgö nipe u böñ nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau ñimagö kid nipe u udöm, uł gi Damaskas arla.

9 Nip anig göl amgö we gö, ñig, nan magö nan gau ñiñagöm, ñin mihau niñan yiharin nöp mideia.

10 Pen Jisas nip niñ uda bi ap Damaskas mideia, hib nipe u Ananaias. Bi anibu nipe naböñ niña, Jisas nip haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad midpin,” a ga.

11-12 Hageia, Jisas haga, “Sol bi daun kub Dasas nibö u, God nip sabe göl gi, naböñ niñöb, bi Ananaias a gipal u nip am ud niñajip, amgö nipe we ga u ñil niñöb. Nipe miñi yip sabe göl gi midöp Judas ram u. Anib u, ne adan ‘Yijig’ a gipal u ammön, Judas ram u amjakmön kalip hagmön, ‘Sol nip niñnig auabin,’ a gimön,” a ga.

13 Jisas nipe anig hageia, Ananaias haga, “Bi Kub. Yad niñbin nibi bi iru yabıl nöp hagpal, ‘Bi Sol anibu nibi bi nöp lau adö midpal Jerusalem gau kalip pör gi naj yabıl göp,’ a gipal.

14 Nipe miñi Damaskas i auöp u, bi God nan sabe gep bi kub gau köp rimnap nip ñilö, nibi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kalip nagi lin, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananaias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anibu wög rimnap yad ke nip hag libin. Nipe manö aij yad u Isrel nibi bi kalip hag ñöm, Isrel

nibi bɪ wasö gau kalɪp hag ñöm, kiŋ gau kalɪp hag ñöm gɪnab. *

16 Pen nɪpe ake ranö, iru marö gö nɪŋöl gɪ, wög anɪbu gɪnab. Anɪg gɪnab u yad ke nɪp hag ñɪ aij gɪnabin,” a ga. *

17 Bɪ Kub anɪg hageia, Ananias aramöm, Sol mɪdeia ram u apjaköm, raul yaŋ amöm, Sol nɪp nabɪc cög adö laŋ ñɪmagö löm haga, “Mam Sol. Bɪ Kub Jisas nöp adan aŋ au ap lugöm waiö la nɪŋna u, yɪp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyaŋ ñɪl nɪŋmön, Ana Uɫ nɪpe nöp am ajmaŋ raunɪm, a göm, yɪp hag yuö aubin i,” a ga.

18 Ananias anɪg hagö nɪŋöl gɪ, nan hag gaɫ bad rö Sol amgö nɪp harɪköl mɪdeia u, waɫ gɪ lugö nɪŋöl gɪ, adɪŋ amgö ñɪl nɪŋa. Amgö nɪŋöm, urak aramöm, ñɪg paka.

19 Sol nan ñɪŋöm klö uda.

Sol Damaskas nɪbi bɪ gau kalɪp Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nɪpe ñɪn rɪmnap nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau aip Damaskas mɪdöl gɪ,

20 Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp manö aij u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ña.

21 Nɪpe anɪg göl hag ñɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, kale nɪŋöm pa gɪl gɪl göm hagla, “Bɪ i me, Jerusalem nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp gɪ naij gɪmɪdöp me! Mɪñi rɪmnap halö nagɪ lɪ dam, bɪ God sabe gep bɪ kub gau kalɪp ñɪnam a göm auöp,” a gɪla. *

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5

* 9:16: 2Ko 11:23-28

* 9:21:

Ap 8:3

22 Pen Sol Jisas manö aij u hag ñi damöm, Jisas nipe nöp Mesaia u manö kabö göl yabıt hagö, bı Juda Damaskas han mıdeila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

23 Pen hainö mıd damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nıp al pak lun,” a gıla.

24 Pen manö hagla anıbu, bı ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anıbu, hadame nöp kabö waryö gi gıgabö gıla u me, adan ramö ajmıdal gau, Sol nıp alun, a göm, sıdö an sıbön yan uñın lı mıdeila.

25 Anıg geila niñöm Sol bı nipe gau sıbön an yan nıp wadı mıgan kub ap yagöm, nagi adıköm, tıp gi waryö anıbu mıgan ap höñ adö adö lan nıbö mınön yan yulö, pıñın gi ara. *

Sol Jerusalem am mıdeia

26 Sol Jerusalem amöm, nıbi bı Jisas lau adö mıdeila gau aip mıdeinam, a geia pen kale niñöm, bı i Jisas bı nipe ap wasö, hanıp al pak lınıg auöp, a göm, pıñın gıla. *

27 Anıg geila, Banabas nipe Sol nıp dam bı Jisas manö ud arep gau mıdeila au amöm, kalıp haga, “Bı anıbi nıp niñmim pıñın gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bı Kub nıp niñö, nıp manö rımnap haga. Hainö am Damaskas nıbi bı kalıp pıñın gagöm, Jisas manö aij u hałowatö nöp hag ña,” a ga. *

28 Banabas anıg hagö, Sol nıp udlö, kalıp aip Jerusalem mıdöm, daun kub anıbu mıgan mıgan

* 9:22: Ap 18:28   * 9:25: 2Ko 11:32-33   * 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yabił nöp hag ña.

²⁹ Pen bi Juda Grik manö niñla gau niñ aip manö pen pen hag amil apil göm, niñ al pak lun, a göm, gasi u niñla.

³⁰ Pen bi Jisas niñ niñ udla rimnap manö anibu niñöm, niñ uł gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Niñ an anib au, ram mionöñ Judia, Galili, Sameria gau, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau mid aij gila. Ana Uł niñpe kalip abad mid aij göm, pidöñ ñö niñöl gi, kale klö göm, Bi Kub niñ gasi niñöl gi midöm, niñ bi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas niñ niñ udla.

Pida Inias niñ gö urak ara

³² Pida ram mionöñ ke ke gau gi ajöl gi, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau kalip niñ ajmidöp. Anig göl niñ ajöm, mañ ap, niñ bi bi Jisas niñ niñ udla gau kalip niñin, a göm, ram rilig aglö Lida ara.

³³ Ram mionöñ anibu bi ap mideia, hib niñpe u Inias. Pen ñimagö ma niñpe gau kila gö, kuö adö niñpe u nöp han midmidöp mi unbö raleb jini ina.

³⁴ Pida bi anibu niñ haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamini linab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi,” a ga. Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp Inias niñ kamini lö uraka.

³⁵ Inias uraköm gi ajö niñöl gi, ram rilig aglö Lida niñ bi bi gau abe, ram mionöñ Seron niñ bi bi gau abe niñ niñöm, Bi Kub niñ niñ udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

36 Pen Pida ram rɪɪg aglō Lida anɪbu mɪdō nɪŋöl gɪ, nɪbi Jisas nɪp nɪŋ uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Dabida. Pen Grik manō hagöm nɪp Dokas a gɪmɪdal. Nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp abad mɪd aij göm, nɪbi bɪ mög gep rō gau kalɪp wög gɪ ñɪmɪdöp.

37 Nɪbi anɪbu nɪp nan gö hadō umö, nɪp ñɪg pak ñöm wip he dam ram raul mɪgan adō laŋ lɪla.

38 Jisas nɪbi bɪ nɪpe Jopa mɪdeila gau manō ap nɪŋla, Pida ap mɪdeila ram rɪɪg aglō Lida au. Lida daun kub Jopa söl au mɪdöp, nɪŋöm kale bɪ mɪhöp kalɪp hag yulö, Pida mɪdeila au ammil manō klō hagmil haglö, “Ne hol aip yɪŋɪd auö arun,” a gɪlö.

39 Hagailö, Pida kalɪp mɪhönj aip Jopa amöm amjaklö nɪŋöl gɪ, nɪp uɟ gɪ dam Dabida uma dam lɪla ram raul adō laŋ arla. Uɟ gɪ ud areilö nɪŋöl gɪ, nɪbi paɪpaɪ ap mɪdeila gau, nɪbi uma anɪbu nöd kamɪŋ mɪdmɪdöp u, waɪɪj mɪlö waɪɪj rɪmnap kalɪp yɪharɪŋ ñɪmɪdöp gau, Pida nɪp yamöl gɪ, mɪtönj gɪ mɪdeila.

40 Pida pen nɪbi bɪ ap mɪdeila anɪb gau kalɪp hag höŋ yaŋ yuöm, kugom yɪmöm, God nɪp sabe göl gɪ, ado göm, wip he nɪŋöl gɪ haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñɪl Pida nɪp nɪŋöm, urak asɪka.

41 Pida pen ñɪmagö kɪd nɪpe u udöm, ud urak ñöm, nɪbi paɪpaɪ gau abe, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau abe, kalɪp magöŋhalö wɪñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga.

42 Pen Pida anɪg geia, manō anɪbu Jopa nɪbi bɪ magöŋhalö nɪŋöm, nɪbi bɪ iru nöp Bɪ Kub nɪp nɪŋ udla.

⁴³ Pen Pida nipe daun kub Jopa anibu, bi kaj kau hañ wög gïmïdöp bi ap aip ñin rimnap rapin mïdmïdil. Bi anibu hib nipe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nïp manö haga

¹ Pen ami bi gau kalip abad mïdmïdöp bi kub ap daun kub Sisaria mïdmïdöp. Hib nipe u Konilias. Ami bi nipe abad mïdmïdöp anib gau kalip “Idali Ami Bi” a gïmïdal.

² Bi kub Konilias anibu aip, nïbi bi ram nipe gau aip, God nïp nïj ucla. Juda nïbi bi nan kale rimnap mïdagmïdöp u, Konilias nipe mani nan gau hañwawö ñimïdöp. Pen nipe God nïp pör sabe gïmïdöp.

³ Mañ ap sïdö gamïj ga magö u, Konilias nipe naböj nïja, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga.

⁴ Hageia, Konilias piñïj göm nïp nïj ij halö löm haga, “Bi kub, yïp nïhön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nïp haga, “Ne God nïp sabe gïmön, nïbi bi mög gep gau kalip nan hañwawö ñimön gïpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp.

⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gïpal u nïp haglö aunim.

⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip mïdpil ñig solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö nïjöl gi, Konilias bi wög nïp gi ñimïdil mïhau abe, ami bi God nïp nïj uda ap abe hagö aueila,

⁸ kalip ejol u manö nïhön nïhön haga u hag ñi aij göm hag yuö, Jopa arnig hadla.

⁹ Kale am am adan aŋ au hanla. Ruö am am, sidö aŋ aulik magö u, Jopa söl söl gila. Magö anibu Pida God nıp sabe g+nig ara ram adö laŋ migan u.

¹⁰ Nıpe amöm, God nıp sabe gı midö niŋöl gı, nıp kiyö kub yabıl la. Pen nıbi bi nıpe gau nan magö lau gılö niŋöl gı, nıpe naböŋ ap niŋa.

¹¹ Pida nıpe naböŋ niŋöm niŋa, kumi kabö adö laŋ migan hi+köm, wadı kub ap ñon mılö mihau mihau goł lap lap ad+köl mideia aŋ au lug lug m+nöŋ it yaŋ luga.

¹² Wadı migan anıb yaŋ kaj, wal wayöŋ, re, yaur ke ke gau magöŋhalö nöp mideia.

¹³ Manö ap pen nıp haga, “Pida, urakmön nan ñiŋeb anıb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bı Kub. Wasö yabıl! Niñön g+nig ñö? a gımön hagpan? Hon Juda nıbi bi nan hil gep anıb gau nan rimnap ñiŋagpin yabıl,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anıbu kauyaŋ haga, “Nan niñön niñön God nan ñiŋeb a ga gau, hil gep a gımön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anıbu, ij mihau niŋaŋ ga. Hainö me, nan wadı kub anıbu ado gı kumi kabö adö laŋ ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböŋ niŋbin anıbu niñön gınab, a göm, gasi iru niŋ midö niŋöl gı, Konilias bı hag yuö nıp hagnig aula bı kabö u adan it au apjakla.

¹⁸ Apjaköm hagla, “Bı Saimon Pida au midöp aka?” gila.

---

* **10:14:** Lep 11:1-47; Esi 4:14   * **10:15:** Mak 7:15,19

19 Pida naböŋ niŋajip anibu gasi niŋöl gi midö niŋöl gi, God Ana nip haga, “Ne nö?! Bi mihau niŋaŋ nöp ulhai niŋ auaböl.

20 Anib u, urakmön ram au giyaŋ arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niŋagmön aip armön,” a ga.

21 God Ana anig hagö, Pida au yaŋ amöm bi anib gau kalip haga, “Bi ulhai niŋabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?” ga.

22 Hageia, hagla, “Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niŋ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niŋlö kalip magöŋhalö aij göp. Pen nipe naböŋ niŋa, God ejol ap apöm nip haga, ‘Ne bi rimnap yuö, am Saimon Pida nip ul gi daulö, manö hagainim u niŋmön,’ a ga,” a gila.

Pida Konilias ram ara

23 Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul miŋan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nibö Jisas nip niŋ udla rimnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan aŋ au hanla.

24 Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wiñ alö ap magum gi mideila.

25 Pida nipe amöm ram raul arnig gö niŋöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma il nipe au kugom yima.

²⁶ Anig gö n+ñöl göm, Pida pen n+p ud urak ñöm haga, “Ne urak! Yad u rö nöp b+ ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö n+ñöl g+, manö hagöl g+, ram raul m+gan yañ arlö. Ammil Pida n+ñä, n+bi b+ iru nöp ap magum g+ m+deila.

²⁸ Pida kal+p haga, “Kale ke n+ñbim, hon Juda n+bi b+ as+ mas+ g+ aij g+pun. Juda n+bi b+ wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ n+ñnö, God y+p manö ap haga. N+pe manö haga an+bu, yad n+bi b+ r+mnäp as+ mas+ m+dpal, a gem, kal+p as+ mas+ g+nam rö lagöp.

²⁹ An+ b u n+ñem me, Konilias manö hagöp u n+ñem arö gagpin; hagöp rö n+ñem aubin. An+ b u, y+p n+hön g+nig hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida an+g hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, m+ñi s+dö gam+ñ göp magö u rö, ram raul m+gan yañ God n+p sabe g+ m+döl g+ n+ñnö, b+ wañj rud yab+ñ y+ma ap apöm, m+dainö ba au uraköl m+deia.

³¹ N+pe y+p haga, ‘Konilias, ne God n+p sabe g+mön, mani nan gau n+bi b+ nan m+dagöp gau kal+p halöwañö ñ+mön g+pan u, God n+ñöb.

³² An+ b u me, b+ r+mnäp hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib n+pe ap Pida a g+pal u, n+p uñ g+ dauöl. N+pe Saimon b+ kaj kau hañ wög göp u aip m+dpil ñ+g solwara goñ au,’ a ga.

³³ Ejol u y+p an+g hagö, yad y+ñ+d nöp b+ yad r+mnäp hagnö, nöp am uñ g+ dauajal, y+p aij göp. Hon n+bi b+ aui God p+g m+dpun rö, B+ Kub manö kal+p hag ñ+mön, a göm, nöp hag yuö auban u, m+ñi han+p hag ñö n+ñun,” a ga.

---

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10

Pida Konilias nibi bi nipe gau kalip manö hag ña

³⁴ Konilias anig hageia, Pida haga, “Yad miñi niñbin, God nipe, bi söl aui nibö nöp bi aij, bi m+lö gau nibö bi naij, a göm, niñagöp. *

³⁵ Ram minöñ ke ke gau nibö, il ke ke gau nibö, nibi bi an an God nip niñöm ana udöm, manö nipe niñöm hagöp rö ginaböl gau, kalip magöñhalö udnab.

³⁶ Pen God nipe hanip Isrel nibi bi manö aij yua u niñbim. Yad ke aip j+m ñöl midlan, a göm, God nipe Jisas Krais nip hag yua. Jisas Krais nipe nöp me, nibi bi gau magöñhalö Bi Kub kale midöp.

³⁷ Kale ke niñbim, Jon bi ñig pak ñeb u, ñig pak ñöl gi, manö aij anibu il göm, ram minöñ Galili hag ña. Anig göl hagö, hag damöm, hag damöm, nibi bi ram minöñ Isrel midpal gau magöñhalö niñla. *

³⁸ Pen kale niñbim, Jisas Nasared nibö u God aip midöm, Ana U† u nip ñö, abad midö niñöl gi, klö nipe nöp udöm, ram minöñ ke ke gau magöñhalö ajöl göm, nibi bi gau gi aij göl gi, nibi bi Seden kalip gö u†ham mideila gau kalip gö, kamij limidöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nibi bi ram minöñ kale gau gi ajöl göm, Jerusalem gi ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke niñno u hagabin. Pen hainö nip mab ba lan al pak lilö uma.

⁴⁰ Uma u pen ñin mihöp midöm, God gö, ñin mihau niñan u kauyan uraköm, am waiö lö amgö

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11
Mad 3:16; Luk 4:17-20

* **10:37:** Mad 4:12-17

* **10:38:**

ninno.

⁴¹ Nibi bi magöñhalö nip amgö ninagla. God hanip nibi bi hag la gau nöp Jisas nip amgö ninno. Nipe umöm urakö ninölg gi, aip midun jim ñöl nan ninun ñig ninno. *

⁴² Jisas hanip haga, 'Manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñimim hagemim, "God haga rö me, hainö Jisas nibi bi kamij mideinabol gau abe, nibi bi umnabol gau abe, kalip magöñhalö manö kub hagnab," a gimim,' a ga. *

⁴³ Pen adö anibu, bi God manö hagep gau magöñhalö Jisas Kraiss nip hagem hagla, 'Nibi bi an an Kraiss hib klö yabif nipe u udnabol gau, nan si nan naj gipal u, God ninöm arö ginab,' a gila," a ga. *

Juda nibi bi wasö gau Ana Ut udla

⁴⁴ Pen Pida anig göl manö hag midö ninölg gi, Ana Ut nipe nibi bi nin mideila gau kalip magöñhalö aua. *

⁴⁵⁻⁴⁶ Ana Ut kalip auö, kale manö ke nöp, han ke nöp hagle gi, God hib nipe hagle adö arö, Juda nibi bi Jisas nip nin udla Pida aip Jopa nibö aula gau, God Juda nibi bi wasö gau kalip Ana Ut ña me u, a göm, aiö waiö gila.

Pida pen haga, *

⁴⁷ "God nipe Ana Ut hanip ña rö u, mifi nibi bi gai i kalip u rö nöp ñöb. Anib u, kale ñig

* **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43

* **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5

* **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8

* **10:45-46:** Ap 2:4; 19:6

paknabun, a gîlô, nîbi bî rîmnap kalîp wasö göl rō lagöp,” a ga.

⁴⁸ Pida anîg hagöm bî nîpe rîmnap kalîp haga, “Nîbi bî gai i kalîp Jisas Kraiss hib nîpe haggim nîg pak nîmim,” a ga. Nîg pak nîlô nîñöl gî, kale hagla, “Pida, ne hon aip nîn pro magö ap aui mîdaimôn,” a gîla. Haglô, nîn pro magö ap kalîp pig mîdeia. *

11

Pida Jerusalem arö nîp manö hag gîla

¹ Pen Jisas manö ud arep bî gau abe, ram mînön Judia nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau abe nîñla, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap God Manö nîñ udla.

² Anîb u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bî wasö gau u rō nöp hañ rîb gî dö göl, a gîmîdal bî gau, Pida nîp kal göm hagla,

³ “Ne nîhön gînîg bî hañ rîb gî dö gagpal gau ram kale ammôn, kalîp aip nan jîm nîl nîñabön?” ö gîla. *

⁴ Anîg hagaila, Pida daun kub Jopa mîdöm naböñ nîña aiud u kalîp hag nîl gî haga,

⁵ “Yad daun kub Jopa mîdem, God nîp sabe gî mîdem, naböñ nîñnô, kumi kabö adö lañ nîbö, wadî kub ap rō nîon mîlô mîhau mîhau goł lap lap adîköl mîdeia lug lug it yad mîdainö au ap luga. *

⁶ Auö, yad wadî anîbu mîdeia söl au amem nîñnô, kaj, wal wayöñ, re, yaur gau gau magöñhalö mîdeia.

---

* **10:48:** Ap 2:38 * **11:3:** Ap 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Ap 10:9-48

⁷ Pen manö ap yip haga, ‘Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöñ,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnö, ‘B+ Kub. Wasö yabi! Nihön ginig ñöñ a g+mön hagpan? Hon Juda n+bi bi nan hil gep anib gau nan r+mnap ñiñagpin yabi!,’ a ginö.

⁹ “Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, ‘Nan nihön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a g+mön hagagmön,’ a ga.

¹⁰ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

¹¹ “Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip ut ginig aula.

¹² God Ana yip haga, ‘Gasi iru niñagmön, kalip aip halöwalö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö niñ udpal unbö kagoñ j+ñ uдем, kalip aip Konilias ram u arno.

¹³ Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm yip haga, “Bi r+mnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl.

¹⁴ Ut gi daulö, nipe nöp manö r+mnap hag ñö, n+bi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magöñhalö ud kam+ñ yuö, n+bi bi nipe m+deinabim,” a ga,’ a ga. *

¹⁵ “Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñinö niñöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, n+bi bi anib gau kalip u rö nöp aua. *

¹⁶ Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi niñnö. Nipe haga, ‘Jon kalip ñig pak ña u pen söl

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4

mıdöp God nıpe kalöp Ana U† u pak ñınab,’ a ga.
*

17 Pen hon Bı Kub Jisas Krais nıp nıñ udno ñın u, God nan aij yabı† hanıp ña rö, kalıp u rö nöp ña. Anıb u, yad aigöl gem God nıp, ‘Anıg gagmön,’ a gıbnep?” ö ga.

18 Pida anıg hageia, bı nıp manö kal hag gıla gau manö haga u nıñöm, manö kal rımnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö nıñöl gı hagla, “Hanıp nöp wasö; Juda nıbi bı wasö gau u rö nöp, nan si nan naij gıpal u, nıhön gıñıg anıg gıpun, a göm, nıp sabe geınaböl u, nıpe nıñöm, nan si nan naij gıpal gau arö göm, kamıñ pör mıdep magö u kalıp ñınab,” a gıla. *

Adiok nıbi bı Jisas manö aij u nıñ udla

19 Pen Sıdipen nıp kabö ju pak lıla ñın anı au, bı Juda Jerusalem mıdeila gau, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp gı naij yabı† gılö, kale pıñıñ gı ke ke arla. Rımnap pıñıñ gı ram mıñöñ Pönisia arla, rımnap pıñıñ gı ram mıñöñ ñıg rıb gus ga airan Saıpras arla, rımnap pıñıñ gı daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñagla, nıbi bı kale ke Juda kai ju am anıb gau mıdmıdal gau kalıp nöp hag ñıla. *

20 Pen nıbi bı Jisas manö aij u nıñ udla rımnap Saıpras nıbö, rımnap Sairini daun nıbö, pıñıñ gı Adiok amöm, Bı Kub Jisas manö aij u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñıla.

---

* 11:16: Ap 1:5   * 11:18: Ap 13:48; 14:27   * 11:19: Ap 8:1-4

21 Bî Kub klö nîpe u kalîp aip mîdeia u me, nîbi bî gau kalîp Jisas manö aij u hag ñîlô, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîñ udla.

22 Pen Jerusalem nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau, manö anîbu nîñöm, bî kale Banabas nîp haglö, Adiok ara. *

23 Banabas nîpe Adiok amjaköm nîñga, God nîpe nîbi bî anîb gau mög nîñöm gö, Jisas manö aij u nîñ udla. Anîb u me, nîpe ñîñî löm, kalîp manö rîmnap halö hag ñöl gî haga, “Bî Kub nîp nîñ udpim u arö gagmim; nîp añî nöp hibur gasî mîdmagö kale an dan nîñ ud pîdöñ gîmim, cig göl gî mîdaimim,” a ga.

24 Banabas nîpe bî aij yöl. Ana U† nîpe Banabas apöm ajman raumîdöp. Nîpe Jisas manö aij u böñ nöp nîñ uda. Nîpe Jisas manö aij u nîbi bî gau hag ñö, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîñ udla.

25 Banabas pen bî Sol nîp am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. *

26 Banabas Dasas amjaköm, Sol nîp ulhai nîñöm, u† gî ado gî am Adiok amöm, mî añî anîbu nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau kalîp Jisas manö aij u hag ñöl gî mîdailö. Adiok nîbi bî Jisas Krais nîp nîñ udla gau, nöd hib ñöm Krais Nîbi Bî a gîla.

27 Ñîñ an anîb au, bî God manö hagep rîmnap Jerusalem nîbö Adiok arla.

28 Amöm, God Ana nîpe bî kale ap Agabas nîp gasî ñö haga, “Kiyö kub yabî† ram mînön magöñhalö lîñg gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabî† u, gapman bî kub Klodias abad mîdmîdöp ñîñ u aua. *

---

* 11:22: Ap 4:36   * 11:25: Ap 9:30   * 11:28: Ap 21:10

²⁹ Anig göl kiyö kub la niñöm Adiok niñi bi Jisas niñ udla gau hagla, “Niñi bi Jisas manö aij u niñ udpal rímnap ram mĩnön Judia gau midlö niñöl gi, kalip kiyö kub yabi löp u, hon añi añi kalip mani rímnap magum gun ñun,” a gila.

³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip ñöm hagla, “Kale bi mihön mani i dammil, Krais niñi bi niñpe abad midpal bi kub gau kalip ñil,” a gila. *

12

Herod Jems niñ al pak löm, Pida niñ nagí la

¹ Ñin añ anib au, gapman bi kub Herod, niñi bi Jisas niñ udla gau rímnap kalip gi naij göl gi, dam nagí löl gi ga.

² Ami bi niñpe gau rímnap hagö, Jon niñmam Jems niñ ru mĩlö kíd udöm böñ nöp al pak lĩlö uma.

³ Herod hagö anig geila, Juda niñi bi gau niñöm ñiñi lila. Ñiñi lila u, Herod niñöm, Pida niñ u rö nöp hagö, dam nagí lila. Gila anibu, Juda niñi bi Bred Yis Halö Ñiñagep ñin añ au gila.

⁴ Herod Pida niñ anig göl dam nagí löm, ami bi unbö raleb böñ dañ (16) kalip niñme li yigwo mĩlö yigwo mĩlö löm haga, “Sidö añ sibön yan bi mihau mihau abad nöp midaimim,” a ga. Herod gasi niñpe u ke niñöm haga, “Pasopa ñin u ap arainim me, hainö Pida niñ dam niñi bi mĩdeinabol añ au amun manö kub hagnabun,” a göm niña.

---

* **11:30:** Ap 12:25

⁵ Pida nipe anig göl nagı midö niñöl gi, niñi bi Jisas nıp niñ udla gau Pida nıp gası niñöm, klö göm God nıp sabe göl gi nöp mideila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nıp manö kub hagnam, a göm, niña ñin anıbu nöp sıbön au yañ, Pida nıp sen mihöp adıköm, ami bi mihau böñ lap lap niñ midlö niñöl gi, Pida añ yañ haneia. Ami bi rımnap u rö nöp adan il u niñ mideila.

⁷ Pen adıñ Bi Kub ejol nipe ap urak midö niñöl gi, mab mıtanj rö am nagı lep ram raul miñan u ara. Ejol anıbu am Pida nıp rıglöm pak niñöm haga, “Yıñ+d urak!” a ga. Hagö, Pida urakö niñöl gi, sen nıp adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pida nıp haga, “Dip nagı ne u piğ lımön, ma rırup ne u gi mön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Waıtıj mılö kub ne u yımö, yad aip arul,” a ga.

⁹ Hagö, waıtıj mılö kub nipe u yımöm, ram raul miñan mideia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anıbu, Pida nipe hag niña e, u naböñ niñabin a göm niña.

¹⁰ Pen ami bi niñ mideila ajön il mihau hil gi mil, ajön klö yabıt ain udöm gi la ajön höñ yañ u ke hiıkö niñöl gi, höñ arlö. Ammil, adan añ gau amöl gi Pida niña, ejol u midageia. *

¹¹ Anıg ga niñöm Pida haga, “Miñi niñ aij gi pin. U Bi Kub nöp, ejol nipe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod yıp nagı pıdön löp u hubık yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda niñi bi gau abe, nan naij yıp gi niñ gi pal u, göl rö lagöp,” a ga.

---

* **12:10:** Ap 5:19

12 Anig hagöm, gasi niñ aij göm, bi ne Jon Mak ni me Maria ram u ara. Ram anibu ni bi bi iru nöp apöm, God ni p sabe gi mideila.

13 Pida apöm, ajön u pa gu gu gö, pai Roda, ram anibu wög gi midöp u ajön u hi knig aua.

14 Pai anibu ajön apöm niña, Pida maj migan u nöp hageia. Ni pe anig niñöm, niñi yabił löm, hauł padö ajön hi kaga; am ni bi bi gau kalip haga, "Pida ap midöp höñ yañ," a ga.

15 Hageia, kale hagla, "Ne hauł alajip hagabön," a gila. Anig hageila, ni pe kłö yabił göm haga, "Piral hagagin; niñö yabił hagabin. Pida midöp höñ yañ," a ga. Hageia hagla, "U ana ni pe u rö löp ap midöp," a gila.

16 Pen Pida ni pe ajön u kauyañ pak gu gu gö gö gö, am ajön u hi köm niñla, Pida nöp mideia niñöm aiö yabił gila.

17 Aiö gıłö niñöl gi, Pida kalip niñ mıtıc gi niñöm haga, "Manö hagagmim!" a ga. Anig hagöm, nagı lep ram midö niñöl gi, God ejol ap yuö apöm, ni p niñön niñön göm daua manö u kalip hag niñöm haga, "Manö anıbi Jems abe, ni bi bi Jisas ni p niñ u dpal gau abe, kalip hag niñmim," a göm, ke migan ap ara.

18 Ruö ram ruö niñöl gi, ami bi gau Pida midageia u niñöm, niñön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gi mideila. Piñiñ göm, "Mai," a göm, ulhaila u pen niñagla. *

19 Herod ami bi anıb gau kalip, Pida ni p yiñid ulhai niñmim dauim, a gö, ulhai wasö niñlö, kalip

---

* 12:18: Ap 5:22-24

manö kub hagöm, manö hagö ami bî nipe rîmnap
ami bî anîb gau böñ nöp al pak lîla.

Herod uma

Hainö Herod ram mîñnöh Judia arö göm, am
daun kub Sisaria mîdmîdöp.

²⁰ Herod am Sisaria mîdöm, daun kub mîhöp
Daia Saidon nîbi bî gau kalîp nîñö mulu luga.
Pen Daia Saidon nîbi bî apöm, bî Herod ram
nipe abada bî Blasdas nîp mîtöh gi ñöm hagla,
“Hanîp pör kiyö lö, apun Herod ram mîñnöh nipe
i nan magö rau ud arbun halö. Anîb u, hanîp
kal kal juagmim; agamîj jîm ñöl mîdaiun,” a gîla.
Hageila, Blasdas nipe pen haga, “U nîñö hagpim,”
a ga.

²¹ Pen Herod manö anîbu nîñöm, ñîñ ap manö
hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñîñ anîbu
auö, nipe kiñ kai yîmbal rö waîj aij aij yabîl gau
yîmöm, sea kiñ kub nipe adö u asîköm, nîbi bî
gau kalîp manö hag ña.

²² Herod manö anîbu hag ñö nîñöl gi hagla, “U
bî ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gîla.

²³ Pen Herod manö anîbu nîñöm, “Yîp manö
anîbu rö hagagmim; God hib nipe nöp hagpe adö
arañ,” a gaga. Anîb u, Bî Kub ejol nipe ap hag
yuö, apöm Herod nîp gö, mîña kub göm, gîse lö
böñ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñîlö arö nîñöl gi, ram
mîñnöh gau kîd kîd ara. *

---

* **12:23:** Dan 5:20   * **12:24:** Ais 55:11

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem midmil, ginig aulo u hadö gipul, a gimil, Jon Mak nip ut gi ado gi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

¹ Daun kub Adiok anib au bi God manö hagep bi rimnap, bi God manö hag ñeb bi rimnap mideila. Bi anib gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anibu nip Bi Pir a gimidal. Bi ap Lusias, nipe Sairini daun nibö. Bi ap Maneyen, nipe Kin Herod bi nneb nipe ap. Pen bi ap Sol.

² Pen ñin ap kale nan magö ñinagöm, Bi Kub nip nöp sabe gi midlö niñöl gi, Ana Ut nipe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalip hag linö u gilö arnim,” a ga. *

³ Anig hagö, kale nan magö ñinagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip ñimagö adö lañ löm, God kalip mihöñ abad mideian, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana Ut nipe kalip abad midö niñöl gi, bi ni Jon Mak, wög halip pro pro rimnap gi ñañ, a gimil, nip ut gi Selusia daun ñig goñ yan amöm, ñig magib udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, nibi bi gau kalip God Manö hag ñilö. *

⁶ Pen nibi bi Saipras mideila anib gau kalip God Manö hag ñi dam dam, daun kub Pepos amjaköm,

---

* 12:25: Ap 11:29-30; 15:37   * 13:2: Ap 9:15   * 13:3: Ap 6:6

* 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga.

⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabit hanimdöp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niñ kid yabit hiiköm niñmidöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yip haglö niñin, a göm, kalip hagö apil, nip God Manö hag ñilö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niñeb nipe ap.

⁸ Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm nip Elimas a gimidal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nip God Manö aij u hag ñilö, nipe rimid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö naj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnim, a göm, nip haga, “Bi anib mihau manö pir alabil u niñagmön,” a ga.

⁹ Sol hib nipe ap me Pol a gimidal. Ana Uł nipe Pol nip ajman rauöm gasi aij ñö niñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nip niñ ij halö li midöm haga,

¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naj nöp gipan. Nan niñön niñön aij midöp u arö gimön, niñi bi gau kalip piral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö niñö nipe u udmön manö piral rö labön. Ne niñ mai gi naj gabön u arö ginabön?”

¹¹ Anig gabön u, God gö, niñ bad ap amgö ne we gö sidö mailö niñagnabön,” a ga.

Pol manö anibu hagö, adin Ba-Jisas niña, kumi pir rö bad ap amgö nipe harikö böñ nöp sib ga. Anig gö, bi ap yip niñmagö ud adan yaman, a göm, ud ririkol göl gi mideia. *

---

* 13:11: Ap 9:8

12 Banabas Pol kale bi mihöŋ Bi Kub manö u nip hag ñailö u niŋöm, Segias Polas nipe aiö ga. Anib u, Ba-Jisas ga u niŋöm, nipe Jisas nip niŋ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+nöŋ Pisidia au arlö

13 Pen Pol bi nipe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m+nöŋ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nipe kalip mihöŋ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. *

14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram m+nöŋ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, Juda magum gep ram u ammil, asik midailö.

15 Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosıs lo manö kalı kılın rıka adın rımnap abe, bi God manö hagep gau kalı kılın rıkla adın rımnap abe, amgö lı niŋ nıbi bi mideila gau kalıp hagla. Kale manö hag pis göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm haga, “Mamil mihöŋ. Nıbi bi gai i niŋ udep manö rımnap midainım u, hanıp hag ñilö niŋun,” a gıla.

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ñimagö dap ranöm haga, “Kale Juda nıbi bi gau abe, Juda nıbi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rımid lı niŋim.

17 God nipe hadame nöp apis bac bi hon gau uda. God anıbu nipe Isrel nıbi bi God hon me. Hainö kale ram m+nöŋ Ijip am mideila, God kalıp abad mid aij gö, ñı pai yag dapöm, iru yabıl nöp mideila. Bi kub Pero kalıp, aragnabim, a ga u pen

---

* **13:13:** Ap 15:38

God klö ke yabił nıpe u göm, kalıp uł gi dam Ijip hönj adö aula. *

¹⁸ Kale mı ñınjuöl mıhöp (40) ram mınönj kabö nöp mıdmıdöp anj au mıdöm, God nıp manö iru nıbanö sasım lı gımdal u pen God kalıp abad mıd aij ga. *

¹⁹ Pen nöd ram mınönj Kenan nıbi bı rıgonj ke ke unbö mudun jınj mıdeıla, pen God nıbi bı nıpe kalıp abad mıd aij göm pıdönj nıpe ñö, nıbi bı rıgonj ke ke unbö mudun jınj nöd mıdeıla gau kalıp aip pen pen göm, rıdık gı yu al pak löm, ram mınönj anıbu ram mınönj kale ke rö udla. *

²⁰ Kale Ijip mıdlö mı ina u wö ralöm, ram mınönj aipıł nöp anj gau mıdlö mı ina u wö ralöm, nıbi bı rıdık gı yuöm, ram mınönj kale udla mı ina u abe wö ralöm gılö me, mı unbö po hadred pipdi (450) ina.

“Pen God kalıp dam ram mınönj Kenan aui löm, bı manö ud asıkep rımnap hag lö, kalıp abad mıdmıdal. Hainö bı God manö hagep Samyuel mıdeıla ñın u, *

²¹ nıbi bı Isrel gau kale Samyuel nıp hagla, ‘Ne kınj ap hag lö, hanıp nıbi bı magönhalö abad mıdeınab,’ a gıla. Hageıla, God bı ne Kis ñı nıpe Sol nıp hag lö, kınj kale mıdmıdöp. Bı anıbu Benjamin kıgın rık damöm rık damöm rık lıla. Sol kınj kale mıdö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. *

²² Pen hainö God nıpe gö Sol kınj mıdageıla. God nıpe Depid kınj kale hag la. God nıpe Depid manö

* **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51   * **13:18:** Nab 14:34; Dud 1:31

* **13:19:** Dud 7:1; Jos 14:1   * **13:20:** Jaj 2:16; 1Sa 3:20   * **13:21:** 1Sa 8:5,19; 10:20-24

hagöm haga, ‘Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi ñi nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan nihön nihön gan a gi niñnabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,’ a ga.
*

23 “Pen God nipe gö, Depid ñi pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö klö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kamij Yuep Bi ap yua. *

24 Pen Jisas il göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, ‘Nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe, kalöp ñig pak ñinabin,’ a ga. *

25 Jon wög nipe gi pis ginig geia ñin an u, nibi bi gau kalip haga, ‘Kale yip bi an, a gimim, gasi niñbim? Bi Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,’ a ga. *

26 “Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krais nibi bi ud kamij yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe hanip nan a göm haga.

27 Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Krais u auub a göm niñagla. Jisas nip al pak lilo uman a gila u, God manö hagep manö kali klijn rikla rö nöp gila. Pen God nip sabe ginig Juda magum gep ram pör aumidal u, kale manö kali klijn rikla anibu pör pör nöp niñmidal.

---

* 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20   * 13:23: 2Sa 7:12-16

* 13:24: Mad 3:1-2   * 13:25: Jon 1:20,27

28 Nipe nan naj ap göp aka göm ulhai wasö niñöm gapman bi kub Pailod nip hagla, 'Ne hagö nip al pak lilañ,' a gila. *

29 Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas nip gila. Hainö nibi bi nipe gau apöm, wip he ud asik dam kabö migan riñöl gila. *

30 Riñöl gila u pen God gö kauyañ uraka.

31 Nipe uraköm, kamiñ midö niñöl gi, nibi bi nipe aip Galili nibö Jerusalem aula gau, nip ñin iru nöp niñla rö, uri Isrel nibi bi kalip Jisas manö aij u hag ñaböl. *

32 "Pen hol bi miñhöñ aubul i, kalöp Krais manö aij u hagnig aubul. God hadame nöp apis bac bi hon kalip manö klö hag löm ginabin a ga manö anibu nöp

33 gasi niñ midöm, God nipe Jisas nip ud urak ña. Ga anibu apis bac bi gau niñagla u pen ñi pai rik lep kale gau miñi hon niñbun. Depid nipe God Manö adiñ Sam a gipal au Kimap yigwö añ nibö kali kñiñ riköm haga, 'Ne Ñi yad.

Yad miñi Nap ne midpin,' a ga. *

34 God nipe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ roman hij gi lug li arnim rö lagöp. Manö anibu God Manö adiñ ap anigöl midöp:

'Yad Depid nip manö u† klö niñö hag linö u kalöp nöp ñinabin,' a ga. *

35 Pen God Manö adiñ ap anigöl midöp:
" 'Ne Bi U† ne arö gö,

---

* 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8 * 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3

hañ romanj nipe hij gı lug lı aragnım,' a ga. *

³⁶ “Pen Depid nıpe God wög nıp hag la u, nıbi bı nıpe mıdmıdal ñın anıbu gı damöm uma. Pen Depid nıpe umö, nap nıhi bı kalıp rıgöl gımdal gau dam rıgöl gılö, hañ romanj nıpe hij gı lug lı ara.

³⁷ Pen God nıpe gö uraka Bı anıbu, hañ romanj nıpe hij gı lug lı araga.

³⁸ “Anıb u, mıdeımam nıñım. Jısas nıpe umöm uraka u me, God nan sı nan nııj gıpım u nıñöm arö gınab manö aıj u kalöp hagabul.

³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp nıñun geınabun u, God nan sı nan nııj gıpun u nıñ nöp mıdeınab. Pen Jısas mab ba lañ al pak lılö uma u me, hon Jısas nıp nıñ udeınabun u, God nan sı nan nııj gıpun u nıñöm, arö göm, hanıp nıbi bı aıj yad, a gınab. *

⁴⁰ Pen bı God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanıp gagnım, a gımım gası u nıñ aıj gımım. Kale hagla,

⁴¹ ‘Kale nıbi bı yıp aıab aıab ñıbım gau nıñım!

Kale mıdpım magö i, nan ke nıbö ap gınabın. Nan gınabın anıbu kalöp nöd hageınaböl u, ñılöñ lı hagaböl, a gı nıñnabım.

Anıb u, kale pa gıl gıl gımım

böñ nöp um hir gımım!’ a gıla,” a ga. *

⁴² Pol aıp Banabas aıp manö anıbu hagnıl, Juda magum gep ram anıbu höñ arlö nıñöl gı, nıbi bı gau hagla, “God nıp sabe gep ñın hain u kauyan apıl, hanıp manö anıbu rımnab halö hag ñıml,” a gıla.

---

* 13:35: Sam 16:10   * 13:39: Ro 10:4   * 13:41: Hab 1:5

⁴³ Nibi bi gau magum gi mideila gau ram u arö göm, ke ke arlö niñöl gi, Juda nibi bi kabö göl rımnap abe, nibi bi gau nibö Juda kai niñmidal rö niñ udla rımnap abe, Pol aip Banabas aip kalip hain göm arla. Adan an au amöl gi, bi mihau kalip haglö, “ ‘God hanip mög niñöm ud aij göp,’ a gimim, gasi u niñöl gi nöp midaimim,” a glö.

⁴⁴ Pen Juda God nip sabe gep ñin hain u, nibi bi daun kub anibu mideila gau magöñhalö rö, Bi Kub manö niñniğ ap magum gıla.

⁴⁵ Pen Juda bi kub gau nibi bi iru nibanö aula u niñlö, mulu lugö, Pol Banabas kalip bi mihau kalip niñöm gasi naj niñla. Pol manö niñhön niñhön nibi bi gau kalip haga u hag juöm, hib nıpe u hag pro gıla.

⁴⁶ Juda bi gau anig gailö, Pol aip Banabas aip piñniğ gagmil, manö pen klö hagam haglö, “God Manö aij u kalöp Juda nibi bi nöd hagul a gıpul u pen kale manö aij anibu udagmim, hon pör mıdep magö u niñ udun rö lagöp, a gıpim u me, miñi Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñinabul. *

⁴⁷ Niñhön gıniğ: Bi Kub hanip hagöm manö anig göl haga,

‘Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö gau kalip mailö kale midmim,

ram minöñ ke ke gau ammim,

nibi bi gau magöñhalö mailö anibu niñlö niñöl gi, yad kalip ud kamiñ yunabin,’ a ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anibu niñöm, miñ miñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabı, a gıla. Anıb u, nibi bi God, pör pör midaiöl,

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6   * **13:47:** Ais 49:6

a göm, hag la gau magöñhalö manö aij an+bu n+ñ udla.

⁴⁹ Pen B+ Kub manö u, ram m+ñöñ an+bu gau magöñhalö haglö ara.

⁵⁰ An+g ga u, Juda n+bi b+ gau n+ñlö mulu lugö, am Adiok n+bi kub God n+p n+ñ udla r+mnab abe, b+ kub ram m+ñöñ an+bu abad m+dm+dal gau r+mnab abe, kal+p haglö, kale am n+bi b+ iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kal+p g+ naij göm, ram m+ñöñ kale gau hag höñ yula.

⁵¹ An+g g+ hag höñ yulö, b+ m+hau kale Adiok ar+k amöl g+, manö aij dam hag ñajul udagpim, a g+mil, ma kale ac+p ac+p gau t+k g+ yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. *

⁵² Pen Ana U+ n+pe n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau ajmañ rauö, kale m+ñ m+ñ yabi+ göl g+ m+deila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam m+dmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñ+ aij g+lö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ gau löm, Juda n+bi b+ wasö gau löm, iru nöp Jisas n+p n+ñ udla.

² Pen Juda n+bi b+ r+mnab, Jisas manö hagabil u n+ñ udagnabun, a göm, amöm Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö n+ñeb n+ñagep piral hageila n+ñöm kale n+bi b+ Jisas n+ñ udla gau kal+p n+ñlö mulu kal luga.

³ Pen Pol aip Banabas aip, manö an+bu n+ñmil, ram m+ñöñ an+bu ar+k araglö. Kale au nöp m+dmil, B+ Kub manö u klö göm waiö nöp hag

---

* **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6

ñim+dil. Bì Kub kalip mihöj aip abad midö nìjöl gî, nan gagep rö rìmnap, nan nìjeb nìjagep rö rìmnap gailö, nìbi bî rìmnap nìjöm hagla, “Anìb u, manö hagabil anìbi nìjö nöp hagabil,” a göm, nìjla. *

⁴ Pen Aikoniam nìbi bî anìb gau asik ke ke löm, böj u Juda nìbi bî gau manö hagla rö nìjla, böj u bî Jisas manö ud arep bî gau hagla u nöp nìjla.

⁵ Pen Juda nìbi bî rìmnap gau löm, bî kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gî naj gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u nìjla. *

⁶ Kalpe mihöj pen manö anìbu nìjmil, piñij gî am daun kub mihau Lisdra Debi, ram mìnöj Likonia au arlö.

⁷ Ammil, anìb gau gî ajöl gî, Kraiss manö aij u hag ñim+dil.

Bì ma naj ga u, Pol gö, kamij la

⁸ Pen daun kub Lisdra anìbu, bî ap nìme nìp yag daua ñin u nöp ma naj gö, adan ajagmidöp bî ap midmidöp.

⁹ Bì anìbu nìpe ap asik midöm, Pol manö hageia u nìj mideia. Pol bî anìbu nìp nìj ij halö löm gasi nìja, bî anìbi, God yip gö kamij lìnìm rö löp, a gî gasi nìjm+döp.

¹⁰ Anìb u, Pol nìp nìjöm, meg migan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bî anìbu yijid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, nìbi bî nìj mideila gau manö yabif kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bì kumi

---

* 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4   * 14:5: Ap 14:19

kabö adö laŋ nı̄bö gau, god mīhöp nı̄bi bī rö limil ap hagabil i,” a gı̄la. *

¹² Anı̄g hagöm, Banabas nı̄p, god Sus, a gı̄la. Pen Pol nı̄pe manö iru nȫp hagnı̄döp rö, nı̄p, god Hemis, a gı̄la.

¹³ God pı̄ral Sus sabe gı̄mı̄dal anı̄bu, sabe gep ram u yȫp gı̄ lı̄la daun goł anı̄b au me, god pı̄ral Sus sabe gep bī kub u abe, nı̄bi bī au mı̄deila gau abe, god Sus pör sabe gı̄pun u mı̄ñi auöp i, a göm, kaj kau nı̄bar rı̄mnap udöm, mab pı̄pı̄t aij aij rı̄mnap ud dauö, nı̄bi bī iru yabīt aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anı̄bu nı̄ñmil, wałı̄j kale gau ud bītıtı̄ gı̄mil, nı̄bi bī iru nȫp mı̄deila anı̄b au ammil haglö,

¹⁵ “Kale nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gabim? Hol mīhöñ god wasö! Kale nı̄bi bī yabīt mı̄dpim rö, hol u rö nȫp unbö rö mı̄dpun. Hol Jisas Kraıs manö aij nı̄pe u kalöp hag ñı̄nı̄g aubul. God nı̄pe kumi kabö laŋ gı̄ löm, mı̄nön̄ nabön̄ it i gı̄ löm, ñı̄g solwara u gı̄ löm, nan nı̄hön nı̄hön mı̄döp gau magön̄halö gı̄ löm, ga. Hol kalöp Kraıs manö aij u haglo, nan yı̄harı̄ñ pı̄ral sabe gabim gau arö gı̄mim, God kamı̄ñ mı̄döp u nȫp sabe gı̄ mı̄daimim, a gul, kalöp hagabul. *

¹⁶ Pen nȫd nı̄bi bī ram mı̄nön̄ ke ke gau mı̄döm, gası̄ kale ke nı̄ñöm nan yı̄harı̄ñ sabe gı̄la u, God nı̄ñöm kalı̄p gı̄ naij gaga. *

¹⁷ Pen kale yı̄harı̄ñ mı̄dagpim; nı̄p nı̄ñnı̄g, nı̄ñnabim. Nı̄pe pör pör kalöp ud aij göp. Nı̄pe nȫp gö, mȫñ alöm, nan magö iru nȫp mı̄dö nı̄ñöl

* **14:11:** Ap 28:6   * **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6   * **14:16:** Ap 17:30

gɨ, miñ miñ göl gɨ nan ñɨɓim. Anɨb u, nɨpe anɨg gab u nɨɓmim, nɨɓö nöp God hon mɨdöp u hadö nɨɓep,” a gɨlö. *

¹⁸ Anɨg haglö u pen, nɨbi bɨ anɨb gau, bɨ anɨb mɨhai i kumi kabö adö laɗ nɨbö aubil, a göm, kaj kau nɨbar rɨmnap pak sabe gɨ ñɨnɨg geila, uɰham yabɨɰ hag hag wasö gɨlö.

Pol nɨp kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe mɨhönɗ daun kub Lisdra anɨbu nöp mɨdlö nɨɓöl gɨ, Juda kai daun kub Adiok, ram mɨnönɗ Pisidia au mɨdmɨdal nɨbi bɨ rɨmnap abe, daun kub Aikoniam mɨdmɨdal nɨbi bɨ rɨmnap abe apöm, nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp piral hagöm hagla, “Bɨ mɨhau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a gɨla. Anɨg hageila, nɨbi bɨ anɨb gau nɨɓöm, Pol nɨp kabö ju pak löm, böɗ nöp umöb, a göm, ɰɨp gɨ dam kabö waryö gɨgabö gɨla u höɗ adö löyanɗ yula. *

²⁰ Anɨg gɨla nɨɓöm nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨɗ udla gau ap bɨnɨg gɨgabö gɨlö nɨɓöl gɨ, Pol uraköm daun kub anɨbu ado gɨ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gɨmɨl Debi arlö.

²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñailö, nɨbi bɨ iru nöp Jisas nɨp nɨɗ udla. Pen kalpe mɨhönɗ nöd aubil adö u nöp arul, a gɨmɨl, ado gɨ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mɨnönɗ Pisidia au amöl gɨ, nɨbi bɨ Jisas manö aij u haglö nɨɗ udla gau kalɨp kauyanɗ hag ñɨ aij göl gɨ arlö. Kalɨp hag ñɨ aij göl gɨ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; nɨɗ

---

* **14:17:** Jer 5:24   * **14:19:** Ap 17:13; 2Ko 11:25

udpim rö nöp niŋ ud miðaimim. Anig giŋpe, kalöp miŋjör iru ñinaböl pen gasi u niŋagmim; God hanip udöm abad miðeinab, a giŋmim, klö giŋmim u nöp niŋbe arnim,” a gilö. *

²³ Anig hagmil, cöc ke ke anib gau, niŋbi bi Jisas niŋ udla gau bi nabic miðaiöl, a giŋmil, bi riŋnap wög anibu hag iöl. Anig giŋmil, kalpe miŋhön nan magö ñiŋagmil, God nip sabe göl gi haglö, “Bi Kub, bi gai i nöp niŋ udpal rö, kalip abad miðaimön,” a gilö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ Anig göl ram miŋnön Pisidia gau ajmil, ram miŋnön Pampilia arlö.

²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u niŋbi bi Pega daun gau kalip hag niŋmil, daun kub Adalia arlö.

²⁶ Adalia ammil, niŋg magib udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd miðmil aulö u ado gi arlö. Kale nöd arniŋ gailö, Adiok niŋbi bi Jisas nip niŋ udla gau, God nip sabe göm hagla, “Manö aij ne u niŋbi bi gau kalip hag niŋniŋ arabil rö, kalip miŋhön abad mið aij giŋmön,” a göm, kalip miŋhön hag yulö, ammil, manö anibu hag niŋ ajm+dil. *

²⁷ Anib u, ado gi Adiok apil, niŋbi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip wiñ allö aueila, God nipe gö kale niŋhön niŋhön giŋla gau magöŋhalö hag niŋ aij giŋla. Juda niŋbi bi wasö gau iru nöp Jisas manö aij u niŋ udla aiud u abe hag niŋla. *

²⁸ Kalip anig göl hag niŋmil, kalip aip niŋn bad ap rapin miðailö.

---

* **14:21-22:** Ap 15:32; 1De 3:3
15:4,12

* **14:26:** Ap 13:1-2

* **14:27:** Ap

15

Bi kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen bi rımnap ram mınön Judia nıbö Adiok apöm, bi Juda wasö Jisas nıp nıñ udla gau kalıp hag ñıla, “Mosıs hadame nöp hanıp Juda nıbi bi haga, ‘Ñıñan gısön yag dapim, wañ hañ kale rıb gı dö gımim,’ a ga. Anıb u, kale u rö nöp hañ rıb gı dö gagnabim u, God kalöp ud kamıñ yuagnab,” a gıla. *

² Anıg hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gımil, kalıp aip manö pen pen haglö ara. Anıg geila, Adiok nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau, nıbi bi kale ke rımnap abe, Pol Banabas bi mıhau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anıbi dam, bi Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nıbi bi nıpe gau kalıp abad mıdpal bi gau abe kalıp hag ñımim, kale pen hag amıl apıl göm gası nıhön nıñnaböl u nıñmim, ap hagpe nıñun,” a gıla. *

³ Anıg hagöm, kalıp hag yulö, kale am ram mınön Pönisia anı au amöl gı, Juda nıbi bi wasö gau Jisas nıp nıñ udla manö anıbu hag ñılö nıñöl gı, añ mam nıñöm magönhalö ñıñı lıla. Ram mınön Pönisia anıbu arö göm, kale amöm ram mınön Sameria anı au amöl gı, manö u rö nöp hag ñılö nıñöl gı, añ mam gau u rö nöp nıñöm ñıñı lıla.

⁴ Pen kale ram mınön Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau abe, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nıbi bi nıpe gau kalıp abad mıdeila bi gau abe, kalıp

---

* 15:1: Gal 5:2   * 15:2: Gal 2:1

hag wihai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nipe gö nan nihön nihön gila u magöñhalö kalip hag ñi aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bi Jisas nip niñ udla gau rimnap uraköm hagla, “Juda nibi bi wasö gau Jisas nip niñ udnaböl u, hañ rib gi dö göm, Mosi lo u hagab hagab rö nöp gilañ,” a gila.

⁶ Anig hageila, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe abad mideila bi gau abe, manö anibu hag aij gun, a göm, ap magum gila.

⁷ Ap magum göm, manö anibu hag amil apil gi midlö niñöl gi, Pida uraköm haga, “Mam bi. Kale niñbim, nöd God hanip nime löm, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u niñ udöl, a göm, yip hag lö, yad am kalip Krais manö aij u hag ñi ajmidin. *

⁸ God gasi rimid midmagö hon magöñhalö niñöb u, Ana U† hanip ña rö, Juda nibi bi wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon niñbun, nipe kalip abe ud aij göp. *

⁹ Hanip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Krais manö aij u niñ udla u me, God nipe nan si nan naij gila gac midmagö kalip añ dan mideia u hik gi yua.

¹⁰ God Juda nibi bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale nihön ginig, neb neb göl gi haggim, ‘Mosi lo manö kal kün riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamñ yuagnab,’ a gipim? Asi mas gi aij gimim, a gipim u, apis bac

---

* 15:4: Ap 14:27   * 15:7: Ap 10:1-43   * 15:8: Ap 10:44; 11:15

bi gi wasö niñla. Hon u rö nöp gi wasö niñbun u, pen uri Juda niñbi bi wasö Jisas niñp niñ udla gau kalip, miñör anibu udöl, a gimim, hagabim ar? *

¹¹ U aij wasö. Bi Kub Jisas hanip Juda kai mög niñjöb u, iñ añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas niñpe ke gö, hon niñp niñ udno, hanip ud kamini yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda niñbi bi wasö gau kalip mög niñjöb u, iñ añi anibu nöp me, Bi Kub Jisas niñpe ke gö, kale niñp niñ udlö, kalip u rö nöp ud kamini yunab,” a ga. *

¹² Pen niñbi bi ap mideila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamij midailö niñjöl gi, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe miñhöñ ram miñnöñ ke gau gau amöl gi, Juda niñbi bi wasö gau Jisas manö aij u hag niñ ajailö niñjöl gi, God niñpe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag niñ aij gilo.

¹³ Pen bi miñhau manö hag piñs gilo niñjöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagniñg gabin i niñjim! *

¹⁴ God Juda niñbi bi wasö gau kalip mög niñjöm ud aij göm, niñbi bi yad ke mideinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u niñbun.

¹⁵ God ga anibu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kali kiliñ rikla rö nöp ga. Manö anibu kali kiliñ riköm hagla,

¹⁶ ‘Bi Kub niñpe hagöp,

“Hainö yad ado gi apem,
Depid ram pa luñö gi pa jö gi luga u,

* **15:10:** Mad 11:30; Gal 3:10   * **15:11:** Gal 2:16; Ep 2:5-8

* **15:13:** Gal 2:9

yad ke kauyanḡ gi aij giñö, piðöḡ yabiḡ
m+dnab.

17 An+bi u, Juda n+bi bi wasö ram m+ñöḡ ke gau
n+bö gau n+bö,
r+mnab n+bi bi yad m+deinaböl a gi-pin gau,
y+ip uḡhai n+ḡnaböl.

18 Nan n+ḡön n+ḡön hainö gi-nab u,
yad Bi Kub hadame dagol gau hag linö u me,
an+ḡ hagabin,” a ga, ’ a gi-la,” a ga. *

19 Jems manö an+bu hagöm haga, “Gas+ yad
n+ḡbin u, Juda n+bi bi wasö Jisas n+ḡ n+ḡ udnaböl
gau, kal+ḡ m+ḡör r+mnab ḡagun.

20 Pen kal+ḡ köp kal+ḡ kḡñ r+ḡ yuun hagun, ‘N+bi
bi r+mnab god piral gau n+ḡ nan sabe gi ḡñ+ḡ,
wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ḡñ+ḡgmim.
N+bi si bi si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape
u ḡñ+ḡgmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gi-lö
umn+ḡ u ḡñ+ḡgmim, ’ a gun. Manö gau rö haga-
gun. *

21 Pen ai gi-n+ḡ: bac bi hadame nöḡ gi-la rö, m+ñi
u rö nöḡ daun gau gau magöḡhalö, God n+ḡ sabe
gep ḡñ u Juda magum gep ram u am magum
göm, pör pör manö Mos+ hagöm kal+ḡ kḡñ r+ḡka u
amgö li n+ḡm+dal,” a ga.

*Juda n+bi bi wasö gau kal+ḡ köp kal+ḡ kḡñ r+ḡ
yula*

22 Jems an+ḡ hagö, bi Jisas manö ud areḡ
gau löm, bi Jisas n+bi bi n+ḡpe gau kal+ḡ abad
m+deila bi gau löm, n+bi bi Jisas n+ḡ n+ḡ udla gau
magöḡhalö löm, hagla, “Hon bi hon r+mnab hag

* 15:18: Emo 9:11-12 * 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

lino, Pol Banabas bi mihau aip Adiok arlan, ” a gila. Anig hagom, bi Jisas nibi bi nipe gau abad mideila bi mihon Judas Basabas aip, Sailas aip, kalip hag lila.

²³ Köp ap kali klin rikom, Pol Banabas bi gau nila. Köp anig göl kali klin rikla:

Mam bi, kale midpim?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad midpil bi mihau abe, kalöp Juda nibi bi wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe midmim Jisas nip nij udpim gau, köp kali klin rik yuabun.

²⁴ Ai ginig: manö ap auub nijbun, nibi bi hon gai i rimnap, hanip hag nijom wasö, gasi kale ke u nöp nijom, am manö kub kalöp gasi milö limim rö manö rimnap kalöp hag neila.

²⁵ Anib u, hon bi rimnap hon ke hag lino, bi midmagö hon aij yabit Pol Banabas bi mihau seg ninaböl.

²⁶ Pol Banabas bi mihau gau ajmil, halip al pak linaböl, a gimil, gasi u nijagpil. Bi Kub Jisas Krai manö aij nipe u nibi bi gau kalip hag nil, a gimil, gasi añi anibu nöp nijmil, halöwatö hag ni aij göl gi ajmidil.

²⁷ Judas Sailas bi mihau yunig gabun. Kale ammil köp kali klin rikabun i manö adö u nöp kalöp hag ni aij ginabil.

²⁸ Hon magum gun, manö anibu hag amil apil gino nijöl gi, Ana Ut nipe hanip gasi aij nö, köp kali klin rikun nijör rimnap kalöp nagnabun, a gino. Yihari? manö mihöp nöp

hagnabun a gun hagno. *

²⁹ Nibi bi rimnap god piral gau sabe ginig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale niñagmim. Wal kaj nan gau, hagape u niñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gilö umnim u niñagmim. Nibi si bi si gagmim. Nan hagabun i arö ginabim u, gi aij ginabim.

Manö hagnun me u. Kale mid aij gimim. Köp kali klin rikla u me u.

³⁰ Köp anibu kali klin riköm bi gau nilö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gi arla. Amjaköm, ni bi bi Jisas nip niñ udla gau haglö, magonhalö ap magum gila niñöm köp daula u nila.

³¹ Köp nilö, ni bi bi kale manö anibu amgö li niñlö, kalip aij yabit gö, gasi halö midöm hibur kalip niñi yabit la.

³² Judas Sailas bi God manö hagep bi mihau midmidil me, nin bad ap Adiok midmil, Jisas ni bi bi nipe gau kalip manö iru nöp hag ni aij gilö niñöl gi, kale Jisas manö aij nipe niñ ud pidön göm gasi halö mideila.

³³⁻³⁴ Anig gimil hag ni pis gimil, arnig gilö niñöl gi, ni bi bi Jisas nip niñ udla anib gau ap magum göm, sabe göm, Bi Kub kalpe mihön abad mid aij gö, kale agamij mid aij gil, a göm, kalip mihön hag yula.

³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au midmil, bi anib gau nibö rimnap aip, Bi Kub manö aij u ni bi bi gau kalip hag nil gi mideila.

Pol Banabas ke ke arlö

---

* 15:28: Mad 23:4

³⁶ Pen m+id damöm, Pol n+pe Banabas n+ip haga, “Hol m+höhön nöd ajul B+ Kub manö haglo ara ram m+nöhön gau, n+ñ ud p+idöhön göl g+ nöp m+dpal aka gul, am n+ñul auul,” a ga.

³⁷ Hageia, Banabas haga, “An+ib u, Jon Mak n+ip abe u+ g+ ud arul,” a ga. *

³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñ+ an+ibu nöd u+ g+ ud arlo, wög g+ haköm auaga; n+pe Pampilia nöp amöm ar+ik ara. An+ib u, m+ñi n+ip u+ g+ ud aragnabul,” a ga. *

³⁹ Pol an+ig hageia, kalpe m+höhön ke nöp pen hagmil, Banabas n+pe Jon Mak aip ñ+g mag+ib udmil, ram m+nöhön ñ+g r+ib gus ga airan Saipras arlö.

⁴⁰ Pol n+pe pen Sailas n+ip uda. N+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla gau, sabe göm, B+ Kub n+pe Pol Sailas kal+ip m+höhön abad m+deiañ, a göm, b+ m+hau hag yula.

⁴¹ Pol n+pe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla gau kal+ip God Manö r+imnap halö hag ñ+ aij gö, kale n+ñöm n+ñ ud p+idöhön g+ m+deila.

16

Pol ram m+nöhön ajm+idöp gau kauyañ ado g+ ara

¹ Pol Sailas kalpe m+höhön aj aj l+mil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m+nöhön an+ib gau Jisas n+ip n+ñ uda b+ ap m+deia; hib n+pe u Dimodi. B+ an+ibu n+ime n+pe u Juda n+bö n+bi ap pen Jisas n+ip n+ñ uda. Nap n+pe u Grik n+bö b+ ap. *

* **15:37:** Ap 12:12,25   * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10   * **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5

² Lisdra nibi bi Jisas nip niŋ udla gau abe, Aikoniam nibi bi Jisas nip niŋ udla gau abe, Dimodi bi aij a gila. *

³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñi ajaiul, a göm niŋa u pen, Juda nibi bi gau hagnaböl, “Dimodi nap nipe u Grik bi ap rö, ñi nipe hañ rıb gi dö gaga rö, manö nipe u udagun,” a gınaböl, a gi gası niŋöm, Dimodi nip dam arö hañ rıb gi dö gila.

⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gi ajöl gi, bi Jisas manö ud arep gau abe, bi Jisas nibi bi nipe gau kalıp abad mıdeila bi gau abe, Jerusalem gau magum göm manö niñön niñön hagla u, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalıp hag ñöm, anig anig gımim, a gila. *

⁵ Anig göl gau gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau, kalıp Jisas manö aij u hag ñi aij gılö, kale manö anıbu niŋ udöm, klö göm, nipe haga rö nöp gi mıdeila. Ñin añi añi pör pör nibi bi rımnap halö Jisas manö aij u niŋöm, Jisas nip niŋ udla.

Pol naböŋ niŋa

⁶ Pol bi nipe gau aip Esia Propins mıdpal nibi bi gau kalıp Kraıs manö aij hag ñun a göm, arnig geila u pen Ana Uı nipe, aragmim, a ga. Anıb u, ram mınöŋ Prijia an gau ajöm, Galesia Propins an gau ajöm geila. *

⁷ Kale am am, ram mınöŋ Misia sösöl apöl gi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nipe kalıp, aragmim, a ga.

---

* 16:2: Plp 2:19-22   * 16:4: Ap 15:23-29   * 16:6: Ap 18:23

⁸ Jisas Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m+nöñ Misia anj au aramöm daun kub Droas arla.

⁹ Droas amöm, sibön anj yanj Pol naböñ n+ñ, bi Masedonia Propins n+bö ap uraköl m+dom, n+p manö neb neb gi hagöm haga, “Ne ñig ju böñ i Masedonia aumön, hanip gi ñimön,” a ga.

¹⁰ Pol anig gi naböñ n+ñ, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n+bi bi kalip Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö an+bu nöp Masedonia arnig gun nan gi j+n g+no.

N+bi Lidia Jisas n+p n+ñ uda

¹¹ Am ñig mag+ b udun, Droas arö gun, ram m+nöñ ñig r+ b gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno.

¹² Ñig mag+ b udun, Pilipai, Masedonia Propins anj au amjakno. Rom gapman n+bi bi iru nöp aram Pilipai m+dom abad m+dm+dal. An+ b u, ram m+nöñ anj au Pilipai daun kub yab+ t m+deia. Hon ñ+n bad ap Pilipai gau m+daino.

¹³ Juda God n+p sabe gep ñ+n u, God n+p sabe gep ka ap m+deinab, a gun, daun ajöñ arö gun, ñig go+ gam+ñ arno. Amun n+ñno, n+bi r+imnap ap m+deila. An+ b au as+kun, kalip manö hag ñ+no.

¹⁴ N+bi n+ñ m+deila an+ b gau, n+bi ap daun kub Daiadaira n+bö, hib n+pe u Lidia. N+pe wa+ñj mu gau gi lö, raum+dal. N+pe God n+p sabe gi+m+döp. Bi Kub n+pe n+bi an+bu n+p gas+ aij ñö, Pol manö aij haga u, n+ñö hagab, a göm, n+ñ uda.

¹⁵ Pen Lidia abe, n+bi bi ram n+pe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñ+no, Lidia haga, “Yad Bi Kub kabö göl n+ñ u d+pin, a gi+mim n+ñbim u, kale ap

ram yad han mɪdaimim,” a ga. Hanɪp anɪg hagö, manö nɪpe udun, am ram nɪpe u hanna.

Pol Sailas kalɪp mɪhönj nagɪ lɪla

¹⁶ Hon mañ ap God nɪp sabe gep ka u amun, pai nagɪ wög gep ap nɪp nable pakno. Pai anɪbu nɪp kɪjaki aban alö, nan nɪhön nɪhön hainö gɪnab u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñö, nɪp mani ñɪmɪdal. Nɪpe anɪg gö, bɪ nɪp rau daulö, nagɪ wög kalɪp gɪmɪdöp gau, mani kub udmɪdal.

¹⁷ Hon araino nɪñöl gɪ, pai anɪbu hanɪp hain göl gɪ haga, “Bɪ gai i, God adö i gɪlanj mɪdöp u nɪp wög gɪpal. Kale nan nɪhön nɪhön geinabim, God kalöp ud kamɪñ yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. *

¹⁸ Pen pai u manö anɪbu rö pör pör hag hag hag, ñɪn ap Pol iru yabɪl gö, ado göm kɪjaki pai aban ala u nɪp haga, “Jisas Kraiss hib nɪpe u nɪñmön, pai anɪbi nɪp arö gɪmön aru!” a ga. Adɪ? kɪjaki nɪp aban ala u hönj ara.

¹⁹ Pen pai anɪbu nɪp mani raulö, kalɪp nagɪ wög gɪmɪdöp bɪ gau, Pol kɪjaki hag yua manö u nɪñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalɪp mɪhönj ud sɪsɪ udöm Rom bɪ kub mɪdeila gau manö kub hagnɪg, tɪp gɪ dam manö hagep kuö u arla.

²⁰ Rom bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau manö kub hagöm hagla, “Bɪ mɪhönj i bɪ Juda nɪbö. Daun kub hon i apil gɪlö, hon nɪbi bɪ ram mɪnönj hon nuö nɪbö i gɪlö yuö kal lugöp. *

²¹ Hon Rom nɪbi bɪ manö nöd nɪbö adö u ke mɪdöp pen kale manö gɪsön nɪbö manö hon

---

* **16:17:** Mak 1:24   * **16:20:** Mak 13:9

nin̄agep u, nin̄mim gimim, a gimil, hag ajabil,” a gila.

²² Nibi bi nin̄ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihön manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Walij kalip mihön gau ud jumim, ur ud pakim,” a gila. *

²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul migan u yuöm, bi nagı lep ram abad mideia u nip hagla, “Kalip mihön nin̄ aij gi midaimön,” a gila.

²⁴ Haglö, bi nagı lep ram abad midmidöp u, kalip mihön uı gi dam ram raul migan yabiı au yaı löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migan u yulö arö, pa ribik pidöı ga.

²⁵ Pen sibön an̄ kub yaı, Pol Sailas kalpe mihön God nip sabe göl gi, kimap rimnap hag midlö nin̄öl gi, bi nagıman rimnap kale apdi nin̄ mideila.

²⁶ Anig gailö nin̄öl gi, nabön munmon kub yabiı u udöm, nagı lep ram u halö ud daı i göm, ajön gau ke hiiköm, bi nagıman gau kalip sen adıkla gau magöıhalö hubıka.

²⁷ Anig gö, bi nagıman gau kalip abad mideia bi u uraköm nin̄a, ajön gau magöıhalö hiiköl mideia. Nipe nin̄öm, “Bi nagıman gau, ajön hiikö, piñin̄ gi amhakpal rö, bi kub yad u yip al pak linab,” a göm, ru mlö kid nipe ke u ud tip gi udöm, nipe ke big linig geia. *

²⁸ Pol pen nip wiñ kub al hagöm haga, “Nihön ginig ne ke big linig gabön? Hon piñin̄ gi

* **16:22:** 2Ko 11:25; 1De 2:2   * **16:27:** Ap 12:18-19

aragpun. Magöñhalö m+dpun i,” a ga.

²⁹ Pol anig hagö, nag+man abad m+deia b+ u wiñ alöm haga, “Hapö y+ñ+d dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, n+pe dam g+ dö g+ ram raul m+gan yañ amöm, an+n+n gö, g+l g+l göl g+, am Pol Sailas m+dailö il au kugom y+ma.

³⁰ Pen anig göl kugom y+möm, uraköm, kalip m+höñ u+ g+ höñ yañ amöm haga, “B+ kub aij yad m+hai, yad n+hön geinam, God y+p ud kam+ñ yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, n+p haglö, “B+ Kub Jisas n+p n+ñ udeinabön u, ne ke abe, n+bi b+ ne aip hanban gau abe, kalöp ud kam+ñ yunab,” a g+lö.

³² An+g hagnil, b+ an+bu n+p abe, n+bi b+ n+pe aip hana gau magöñhalö abe, kalip B+ Kub manö aij u hag ñ+lö.

³³ An+g hag ñ+lö, kalip m+höñ s+bön añ kub yañ nöp damöm, hañ roman pakla gau ñ+g l+ yua. An+g gö, magö an+bu nöp n+p abe, n+bi b+ n+pe gau abe, kalip magöñhalö ñ+g pak ñ+lö.

³⁴ Kalip magöñhalö ñ+g pak ñ+lö, b+ nag+man gau kalip abad m+deia b+ u, kalip m+höñ u+ g+ dam ram n+pe damöm, nan magö ñö, ñ+ñlö. B+ an+bu n+pe ke abe, n+bin ñ+ pai n+pe gau abe, m+ñ hon God n+p n+ñ udpun, a göm, m+ñ m+ñ yab+l göl g+ m+deila.

³⁵ Ruö pen, Rom b+ kub gau polisman gau kalip hagla, “B+ nag+ m+dpil m+hau kalip hub+k yube, ar+l,” a g+la.

³⁶ Haglö, b+ nag+man gau kalip abad m+deia b+ an+bu, manö an+bu dam Pol Sailas m+dailö u

---

* **16:30:** Ap 2:37

amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp hagpal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihön aril. Bi Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mihön u rö nöp bi Rom nibö mihau pen manö kub niñöm wasö, nibi bi an au halip mihön ur ud pak ado malo göm, dam nagit libal u, aij gagöp. Anib u, halip mihön agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bi kub gau kale ke nagit lep ram i apöm, halip bi mihön ut git damöm, seg hön yan arun,” a ga.

³⁸ Pol anig hagö, polisman gau manö anibu niñöm, ado git am manö ud asikep bi kub gau kalip hag nilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u niñöm, piñin gila.

³⁹ Piñin göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihön ut git damöm, seg hön yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihön aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila.

⁴⁰ Pol Sailas nagit lep ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip niñ udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag nilö kale niñöm, manö aij anibu udöm gasit halö midöm miñ miñ gila.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihön al pak linig gila

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihön daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub

Desalonaika amjakmil n+ηlö, Juda magum gep ram ap m+deia.

² N+ηmil, Pol pör g+m+döp rö, Juda God n+p sabe gep ñ+n m+hou n+gan, n+bi b+ gau aip Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, kal+p aip manö hag am+il ap+il ga.

³ God Manö i+ u kal+p hag ñ+ aij göm, God manö hagep b+ gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyaη uraknab a g+la manö an+bu hag ñ+ aij göm, “Mesaia u Jisas, b+ kalöp hagabin i,” a ga.

⁴ Pol an+g hagö, n+bi b+ r+mnap n+ηö hagöp, a göm, manö haga rö nöp n+η udöm, Pol Sailas k+id u arla. N+bi hib halö iru nöp abe, Grik n+bi b+ God n+p n+η udla iru nöp abe, Pol haga manö an+bu n+η udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö n+bi b+ iru nöp n+η udeila u, Juda b+ gau r+mnap n+ηlö, mulu lugö, b+ naj y+har+η daun adan aη au m+deila gau r+mnap udlö, kale pen am n+bi b+ iru nöp dap löm, manö pi pug kub yab+ı g+la. “Pol Sailas kal+p m+höη u+hai n+ηun, n+bi b+ gai i kal+p ñ+no, b+ m+hou al pak l+laη,” a göm, am Jeson ram u urön g+gabö göm u+hai wasö n+ηla.

⁶ U+hai wasö n+ηöm, Jeson n+p udöm, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla r+mnap halö udöm, dam gapman b+ kub m+deila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas b+ m+hou ram m+nöη ke gau gau magöηhalö ajmil haglö, n+bi b+ gau magöηhalö manö pen pen manö hau+ g+pal. Pen m+ñi ap m+dpil ram m+nöη hon i.

⁷ Kale gapman b+ kub hon Sisa manö n+pe r+ib

juöm, kiŋ hon ke ap miðöp, a göm, bi Kiŋ anibu Jisas a giþal. Pen bi Jeson i, bi anib miþau kalip dam ram niþe u lö han miðajil,” a giþa. *

⁸ Anig hageila, niþi bi iru nöþ ap miðeila gau abe, daun gapman bi kub gau abe niþöm, manö hauþ kub yabiþ giþa.

⁹ Manö hauþ kub yabiþ göm, Jeson niþ mani riþnap udöm, niþi bi niþ aip daula gau mani riþnap udöm, hagla, “Hainö manö anibu kuöyaŋ giþnabim u, mani kale anibi böŋ nöþ udnabun,” a giþa. Anig hagöm, kalip hag höŋ yula.

Daun kub Beria niþi bi iru nöþ Jisas manö aij u niþ udla

¹⁰ Siþön ga magö u nöþ, niþi bi Kraiss niþ niþ udla gau Pol Sailas kalip miþhöŋ dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö.

¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag niþlö, Juda niþi bi Beria miðeila gau, niþi bi Desalonaika miðeila gau rö wasö; manö kalip miþhöŋ u niþlö, aij gö niþöl gi, “Pol niþö hagab aka?” göm, God Manö u niþn añi añi þör þör amgö li niþ aij giþiþdal.

¹² Pen Juda magum gep ram anibu niþi bi aula gau iru nöþ Jisas niþ niþ udla. Grik niþi hib miðeila gau u rö nöþ, iru nöþ Jisas niþ niþ udla. Grik bi u rö nöþ, iru nöþ Jisas niþ niþ udla.

¹³ Pen Pol am Beria niþi bi kalip God Manö hag niþ, a giþlö, Juda niþi bi Desalonaika miþmiþdal gau manö anibu niþlö, mulu lugö, apöm, Beria niþi bi kalip manö neb neb giþlö, kal junig geila.

---

* **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

14 Anig gö niñöl gi, niñi bi Jisas niñ niñ udla gau, Pol niñ dam yulö, ñig solwara goł gau ara. Pen Sailas Dimodi bi mihau Beria au midailö.

15 Pen bi rımnap Pol niñ dam daun kub Adens yuöm, ado gi arnig geila niñöm Pol kalip haga, “Sailas Dimodi kalip mihön hagpe, yıñıd auıl,” a ga.

Pol daun kub Adens mideia

16 Pol niñpe Sailas Dimodi kalip mihön daun kub Adens au abad midöl gi niña, niñi bi anıb gau god piral kale sabe gimıdal nan gau, iru yabıl nöp mideia. Niñpe niñö, hibur niñ u naij yabıl ga.

17 Anig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda niñi bi gau rımnap abe, Grik niñi bi God niñ niñ udla rımnap abe, kalip aip manö hag amıl apıl gimıdöp. Pen ñın añı añı pör pör manö hagep kuö au amöm, niñi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amıl apıl gimıdöp. *

18 Daun kub Adens anıbu, niñi bi gası adö ke ke niñla gau, hib ke ke hagöm, rımnap Epikorian niñi bi a gıla, rımnap Sidowık niñi bi a gıla. Ñın ap, Pol niñi bi anıb gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gası aij niñeb rımnap, Sidowık bi gası aij niñeb rımnap, Pol manö haga u niñöm, niñ aip hag amıl apıl göm, rımnap hagla, “Bi manö hib ñig löp manö u niñön manö hagnig gab?” ö gıla. Pen rımnap hagla, “Niñi bi mılö gau sabe gıpal god kale gau rö nöp hagab,” a gıla.

19-20 Pen Pol niñ dam kansol kai mideila u amöm hagla, “Ne manö gısön ke niñbö niñi bi gau

---

* 17:17: Ap 18:19

kalip hagabön u, miñi hanip u rö nöp hag ñi aij gö, hon abe manö if anibu niñ aij gun,” a gila.

21 Pen niñi bi Adens niñbö gau abe, niñi bi ke gau niñbö apöm Adens mideila gau abe, manö gisön niñbö rimnap niñjun hag midaiun, a göm, gasi u nöp niñmidal.

22 Pol pen niñe kansol kai mideila añ au uraköm haga, “Kale Adens niñi bi. Yad niñbin kale klö yabiñ gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u niñbim.

23 Yad gai i ajem niñbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kalif kline rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi ñeb ap gi libe u, hib u kalif kline rikpe, ‘Bi sabe gipal niñagpun u, kabö ana niñe me i,’ a gipe. Manö niñagpun, a gimim, kalif kline rikpe anibu, miñi kalöp manö if u hagnig gabin.

24 “God mñön nabön if i gi löm, nan mñön nabön if i midöp gau magöñhalö gi löm ga u, niñe Bi Kub yabiñ. Kumi kabö adö lan abe, mñön nabön if i abe, Bi Kub midöm abad midöp. Niñi bi gau God sabe gep ram ñimagö kale gi lilö, niñe ap ram añ anib gau midagnab, wasö. *

25 Niñe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi midpun. Nan hon gau magöñhalö niñe nöp ñöb. Niñe Bi klö naj anibu, hon ñimagö hon nan aij ap gun niñ nun rö lagöp. *

26 Niñe bi añi ap nöp, Adam niñ gi lö, Adam niñe pen rik damöm, rik dam dapil gilö, miñi niñi bi ke ke gau mñön nabön if i rigon rigon magöñhalö gau midpun. Pen God niñe nöp nöd

* 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48

* 17:25: Sam 50:12

gasi niñöm gaia me, niñi bi rimmnap ram minöñ ap ap midöm, mid damöm, hainö nipe ke haga ñin u, niñi bi gau niñbö rimmnap ap ka kale anibu udpal.

²⁷ God nipe ke gasi niñöm gab u, ñin rimmnap uñham midöm, yip uñhai niñöm, ud ririkot göl gi gi, yip uñhai niñ udöl, a göm, gab. Pen nip niñ udnig geinabol u, nipe hon magöñhalö mlö gau midagöp. Hon aip midöp i. *

²⁸ Ñimagö adö nipe u me, hon midpun. Pen bi manö kalikliñ rikep kale ke rimmnap, 'Hon abe ñi pai nipe midpun,' a gipal u, niñö hagnal.

²⁹ "Pen hon God ñi pai nipe midpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasi hon ke niñun, ñimagö hon ke nan rimmnap ana gi lun, sabe gagun. *

³⁰ Nöd God manö aij nipe niñagmidal rö, kalip manö kub hagaga. Pen uri niñi bi ram minöñ ke gau gau magöñhalö kalip hagnab, 'Nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gim,' a gab.

³¹ Hainö nipe ke nöp niñöb ñin u, Bi nipe hag la u nip yuö apöm, niñi bi minöñ naböñ it i midpal magöñhalö manö kub hagnab, nime linab. Hon niñbun, Bi manö kub hagnab anibu, nip al pak lilö umö, God gö kauyan uraka. Anig ga u, niñi bi gau magöñhalö niñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u niñlan a göm ga," a ga. *

³² Pol, bi ap umöm uraköp manö hagnajip u niñöm, niñi bi mideila gau rimmnap hag mithol

* **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23
Ap 19:26 * **17:31:** Sam 96:13

* **17:29:** Ais 40:18-20; 44:10-17;

gila; pen rımnap hagla, “Ñin rımnap halö manö anıbu kauyan hagaimön nıñun,” a gila.

³³ Anıg haglö nıñöl gı, Pol kansol kai mıdeila gau kalıp arık ara.

³⁴ Pen daun kub Adens anıbu, nıbi bı rımnap Pol manö nıp u udöm, Jisas nıp nıñ udla. Nıbi bı anıb gau me, bı ap hib nıpe u Dionisias. Nıpe bı kub kansol kub kale ram mınöñ anıbu nıbö bı ap. Nıbi ap hib nıpe u Damaris. Pen nıbi bı rımnap halö abe Jisas nıp nıñ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mıdeia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara.

² Pol Korid amöm nıña, bı Juda ber mıhau mıdailö. Nugmul hib u Akwila; nıp ram mınöñ Podas yag daulö, kub göm nıpe ju dam ram mınöñ Idali, daun kub Rom söl au, mıdmıdöp. Pen hainö gapman bı kub Klodias, Juda nıbi bı rımnap Rom mıdagaiöl, a gö, Akwila aip nıbin nıpe Prisıla aip, Idali arö gımil, am Korid au mıdailö. Pen Pol, ber anıb mıhau am nıñnıg göm, ram kalpe ara. *

³ Bı ber anıbu, kale sel ram gımidil. Pen Pol u rö nöp wög anıbu rö gımidöp u me, am kalıp aip han mıdöm, sel gau gımidal. *

⁴ Pol nıpe pen, Juda nıbi bı gau abe, Grik nıbi bı gau abe, kale magöñhalö Jisas manö aij u nıñ udlan, a göm, Juda God nıp sabe gep ñin u, nıpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalıp aip manö hag amıl apıl gımidöp.

---

* 18:2: Ro 16:3   * 18:3: Ap 20:34

5 Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö g+mil, Pol Korid m+deia au aulö, Pol n+pe pör pör Jisas manö aij u hag ñ+ dam dam, Juda n+bi b+ gau kal+p manö hag ñöm, Mesaia pör abad m+dm+dun u me Jisas nöp, a g+m+döp. *

6 Pol an+g hageia, Juda n+bi b+ gau manö n+pe u n+ñagöm, n+p hag juöm, manö najj haglö n+ñöl g+, Pol n+pe, Jisas manö aij u n+hön g+n+g arö g+p+al, a göm, wal+j n+pe u p+p+al paköl g+ haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö n+ñagpim rö, God kalöp ud kam+ñ yuagnab u, nan kale ke. M+ñi kalöp Juda n+bi b+ arö gem, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p am hag ñ+nabin,” a ga. *

7 Pol an+g hagöm, kal+p arö göm, b+ Juda wasö ap ram u ara. B+ an+bu hib n+pe Didias Jasdas. N+pe God n+p sabe g+m+döp. Ram n+pe u Juda magum gep ram goł söl au.

8 Pen Krispas, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp b+ u, n+bi b+ n+pe aip han m+deila gau aip Jisas n+p n+ñ udla. Daun kub Korid gau, n+bi b+ r+mn+ap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u n+ñöm, n+ñö hagöp, a göm, manö an+bu n+ñ udöm, ñ+g pakla.

9 Ñ+n ap s+bon yan Pol naböñ n+ña, B+ Kub n+p haga, “Ne p+ñ+ñ gagmön. Ne gas+ halö m+dmön, kłö g+mön, manö aij yad u n+bi b+ gau kal+p halöwölö hag ñö arañ.

10 Yad nöp aip m+dpin. Daun kub i n+bi b+ yad iru yab+ł nöp m+dp+al; n+bi b+ r+mn+ap nöp g+ najj göl rö lagöp,” a ga. *

* 18:5: Ap 17:14-15
1:9; Ais 41:10

* 18:6: Ap 13:46,51; 20:26

* 18:10: Jos

11 Bî Kub anig hagö, Pol Korid nöp midöm, mî añî ap rakîn unbö kagoî jîj u, nîbi bî gau kalîp God Manö u hag ñî midmidöp.

12 Pen Rom bî kub gau Galio nîp hag lîlö, nîpe amöm Akaia Propins abad mideia ñîn u, Juda nîbi bî gau, Pol nîp nîjîlö mulu lugö, manö hag adö añî löm, nîp ud sîsî lî dam manö kub hagnig arla.

13 Pol nîp manö kub hagöm hagla, “Bî i nîbi bî gai i kalîp hagöm, ‘Kale God nîp sabe gînig gîmim, anig anig gîpe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rîb junaböl,” a gîla.

14 Anig hageila, Pol pen hagnig gabin a gî nîja u pen, Galio pen uraköm, Juda nîbi bî gau kalîp haga, “Kale Juda nîbi bî. Bî i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u nîjbep.

15 Pen kale yîharîj manö magö gau nîbö gau nîbö udmim pen pen hagnim, bî hib kale ñîla gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö yîharîj anîbu yad nîjagnabin. U manö yad wasö. Manö anîbu kale ke hagnim!” a ga.

16 Anig hagöm, bî polisman nîpe gau hagö, manö kub hagep mîgan u kalîp ju dam höj yan yula.

17 Kale höj amöl gî, bî Juda magum gep ram abad midmidöp u, Sosdenes, polisman gau nîp ur udöm pak gus gîla. Gapman bî kub Galio nîjöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

18 Pen Pol Korid rapîn midöm, nîbi bî Jisas manö nîj udla gau kalîp, “Kölarö au midaiim,”

a göm, Akwila Prisila ber mihau aip ram m+nöŋ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goi au arla. Senkria gau am midöm, Pol manö kłö niŋö niŋö nöp God niŋ hagabin a göm, umagö niŋe rika. *

19-21 Ñig magib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol niŋe Juda magum gep ram raul miŋan u amöm, Juda niŋi bi gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, niŋi bi gau niŋ hagla, “Ñin rimnap halö hon aip aui midaimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au midaim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber mihau kalip niŋi bi anib gau aip Epesas gau hag löm, niŋe ñig magib udöm hada.

22 Ñig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol ñig magib anibu arö göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, niŋi bi Jisas niŋ niŋ udla gau, “Kale midpim?” a göm, kalip aip manö rimnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, ñig magib kauyaŋ udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

23 Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap mid arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m+nöŋ Prijia gau abe gi ajöl göm, niŋi bi Jisas niŋ nöd niŋ udla gau, kale Jisas manö aij u niŋ ud pidöŋ göl, a göm, kalip magöŋhalö hag ñi aij ga.

Bine Apolos manö u

24 Pen bi Juda daun kub Aleksadria nibö ap, apöm Epesas mideia. Hib niŋe u Apolos. Niŋe

---

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

bî gasî aij niŋöm manö hag aij gep bî. Nîpe God Manö adîŋ nöd kalî kliñ rikla u niŋ aij ga.

25 Bî rîmnap nîp Bî Kub Adan Arep manö rîmnap nöp hag ñîla. Anîb u me, nîpe klö yabił göm, Jîsas nîpe gai nibö apöm bî aigale bî rö mîdeia u niŋi bî gau kalîp kabö göl nöp hag ñîmîdöp. Pen manö hag ñîmîdöp anîbu, Jon bî ñîg pak ñeb hag ñîmîdöp rö nöp niŋöm hag ñîmîdöp. Manö rîmnap halö niŋaga.

26 Pen Apolos piñîŋ gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anîbu hałöwałö yabił hag ñîmîdöp. Pen ñîn ap manö hag ñî mîdeia niŋöm Prisila Akwila ber mîhau niŋmil, nîp uł gî dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö niŋaga magö rîmnap hag ñî aij yabił gîlö.

27-28 Hainö Apolos nîpe Akaia Propins arniŋ gö, Epesas niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau, Apolos nîpe am kalîp manö aij u hag ñînab u aij, a göm, Akaia niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau kalîp köp ap kalî kliñ riköm hagla, “Bî God wög gep Apolos amjakö, nîp udmim,” a gîla. Anîg gîlö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anîbu yamö, Akaia niŋi bî God kalîp mög niŋöm gasî aij ñö, Jîsas nîp niŋ udla gau Apolos nîp udla. Nîp udlö, nîpe pen ka kalîp udöm, manö hagep kuö au Juda niŋi bî gau aip manö hag amîl apîl göm, God Manö adö u hag ñî aij göl gî, “Mesaia, a gîmim, abad mîdpim u Jîsas nöp,” a ga. Anîg göm, hag ñî aij gö, nîp manö ap pen hagöl rö laga. Anîg gö, niŋi bî Jîsas nîp niŋ udla gau kalîp gî ñî aij gö, mîd aij gîla. *

---

* 18:27-28: Ap 9:22

19

Pol Epesas am midöm Kraiss manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an anib au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöñ Priija gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm nija, nibi bi Jisas nip niñ udla rimnap mideila. *

² Pol kalip hag nija, “Kale Jisas nip niñ udpe ñin u, Ana Ut halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Ut ap midöp, a gun, hon niñagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, it u niñön, a gi gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagmidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nibi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naij gipun u, niñön ginig anig gipun, a göm, niñlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagmidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nip niñ udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. *

⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nip niñ udun, nibi bi nipe yabit midaiun, a göm, ñig pakla.

⁶ Kale ñig paklö niñöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana Ut kalip auö, adin manö yabit unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. *

⁷ Bi unbö migal lañ rö anig gila.

⁸ Pol rakin mihau nigan, Juda nibi bi magum gep ram aula gau aip, God nibi bi udöm abad

---

* **19:1:** 1Ko 3:6   * **19:2:** Ap 8:16   * **19:4:** Mad 3:11   * **19:6:** Ap 8:17; 10:44,46

mideinab manö u niŋ udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi midmidöp.

⁹ Pen nibi bi rimnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale aŋ gau nöp mideia niŋöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nibi bi magöŋhalö mideila aŋ au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naj hagla. Anig haglö, Pol nibi bi Jisas niŋ niŋ udla gau kalip nöp uŋ gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö hag ni midmidöp.

¹⁰ Pol anig göl hag ni midö, mi mihöp inö me, Juda nibi bi gau löm, Grik nibi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magöŋhalö Jisas manö aij u niŋla.

Sipa ni nipe gau

¹¹ God nipe Pol aip mideia niŋöm nipe nan gagep rö ke yabiŋ rimnap gimidöp. *

¹² Nibi bi rimnap kale Pol agsi waŋj bad nipe gau dam, nibi bi miña ga gau hañ romanŋ kalip lilö, urak armidal; kijaki aiön pi nibi bi abanŋ almidöp gau kale u rö nöp höŋ armidal. *

¹³ Juda nibi bi rimnap kuj nan gau göm, kijaki aiön pi nan gau hag höŋ yu ajmidal. Pen hainö, Pol gaia rö niŋöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kijaki aiön pi höŋ arlaŋ, a göm, kijaki aiön pi nibi bi abanŋ alla gau kalip hagla, “Jisas, Pol manö nipe hagdöp bi u, hib nipe hagabun u niŋmön, höŋ aru!” a gila.

¹⁴ Pen bi God niŋ nan sabe gep bi kub yabiŋ ap Sipa, ni nipe unbö mudun jŋ anig gi mideila.

---

* [19:11: Ap 14:3](#)   * [19:12: Ap 5:15](#)

15 Pen mañ ap kale, kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi abañ ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, “Yad Jisas niñbin, Pol nip niñbin u pen kale bi an?” ö ga.

16 Anig hagöm, bi kijaki abañ ala u klö ke yabił kalip raia göm, miñu magö pak ado malo göm, waij kalip gau ud biłiłi gi yuö, kale magö nöp me ram anıbu arö göm, hagape halö piñiñ gi arla.

17 Pen manö anıbu, Juda niñbi bi abe, Grik niñbi bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niñöm, aninın gö piñiñ göm, Bi Kub Jisas hib niñpe u nöp haglö adö ara. *

18 Anig gö, niñbi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñhön niñhön gi naij gıla gau hag waiö lıla.

19 Kuj nan gau göm, buk kalı kliñ rik limıdal gau, niñbi bi rımnap daulö, niñbi bi rımnap gau niñ midlö niñöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anıb gau, mani kabö magö silpa rauelp wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara.

20 Pen daun kub Epesas anıbu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm pidöñ yabił ga.

Epesas niñbi bi manö hauł gıla

21 Pen hainö, God Ana niñpe Pol nip gası ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. *

22 Anig hagöm, bi miñhau niñpe aip wög gi midil, Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia

---

* 19:17: Ap 5:11   * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13

Propins arlö. Nipe pen Esia Propins rapin ñin bad ap mideia.

²³ Pol Epesas mideia ñin an anib au, Epesas nibi bi rimnap uraköm, Bi Kub Adan Arep manö aij anibu niñ udla nibi bi gau kalip niñlö, mulu lugö, pen pen ginig rö geila. *

²⁴ Pen bi ap, hib nipe Demidrias u, bi nipe rimnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe gimidal, hib Ademis, a gimidal u, ram pro kliñ aij rimnap gi lilö, nibi bi rimnap apöm, rau dam löm, nibi kub hon Ademis nip sabe gep ram u, a göm, sabe gimidal. Bi anib gau wög anibu göm, mani kub yabıl udmidal.

²⁵ Demidrias nipe, bi nip wög gimidal gau abe, bi wög kale gimidal anibu rö gimidal bi gau abe hagö, ap magum geila, haga, "Kale niñbim, hon wög añ anibu gun me, mani kub yabıl udpun.

²⁶ Pen uri bi anib Pol apöm, nibi bi gau kalip manö piral hagöm hagöp, 'Ñimagö udöm nan gipal gau nan sabe gep wasö,' göp. Anig hagajip, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, nibi bi iru yabıl nöp manö nipe udpal.

²⁷ Pol manö piral u hagö, niñ udöm, nan gi lino raumidal u, hainö rauagnaböl. Pen adö anibu nöp hagagabin. Hon ke abe, nibi bi Esia Propins gau magöñhalö abe, nibi bi ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademis u nip sabe gipun. Pen nip arö göm, ram kub nip sabe gipal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin," a ga.

²⁸ Demidrias anig hagö, bi anib gau niñlö, mulu kal yabıl lugö, meg migan dap ranöm hagra,

---

* 19:23: 2Ko 1:8

“Ademis Epesas n̄bō n̄pe kub yabi! Ademis Epesas n̄bō n̄pe kub yabi!” a ḡla.

²⁹ An̄g göl manō kub haglō arō n̄n̄jöl ḡi, n̄bi b̄i daun kub an̄bu magōn̄halō ap̄öm, Pol b̄i n̄pe m̄ihau ud s̄i:s̄i l̄i t̄ip ḡi dam manō hagep ka u ud arla. Pol b̄i n̄pe an̄b m̄ihau n̄pe aip Masedonia Propins n̄bō ap m̄idailō. Hib kalpe m̄ihōn̄j u, Gaias aip Arisdakas aip. *

³⁰ Pol pen, n̄bi b̄i ap magum göm, manō hageila an̄j au arnam, a ga u pen n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla gau n̄p wasō ḡla.

³¹ Pen Esia Propins gapman b̄i kub r̄imnap, Pol n̄p b̄i n̄n̄eb n̄pe u me, n̄p manō yuöm hagla, “N̄bi b̄i manō hagep ka au ap magum göm, manō hagaböl au aragmön wasō,” ḡla.

³² Pen n̄bi b̄i iru n̄öp ap magum göm, manō kub hagöm, manō ke ke yabi! n̄öp hagla. N̄bi b̄i iru n̄öp kale manō it̄ m̄idöp n̄n̄jun hagabun u, a göm, n̄n̄jagla; halōwatō n̄öp hagla.

³³ Pen b̄i Juda r̄imnap, b̄i hon Aleksada kal̄ip hag aij ḡnab, a göm, n̄p n̄bi b̄i amgö ilō au yuöm, n̄bi b̄i r̄imnap manō adō r̄imnap an̄g an̄g hagn̄m, a göm, w̄iñ al hagaila pen n̄pe manō hagn̄g göm, kale manō hagagmim a göm, n̄imago ud m̄iñc ḡi ña.

³⁴ Aleksada n̄imago ud m̄iñc ḡi ñō n̄n̄jöl ḡi, n̄bi b̄i gau n̄n̄la, n̄pe Juda n̄bō b̄i ap, n̄n̄jöm maj m̄igan dap ranöm, manō adō añi n̄öp w̄iñ kub al hagöm hagla, “Ademis Epesas n̄bō n̄pe kub yabi! Ademis Epesas n̄bō n̄pe kub yabi!” a

---

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ milö padö yabił al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kali kliñ riķep bi kub kale u uraköm, kalip haga, “Agamij midaiim!” a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö niñöl gi, nipe haga, “Epesas niibi bi. Ram minöñ hon i, god kub Ademis kabö ana nipe kumi kabö lañ nibö ju aua u udun, ram gi li aij gun, sabe gipun u, bi an niñagöp, a gimim, manö hauł gabim?”

³⁶ Manö anibu, niibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. Anib u, kale agamij midmim dui gagmim.

³⁷ Pen bi daubim miñhai i, god hon Ademis nip hag jumil, ram sabe gipun gau nan rimnap si udagpil u pen kalip aui daubim.

³⁸ Anib u, Demidrias aka bi nipe rimnap bi ap nip manö kub hagnig ginaböl u, bi kub manö ud asikep bi gau midpal gau amöm manö haglö, kale manö kub anibu niñaböl.

³⁹ Pen manö niñör rimnap midainim u, gapman bi manö ud asikep niñ mideinaböl amgö ilö kale au hagpe niñöl.

⁴⁰ Hon miñi aui ap magum gun, manö pig gabun u, manö il ap midö hagagabun. Gapman bi kub yabił ap, ‘Niñhön ginig ap magum gimim anig gabim,’ a gö, pen manö ap hagnun rö lagöp,” a ga.

⁴¹ Nipe anig hagöm, niibi bi gau kalip hag yuö, ke ke arla.

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen nîbi bî gau manö pi pîg hag mîd arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp wîñ alö, aueila, kale gasî halö mîdöm Jisas nîp nîj ud pîdönj göl gî mîdeilan a göm, nîpe manö rîmnap hag ñî aij göm, “Kale au mîdaiim,” a göm, kalîp arö göm Masedonia Propins ara.

² Amöm, anîb gau gî ajöl göm, nîbi bî Jisas nîp nîj udla anîb gau, kale gasî halö mîdöm Jisas nîp nîj ud pîdönj göl gî mîdeilan a göm, nîpe manö rîmnap hag ñî aij gî damöm, Akaia Propins amjaka.

³ Akaia amjaköm, rakîn mîhau nîgan anîb gau mîdöm, ñîg magîb udem Siria Propins arnam a ga u pen nîpe manö ap nîja, Juda kai nîp al pak lîñg geila. Manö anîbu nîjöm me haga, “Î adö nöp ado gî Masedonia arîn,” a ga.

⁴ Pen Pol nîpe aip ajeila bî gau me: Piras ñî nîpe Sopada daun kub Beria nîbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nîbö mîhau u; Gaias daun kub Debi nîbö u; Dijikas aip Diropimas aip Esia Propins nîbö mîhau u; Dimodi u.

⁵ Bî anîb gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanîp abad mîdeila.

⁶ Pen ñîn kub Bred Yîs Halö Ñîjagep ñîn u mîdno, ap arö nîjöl gî, ñîg magîb udun, ñîn unbö mamîd u añ hanun, Droas amun, bî nöd arla gau aip am seg mîdun ñîn unbö mudun jîj anîb gau mîdaino.

Pol ñî uma ap nîp gö, kauyan uraka

7-8 Wik añi ap Droas midaino anibu, wañignibö yañ ñin u, bred ud jö gi ñiñig gun, ram raul miñgan adö lañ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niñöl gun, niñ midaino. Anig göl niñ midno midno, sibön gö, hapö miñtañ iru nöp lau ado au lañ lun, Pol manö hageia u niñ midaino.

9 Pen bi praj ap wido adö u asiköm, Pol manö hagaia u niñ mideia. Hib nipe u Yudikas. Nipe anig gi niñ mid midö, hon kal yabiñ auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yabiñ lañ nibö gi dam miñnöñ au yañ paka. Anig gö, kale am au yañ ud niñla, böñ nöp hadö umöl mideia.

10 Pol nipe pen au yañ amöm, ñi anibu niñ nab nab li udöm, haga, “Gasñ iru niñagmim; nipe kamiñ midöp,” a ga.

11 Anig hagöm, kauyañ ram raul adö lañ amöm, bred riñnap ud jö göm, jim ñöl niñjöm, Pol kauyañ manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara.

12 Pen bi praj ap lug paköm uma u niñ kamiñ ram damöm miñ miñ yabiñ giñla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

13 Pol hanip haga, “Kale ñig magib udmim, daun kub Asos am midaimim; pen yad it adö apem, daun kub anibu ñig magib seg udun ram miñnöñ Midilini arun,” a ga. Anig hagö, hon ñig magib udun, Asos arno.

14 Asos amun, Pol niñ udun, ram miñnöñ Midilini arno.

15-16 Ruö Midilini arö gun, ram miñnöñ ñig rib gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram miñnöñ ñig rib gus ga airan Semos amjakun, Pol

nipe gasi ap niŋa, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos ñin u Jerusalem niŋagun rö löp, a gi gasi niŋa. Anib u me, hon Epesas lau hil gun, bön nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niŋi bi kalip haga, “Yad böŋ nöp arabin,” a ga

17 Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niŋi bi Jisas niŋ udla gau kalip abad midmidal bi gau kalip haga, “Yad midpin i auim,” a ga. *

18 Anig hagö, bi anib gau aueila, kalip haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip midem, mid damem, niñön niñön gimidin u niñbim.

19 Hib yad udnö adö araga. Bi Kub niŋ wög u ginö niñöl gi, Juda niŋi bi yip gi naij gun a gilö niñöl gi, miñön göl gi manö hag ñinö ara.

20 Kale niñbim, yad Jisas manö aij nipe ap arö gagnö, pen magum gipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niñön manö kalöp gi ñinab u magöŋhalö hañöwañö hag ñinö ara.

21 Kale Juda niŋi bi gau löm, Grik niŋi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas niŋ niñ udmim,’ a ginö.

22 “Pen miñi niñim! God Ana yip nagi rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yip niñön rö ginab u niñagpin.

---

* 20:17: Ap 18:21

23 Pen yad niŋbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana U† niŋpe yiŋ pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arn-abön, nöŋ nag† l†lö, u†ham miŋdeinabön,’ a göp.
*

24 Pen u manö miŋdagöp. Yad ke nöŋ miŋd aij giŋnam, a gem, gas† u niŋagpin. Yiŋ paknaböl, a gem, piñ†ŋ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yiŋ haga u nöŋ gas† niŋem, God han†ŋ mög niŋöm udöp manö aij u, hag ñöl gi† nöŋ miŋdeinabin. Yad gas† añ† an†bu nöŋ niŋem, amem, adan an†bu böŋ nöŋ arnabin. *

25 “Pen yad niŋbin, kale niŋbi bi† gau gai magöŋhalö, God niŋbi bi† udöm abad miŋdeinab manö an†bu hagnö niŋbim gau, yiŋ kauyan niŋagnabim, wasö.

26 Miñ† arn†g gem me, kalöp waiö hagabin, niŋbi bi† an an God manö aij u niŋ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö.

27 Yad God nan niŋhön niŋhön giŋniŋ gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöŋhalö yabi† kalöp hag ñ†bin.

28 Kale ke niŋ aij giŋmim, niŋbi bi† Ana U† niŋpe hagö abad miŋdpim gau abe niŋ aij giŋmim miŋdaimim. Bi† kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad miŋd aij giŋpal rö, kale u rö nöŋ, God niŋbi bi† niŋpe, hagape niŋpe ke rau adog uda niŋbi bi† an†b gau me, kal†p abad miŋd aij giŋmim midaimim. *

29 Yad niŋbin, yad arnö, kain hau† gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau riŋmnab hau ñ†ŋnaböl.

---

* 20:23: Ap 9:16; 21:11   * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7   * 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4

*

³⁰ Pen nibi bi aŋ kale au midpal rimnap u rö nöp, nibi bi Jisas nıp niŋ udpal gau kalıp tıp gı ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalıp manö piral hagnaböl.

³¹ Pen yad mi mihau niŋaŋ, ram minöŋ kale Epesas midem, sidö aŋ, sibön yaŋ, kalöp mög gö, mitöŋ göl gem, kalöp magöŋhalö añi añi hag ñi aij gınö. Manö hag ñinö anıbu hauŋ gagemim; niŋ aij gı midaimim. *

³² “Yad kalöp God ñimagö adö u lem, manö aij nıpe u, nıpe nibi bi mög niŋöb manö aij anıbu adö u lem, arabin. God kalöp aip mideinab. God manö aij nıpe u niŋ udeinabim u, nıpe gö, kale Jisas nıp niŋ ud pidöŋ gımim nibi bi nıpe ke midmim, nan aij aij nibi bi nıpe ñinıg gab u udnabim.

³³ Yad kale aip midainö ñin u, nibi bi rimnap mani gol, mani silpa, waŋj nan kale gau asıb hagagnö. *

³⁴ Kale niŋbim, ñimagö yad u ke nöp wög gem, bi yad aip ajmidun gau aip nan magö ñinun waŋj rau yımun midmidun. *

³⁵ Pen yad gıpin anıbu rö, kale u rö nöp gımim, nibi bi mög gep rö gau kalıp ud aij gımim gı ñımim. Bi Kub hon Jisas nıpe ke manö haga u niŋ midaimim. Nıpe haga, ‘Bi rimnap kalöp nan ñinaböl u, kalöp aij gınab; pen kale nibi bi rimnap kalıp nan ñinabim u, kalöp aij yabıt gınab,’ a ga,” a ga.

---

* **20:29:** Mad 7:15; Jon 10:12   * **20:31:** 1De 2:11   * **20:33:** 1Ko 9:11-12   * **20:34:** Ap 18:3; 1De 2:9

³⁶ Pol manö anıbu hag pis göm, Epesas nıbi bı Jisas nıñ udla gau kalıp abad mıdmıdal bı gau aip kugom yımöm, God nıp sabe ga.

³⁷ Pol sabe gö nıñöl gı, kale mıtöñ göm, nıp am ud wabi göm, mulu rö ñıñöm bom halula.

³⁸ Hainö mulu adıñ yad u nıñagnabim, a ga, manö u nöp nıñöm, kale mög yabıl nıñöm, mıtöñ gıla. Anıg göl göm, Pol nıp an an lı dam ñıg magıb mıgan u yula.

21

Pol ñıg magıb udöm Jerusalem arnıg ara

¹ Pen hon Epesas nıbi bı gau kalıp, au mıdaiim, a gun, ñıg magıb udun, hadno. Yıgön u ap aij gö, yıjıg göl nöp am am, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno.

² Daun kub Padara amun nıñno, ñıg magıb ap ram mıtñöñ Pönisia arnıg geia. Anıb u, hon ñıg magıb anıbu udun hadno.

³ Am am, ram mıtñöñ ñıg rıb gus ga airan Saıpras ñımagö sıdagö lau adö mıdö nıñöl gı, am am, ram mıtñöñ Siria söl apun me, nan kago gau ud yunıg am daun kub Daia pıdöñ gıno.

⁴ Daia am pıdöñ gun, am nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp uñhai nıñun, kalıp aip wik añı ap mıdaino. Pen God Ana nıpe kalıp gası ñö, kale Pol nıp hagla, “Jerusalem arnıg gabön u, aragmön,” a gıla. *

---

* 21:4: Ap 20:23

⁵ Pen arnig gino magö u, nibi bi Jisas nip niñ udla anib gau, nibi bi, ñi pai kale gau magöñhalö hanip dam daun kub anib höñ adö ñig goł au amun, kalip aip kugom yimun, God nip sabe gino.

⁶ Pen hon, “Kale au midaiim,” a gino, kale pen, “Kale gau arim,” a gilö, hon am ñig magib u raul migan u arno niñöl gi, kale ado gi ram kale arla.

Agabas, Pol nip anig anig ginaböl, a ga

⁷ Pen hon ñig magib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pidöñ gino. Pidöñ gun, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip, “Kale midpim?” a gun, ñin bad ap kalip aip an anib au midaino.

⁸ Ruö u kalip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Nipe Jisas manö aij hag ñi ajep bi ap. Nipe me, nöd Jerusalem midöm, bi unbö kagoł jin u aip nan magö nime limidöp. *

⁹ Pen bi Pilip anibu, pai nipe mihau mihau, Jisas manö aij u hag ñimidäl. Pai anib gau kale bi udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip midaino ñin an anib au, bi God manö hagep Agabas ram minöñ Judia nibö aua. *

¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagı nipe u udöm, ñimagö ma nipe ke nagı löm haga, “Ana Uł hagöp, ‘Bi dip nagı nap nibö anibi, Juda kai Jerusalem au nip nagı löm, dam Juda nibi bi wasö gau kalip ñinaböl,’ a göp,” a ga. *

¹² Hon magöñhalö manö anibu niñun, Pol nip neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gino.

* 21:8: Ap 6:5; 8:40   * 21:10: Ap 11:28   * 21:11: Ap 20:23; 21:33

13 Hagaino, Pol pen pe haga, “Yip nihön ginig mög gö mitöñ gipe, midmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘B+ Kub yad Jisas,’ a ginabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yip nag+ linig geinaböl aka böñ nöp al pak linig geinaböl u, piñññ gagnabin. Hañöwatö am hagnabin,” a ga.
*

14 Pen hon Pol nip anig gi hag wasö niñun, arö gun, hagno, “B+ Kub nipe ke niñöb rö ginab,” a ginö.

Jerusalem niñi bi Pol nip hag jula

15 Pen hon anig göl Sisaria midun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gi j+n gi lun, hadno.

16 Niñi bi Jisas nip niñ udla Sisaria niñbö r+mnap aip Jerusalem arno. Kale hanip dam Neson ram u lölö, aip hanno. Bi Neson anibu Saipras niñbö. Nipe Jisas nip nöd nöp niñ uda.

17 Jerusalem amjakno, niñi bi Jisas nip niñ udla gau magöñhalö hanip niñlö aij ga.

18 Rol Pol hon aip Jems nip manö hagnig arno. Jerusalem niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau magöñhalö ap magum göm mideila.

19 Pen hon amjakun, Pol kalip, “Kale midpim?” a göm, God nip abad midö niñöl gi, ram minöñ gau gau ajöm, Juda niñi bi wasö gau nan nihön nihön ga u magöñhalö, bi anib gau kalip aiud anibu haga. *

20 Pol anig göl aiud anibu hageia niñöm, God nip aij a göm, Pol nip hagla, “Mam. Ne niñban, Juda niñi bi iru niñbanö Jisas nip niñ udpal u pen

* 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12

klö yabił göm haggal, ‘Hon Juda nıbi bı mıdpun. Anıb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gıpal. *

²¹ Pen Juda nıbi bı gau rımnap Jerusalem i apöm haggal, ‘Pol nıpe, Mosıs hadame nöp lo manö kalı kliñ rıka u arö göm, hon Juda kai gıpun adö u arö göm, Juda nıbi bı ju am Juda nıbi bı wasö ram mınöñ añ gau mıdpal kalıp hagöp, “Ñı kale gau hañ rıb gı dö gagmim, Juda kai gıpal rö gagmim,” a göp,’ a gıpal.

²² Ne uri Jerusalem i auban, manö anıbu gau gau arö nıñnaböl. Anıb u, hon aige gun a gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno.

²³ Manö hag amıl apıl gun, manö adö añı hag lıno u uri nöp hageınabun, ne nıñmön, hain gımön. Bı hon i bı mıhau mıhau, manö klö nıñö nıñö God nıp hagabun, a gıpal.

²⁴ Anıg gıpal rö, God nıp nan pak sabe gı ñınıg gaböl. Anıb u, ne am ñın rımnap kalıp aıp mıdmön, nan nıhön nıhön göm God amgö ilö uł mıdeınaböl u, gı aij gımön, nan God nıp sabe gı ñınaböl gau ne rau ñımön, kalıp gı ñımön me, hainö nabıc umagö kale u rıknaböl. Anıg geınabön u me, nıbi bı gau magöñhalö nıñnaböl, nöp manö hagla anıbu pıral nöp hagla. Kale nıñnaböl, ne Juda nıbö u me, hon Juda kai gımdun rö nöp gımidan. *

²⁵ Pen Juda nıbi bı wasö Jisas nıp nıñ udla gau kalıp köp kalı kliñ rık ñun hagno, ‘Nıbi bı rımnap nan yıharıñ pıral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñıñagmim. Wal kaj nan gau hagape ñıñagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gılö

* 21:20: Ap 15:1,5

* 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18

umainim u, ñiηagmim. Nibi si bi si gagmim, a gun, köp kalı kliš rıkpun,” a gıla. *

²⁶ Anıg hageila, Pol manö kalıp u udöm, ruö bi mihau mihau nan sabe gi ñinıg gıla bi anıb gau aip, kale nan nihön nihön göm God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bi abad mıdeila gau kalıp haga, “Hon ñin unbö kagoı jıη u mıdun, ñin mudun jıη u God nıp nan rımnap ke ke dapun, nıp sabe gi ñinabun,” a ga. *

Juda nibi bi Pol nıp ud sisi lıla

²⁷ Pol anıg hagöm, kale nan nihön nihön göm, God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi damöm, mudun jıη ñin u söl gö nıηöl gi, Juda nibi bi Esia Propins mıdöm aula rımnap nıηıa, Pol God sabe gep ram raul u mıdeia. Nıpe mıdeia au nıηöm, nibi bi mıdeila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nıp ud sisi lıla.

²⁸ Pol nıp ud sisi löm, wıñ kub alöm hagla, “Nibi bi Isrel gai. Bi anıbi nıpe ram mınöη ke gau gau magöηhalö ajöm, nibi bi gau kalıp manö pıral hagöm, hon Isrel nibi bi abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anıbu nöp, uri nıpe Juda nibi bi wasö gau God sabe gep ram raul mıgan au aragep gau, kalıp haıöwalö uı gi dauub. Anıb u, nıpe ram uı anıbi gi naj göp,” a gıla.

²⁹ Kale manö hagla anıbu, gası kale ke nöp nıηöm pıral hagla. Pol yıharıη Dıropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö nıηöl göm, gası kale ke

---

* 21:25: Ap 15:29   * 21:26: 1Ko 9:20

ninjom hagla, “Pol bi ne Diropimas Epesas nibo u aip God sabe gep ram raul migan u arbil,” a gila.
*

³⁰ Pen kale anig haglo, manö anibu nibi bi gau magonhalö ninjom, ke nibo ke nibo apöm Pol nip ud tip gi dam God sabe gep ram hon yan yulo ninjol gi, adin ajon gi nila.

³¹⁻³² Nibi bi iru yabit manö hau kub hagol göm, kal ju Pol nip bon nöp al pak linig geila. Pen geila manö anibu Rom ami bi kub yabit mideia au arö, nipe ami bi abad midmidal bi kub nipe rimnap udöm, ami bi rimnap udöm, lel am nibi bi magum gi mideila au amjakla ninjom Pol nip pak ado malo geila u arö gila.

³³ Ami bi kub anibu apöm, Pol nip ud sisi löm, bi nipe gau kalip haga, “Kale nip sen mihöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gila. Pen nipe bi nöd mideila gau kalip hag nina, “Nipe nan nihon gajip nip anig gabim?” ö ga.

³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagom, manö pig kub yabit gila. Anig gilö, ami bi kub u manö il ap ninagom, bi nipe gau kalip haga, “Nip dam ram kub pidon kale ud arim,” a ga.

³⁵ Hagö, ami bi kale Pol nip dam ajon il got au amjaklo ninjol göm, nibi bi iru yabit nöp se göl amol göm Pol nip sitikom, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila ninjom bi ami bi rimnap Pol nip ud ka göm, ram raul kale ud arla.

³⁶ Pen nibi bi gau kale kal hagom hagom, hagla, “Nip bon nöp al pak lim!” a gila. *

---

* 21:29: Ap 20:4   * 21:36: Luk 23:18

³⁷ Pen ami bi gau Pol niþ dam ram raul miþan yaþ arniþ giþlö niþjöl gi, Pol ami bi kub yabiþ u niþ haga, “Manö yad nöþ ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bi kub yabiþ u haga, “Yad niþbin ne Grik manö niþban.

³⁸ Yad gasi niþbin e, ne me, bi au Ijip niþbö bi pen pen giþal po dausan (4,000) nöþ udöm, dam ram miþnöþ kabö nöþ miþdöp aþ gau pi göl miþdeila, bi u nöþ, a gi niþbin. Pen ne Grik manö niþban u me, ne bi aniþbu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bi Juda ap. Yiþ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib miþdöp. Pen yiþ yau, a giþmön, yad niþi bi gai i kalip manö ap hag niþnam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bi kub u yau, a gö, Pol kabö ubiþ ran areþ adö u abö gi miþdöm, niþn miþic gö, niþi bi gau manö arö giþlö niþjöl gi, Juda niþi bi hagmiþdal manö u löm, kalip manö haga.

22

¹ Pol niþe Juda niþi bi hagmiþdal manö u löm, haga, “Bapi mam bi. Manö kalöp hagniþ gabin u niþ miþdaiim,” a ga.

² Aniþ hageia, niþe Juda niþi bi hagmiþdal manö yöþ haga rö niþöm, manö manö gagöm, agamiþ yabiþ nöþ miþdeila.

³ Kale agamiþ miþdlö niþjöl gi, Pol kalip haga, “Yad Juda niþbö u pen yiþ yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag niþeb bi Gameliel aip miþdem, kub giþnö u me, aþis bac bi lo manö niþhön niþhön hagla u

---

* **21:38:** Ap 5:36-37

magõhhalö yip hag ñö, niñbin. Anib u, kale God nip ud aij gun, a gimim, kliš aij nöp gipim rö, yad u rö nöp gimidin. *

⁴ Nibi bi Jisas Adan anibu arla gau kalip gi naj yabit gimidin. Kalip al pak lin, a gem, nibi abe bi abe kalip hatöwalö nagı lem, dam nagı limidin. Pen rimnap gi naj gi dam pak linö, böñ nöp ummidal. *

⁵ Gimidin anibu, God nip nan sabe gep bi kub yabit u abe, bi manö ud asıkep Kansol midpal bi kub gau abe, kalip hag niñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; niñö hagöp, a ginaböl. Nin ap yad Damaskas arnig gainö, bi kub anib gau yip köp rimnap nimam bi kale Damaskas mideila gau kalı kliš rik ñıla. Köp anibu kalı kliš riköm hagla, 'Pol nip abad midaimim. Damaskas nibi bi Jisas nip niñ udpal gau kalip nagı löm, dam Jerusalem i daunım,' a gıla. Yad köp anibu udem, kalip nagı li Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas nip niñ uda, aiud u haga

⁶ "Pen yad köp anib gau udem, bi rimnap aip am am sidö an aulik magö u, Damaskas sösöl ginö niñöl gi, adıñ mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ nibö ap lugöm yip niña.

⁷ Anig gö, yad ap lug minöñ yañ paknö niñöl göm, manö ap yip haga, 'Sol, Sol, yip niñhön ginig gimön pör gi naj gabön?' ö ga.

⁸ "Hageia, yad hagnö, 'Bi Kub! Ne ban?' ö ginö.

---

* 22:3: Ap 5:34   * 22:4: Ap 8:3

“Hagainö, haga, ‘Yad bî Jisas Nasared nîbö; yîp pör gî naj gabön u nöp hagabin,’ a ga.

⁹ Bî yad aip araino gau, mailö kub u nîηla u pen manö magö yîp haga u apdi nîηagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘Bî Kub. Nîhön gînam?’ ö gînö.

“Hagainö, yîp haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, bî ap apöm, nîhön nîhön gînabön u nöp hagnab,’ a ga.

¹¹ Mailö anîbu mailö kub yabîl göm, amgö yîp u böη nöp we ga. Anîg gö, bî yad aip araino gau, yîp nîmagö kîd u udöm, u† gî Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub anîbu bî ap mîdeia. Hib nîpe u Ananaias. Nîpe lo hon u nîη aij göm, hagöp hagöp rö nöp gîmîdöp. Bî anîbu nöp, Juda nîbi bî Damaskas mîdeila gau magöηhalö hagla, ‘U bî aij yabîl,’ a gîla.

¹³ Pen nîpe yad mîdainö söl au apöm yîp haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ηîl nöη,’ a ga. Anîg hagö nîηöl gî, adîη amgö yad we ga u böη nöp kamîη lö, ηîl nîηem nîp nîηnö.

¹⁴ “Anîg gö, Ananaias yîp haga, ‘God apis bac bî hon sabe gîmîdal God u nöp, nöp uda. Udöm, nîpe nan nîhön nîhön gînîg gabin a gînab u nöp yamö nîηnabön. Nîpe gasî nîηöb, ne Bî Kamîη Aij nîpe u waiö nîηmön, manö maj mîgan nîpe ke hagainîm manö u ne ke waiö nîηnabön.

¹⁵ God wög gî ηeb bî mîdmön, nöp nîhön nîhön gajîp amgö nîηban u, manö nîhön nîhön hagajîp apdi nîηban u, nîbi bî gau magöηhalö kalîp hag nînabön.

16 Anib u, abad midagaimön. Urakmön, God nip sabe gimön, ñig pakeinabön, nipe nan si nan naj gipan gac u hik gi ke yunab,' a ga.

“Juda nibi bi wasö gau kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga

17 “Anig hagö, haga rö nöp ginö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God nip sabe gi midem, naböñ nññö.

18 Naböñ nññem, yad Bi Kub nññö nññöl göm, nipe yip haga, ‘Yinid Jerusalem arö gimön, ram mññöñ ke gau armön. Nibi bi gai i manö aij yad hageinabön u nññagnaböl,’ a ga. *

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub. Kale ke yip nññbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi nöp nññ udla gau kalip nagit lem, mññu magö nöp pakmidin. *

20 Pen ñin ap bi manö aij ne hagep Sidipen nip kabö ju pak lilö nññöl gem, yad bi nip pak leila gau walij kale ud ju lila gau abad midem, paj hagnö,’ a ginö. *

21 “Anig hagainö, Bi Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda nibi bi wasö milö gau midpal gau arnabön,’ a ga,” a ga. *

Ami bi kub u Pol nip abad mideia

22 Juda nibi bi Pol manö hageia u nññ mid damöm, Juda nibi bi wasö manö u nöp hagajip u nññöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabit hagöm hagla, “Nip ud al pak lim! Bi unbö rö kamñ midagnim,” a gila.

* 22:18: Ap 9:29-30   * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11   * 22:20: Ap 8:1

* 22:21: Ap 9:15

23 Manö kub anig hagöl gi, walij kale rimnap ud ju löm, halpif gau ihu udlö, ihu udlö, halpif ap rana.

24 Anig geila, ami bi kub yabif u, bi nipe rimnap kalip haga, “Nip dam ram raul migan dammim, pakaimim, nibi bi gai i nihön ginig nip manö kub hagaböl if u kalöp hag ñinim,” a ga.

25 Anig hagö, nip paknig damöm, nagif adik lila. Pen Pol nipe ami bi kub sölanib au urak mideia u nip haga, “Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Bi Rom nibö kabö göl gau yiharif pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asiköm, ginaböl,” a ga. *

26 Pol anig hagö, ami bi kub anibu am bi kub yabif u nip haga, “Ne nihön ginig gabön? Bi anibu nipe bi Rom nibö rö,” a ga.

27 Anig hageia, ami bi kub yabif u apöm, Pol nip haga, “Ne niñö bi Rom nibö rö aka? Yif hagö, niñin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Niñö, yad bi Rom nibö rö,” a ga.

28 Hageia, ami bi kub yabif u haga, “Yad mani kub yabif u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yif Rom nibö rö yag daula u me, yad bi Rom nibö rö midpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, bi nip nagif lila gau piñif gila. Ami bi kub yabif u, “Bi i Rom nibö rö u pen nip nagif libin,” a göm, u rö nöp piñif ga. *

30 Ruö pen ami bi kub yabif u, Juda kai Pol nip manö nihön hagaböl u niñ aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau

* 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38

magõhhalö abe, auim a gö, ap magum glö nõtjöl gî, Pol nîp am hubîk gî dapöm, mîdeila anj au la.

23

Pol Juda Kansol kub bî gau kalîp manö haga

¹ Pol nîpe Juda Kansol kub bî anîb gau kalîp nîj ij halö löm haga, “Mam bî. Yad God hagöp rö pör gîpin u me, gasî mlö nõtjöl gem mîdagpin,” a ga.

² Pol anîg hageia, Ananaias, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u, bî söl au mîdeila gau kalîp haga, “Maj hañ nîp pakmim,” a ga. *

³ Anîg hageia, Pol Ananaias nîp haga, “Ne mulu sigi lauöl mîdpan. Nîbi bî gau nöp nîjöl, bî aij rö mîdpan u pen gasî magö ne nîjban u naij yabîl göp. Anîg hagpan anîbu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gîpun rö nîjmön, yîp manö kub hagpan u pen Juda gîpun adö u arö gîmön, ‘Nîp hañwañö pakim,’ a gîpan,” a ga. *

⁴ Pol anîg hageia, bî söl au mîdeila anîb gau hagla, “God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp hag juabön aka?” gîla.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bî. Nîpe God nîp nan sabe gep bî kub yabîl hagöp a gem nîjagpin. God Manö u kalî kîñ rîkôm hagla, ‘Bî kub kale gau kalîp hag juagmim, wasö,’ gîla,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nîpe nîja, bî Kansol kub mîdeila anîb gau rîmnap Sadyusi nîbi bî nîjla rö nîjla, rîmnap Perisi nîbi bî nîjla rö nîjla. Bî Sadyusi gau gasî kale u nîjöm hagmîdal, “Ejol gau

* **23:2:** Jon 18:22-23   * **23:3:** Mad 23:27   * **23:5:** Eks 22:28

mɨdagpal. Ana mɨdagöp. Nɨbi bɨ gau umöm, böŋ nöp umöm, urakagnaböl,” a gɨmɨdal. Pen bɨ Perisi gau unbö gasɨ nɨŋagmɨdal. Gasɨ kale u nɨŋöm hagnɨdal, “Ejol gau mɨdpal. Ana mɨdöp. Nɨbi bɨ gau umöm, böŋ nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gɨmɨdal. Pol nɨpe yam ke ke mɨdeila anɨbu nɨŋöm, manö kub hagöm, haga, “Mam bɨ. Bac bɨ yad gau magörhalö Perisi nɨbö; yad u rö nöp Perisi nɨbö nöp. Yad nɨbi bɨ umöm uraknaböl manö hagnö u me, yɨp pen manö kub hagaböl,” a ga. Anɨg hageia, bɨ Sadyusi Kansol kub gau asɨk ke ke löm, bɨ Perisi Kansol kub gau asɨk ke ke löm, manö pen pen hagla. *

⁹ Manö pen pen hagöm, manö blalö göm, manö hauɨ gɨla. Hageila, Perisi kai bɨ lo hag ñeb bɨ kale rɨmnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “Bɨ i nan naj ap göp, a gun, hagagabun. Nɨpe Damaskas areia ñɨn u, ana ap aka ejol ap nɨp hagö nɨŋa rö löp; hon nɨŋagpun,” a gɨla.

¹⁰ Anɨg hagöm, pen pen hag ud areila nɨŋöm, ami bɨ kub yabɨɨ u nɨŋöm, mɨdö mɨdö anɨg hag damöm Pol nɨp ud gɨ dö gɨ adɨŋ adɨŋ löl rö löp, a göm, ami bɨ nɨpe gau kalɨp hagö, Pol nɨp ut gɨ dam ram kub raul kale dap lɨla.

¹¹ Pen ñɨn anɨbu sɨb an ɨŋ yan Bɨ Kub apöm Pol mɨdeia söl au urak mɨdöm haga, “Gasɨ halö mɨdaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nɨp al pak lɨnabun, a gɨla

---

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5   * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23

12-13 Ruö pen Juda bi ñinjuöl mihöp rö ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Hon Pol níp böñ nöp al pak lınabun. Níp al pak lagpun magö i, nan ñınagun, ñıg ñınagnabun!” a gıla.

14 Anıg hagöm, am God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asıkep gau abe, kalıp hagla, “Hon manö klö manö nınö nınö God nıp hagpun. Nan magö ñınagnabun; Pol nıp böñ nöp al pak lun me, hainö nan ñınabun.

15 Anıb u, kale abe Juda Kansol kub bi gau abe, Rom ami bi kub yabıl u nıp manö yumim, pıral hıgımim, ‘Pol nıp uı gı i daube, nıp manö rımnap halö hag nın aıj gun!’ a gımim. Kale pıral anıg hageınabım, hon uının lı mıdun, i auö nınöl gun, nıp böñ nöp al pak lınabun,” a gıla. *

16 Pen Pol pi yın nıpe u, Pol nıp paknıg gıla manö anıbu nınöm, nıbap Pol nıp dam lıla ram u amöm, nıp hag ña.

17 Hag ñö, Pol nınöm, ami bi kalıp abad mıdeıa bi ap wıñ alö, aueıa, nıp haga, “Bı praj i manö nıpe ap mıdöp. Nıp uı gı ami bi kub yabıl mıdöp u arö, manö anıbu hıgan,” a ga.

18 Pol hagö, ami bi anıbu pi yın nıpe anıbu nıp uı gı ami bi kub yabıl mıdeıa u ammil, haga, “Bı nagıman Pol u hagöp, ‘Bı praj i manö ap mıdöp nınöm nıp uı gı dam ami bi kub yabıl mıdöp u arö, manö anıbu hıgan,’ a gajıp, nıp uı gı dauabın i,” a ga.

19 Anıg hagö, ami bi kub yabıl u, nıbi bi rımnap nınaböl, a göm, ñı anıbu nıp ñımagö kıd u

---

* 23:15: Ap 25:3

udöm, uł gi ke ke goł gau amöm, haga, “Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

²⁰ Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nip dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag niŋ aij gun,’ a ginaböl.

²¹ Anib u, manö kale hagaiöl u niŋagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol nip al pak lun nöp me, kauyaŋ nan magö ñinun ñig ñinun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u niŋun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

²² Ni praj anig hageia, ami bi kub yabił u niŋöm, nip hag yuöl gi haga, “Nibi bi rimnap kalip niŋmön, ‘Ami bi kub yabił u nip anig anig gi hagem auabin,’ a gimön, hagagmön, wasö yabił,” a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

²³ Ami bi kub yabił u anig hagöm, ami bi abad middep nipe mihaui kalip wiñ alö, aulö, haga, “Ami bi gau ñinjuöl unbö siduŋ laŋ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen gipal gau ñinjuöl mihaui niŋaŋ ado gi da unbö siduŋ laŋ (70) udmil, ami bi wim gasał pen pen gipal gau ñinjuöl unbö siduŋ laŋ (200) udmil, miñi sib aŋ yaŋ nöp Sisaria armil.

²⁴ Pol nip kaj hos rimnap halö ñimön, nip uł gi dam aij gimil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil,” a ga.

²⁵ Anig hagöm, nipe bi kub Piliks nip köp ap kalı kliñ rıka:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kalı kliñ rıkabin.

Ne midpan?

²⁷ Bi nöp yuabin i, Juda nibi bi n+p ud sisi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom niñbö rö u niñem me, ami bi yad r+imnap aip am n+p ut gi daunö. *

²⁸ Dapem, n+p al pak linig gila manö if an+bu niñnam, a gem, n+p dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, *

²⁹ Juda nibi bi kale gipal rö lo manö adö r+imnap nöp mideia. Pen nipe nan r+imnap gö, n+p böñ nöp al pak lep aka nag+ lep manö if ap midageia.

³⁰ Pen manö ap hagla, 'Bi an+bu n+p uliñin lun, alnabun,' a gila niñem, ne midpan u yuabin. Bi n+p manö hagal an+bu gau r+imnap hag yunö, amöm, nöp manö if an+bu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

³¹ Ami bi kub yabi+ u an+ig hagöm, köp an+bu gi ñö, ami bi gau Pol n+p sibön yañ nöp ut gi damöm, daun kub Adipadris amjakla.

³² Ruö ami bi if ajmidal gau magöñhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gimidal gau nöp Pol n+p dam daun kub Sisaria arla.

³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+ñöñ an+bu abad midm+idöp u n+p köp an+bu ñöm, Pol niñmagö adö nipe u lila.

³⁴ Gapna nipe köp an+bu amgö li niñöm, Pol n+p haga, "Ram m+ñöñ ne gai niñbö?" ö ga. Hageia, Pol haga, "Yad Silisia Propins niñbö," a ga.

---

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27   * **23:28:** Ap 22:30   * **23:30:** Ap 24:5-8

35 Pol Silisia Propins n̄ibö b̄i m̄ideia manö u n̄iŋöm, b̄i kub n̄ip haga, “B̄i nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. An̄ig hagöm, b̄i n̄ipe r̄imnap kal̄ip haga, “N̄ip dam Herod ram kub ḡi la u l̄imim, abad m̄id aij ḡimim,” a ga.

24

Juda b̄i kub gau Pol n̄ip manö kub hagla

¹ Pol n̄ip dam Herod ram ḡi la u l̄ilö, ñ̄+n unbö ȳigwo m̄ilö u m̄ideia. Ruö mam̄id ñ̄+n u, God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yab̄i Ananias, daun kub Sisaria u arn̄ig, b̄i manö ud as̄ikep r̄imnap uŋ ḡi, b̄i manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman b̄i kub Gapna Piliks u n̄ip, Pol an̄ig göl an̄ig göl ga u manö kub hagn̄ig gabun, a ḡila.

² Pol ram raul u daulö n̄iŋöl ḡi, b̄i manö hagep Dedalas Gapna Piliks n̄ip haga, “Ne me m̄ilö padö han̄ip abad m̄idajan, pen pen gun ḡi gagun, m̄id aij ḡipun. Ne gas̄i n̄iŋ aij ḡimön gajan u me, ram m̄inöŋ hon i nan aij nan hain n̄ibö waiö löp u, hon m̄id aij ḡipun.

³ Ram m̄inöŋ hon i r̄igon̄ r̄igon̄ gau magöŋhalö pör nöp ḡi aij gabön an̄ibu n̄iŋun hon nöp aij yab̄i a gabun.

⁴ Pen nöp manö m̄ilö kub hagagnabin. Manö uŋep magö ap hagn̄ig gabin u, r̄im̄id pak n̄iŋmön.

⁵ “B̄i aui m̄idöp i, hon n̄iŋbun n̄ipe pör nöp ḡi naj göp. N̄ibi b̄i gau kal̄ip manö piral hagö, kale manö piral an̄ibu n̄iŋ udöm, n̄ipe ḡi naj göp rö an̄ig unbö rö nöp ḡi naj ḡipal. Ram m̄inöŋ ke

gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalip ud asik ke ke lö niñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. Nibi bi Jisas bi Nasared nibö u nip niñ udpal gau, bi kub kale ap me anibu. *

⁶⁻⁷ Nipe God sabe gep ram gi naj giniñ geia, hon niñun nip ud sisi lun nan hanip gi naj ga anibu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yabit Lisias kal ju apöm, *

⁸ nip damöm haga, 'Bi u nip manö kub hagnig gipal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,' a ga. Anig hagö me, hon miñi aubun. Manö anibu Pol nip hag niñaimön, nipe ke, nip manö kub hagnun manö il u hagö, niñnabön," a ga.

⁹ Dedalas anig hagaiö, bi Juda ap mideila gau, manö nipe haga adö u nöp hagöm, hagla, "Niñö yabit hagöp," a gila.

Pol gapna Piliks nip manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nipe niñmagö dap ranöl göm, Pol nip, manö hag, a gö, Pol haga, "Ne mi iru nöp ram miñon i abad midmön, niñ aij gimön, manö ud asik aij gipan rö, yijig göl nöp hagnabön. Anib u niñem yip aij gö niñöl gem nöp manö hagabin.

¹¹ Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl niñ unbö migang lan araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö.

¹² Yad nibi bi rimnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem an u, hibur naj gep rö manö rimnap hagagnö, wasö.

* 24:5: Ap 17:6   * 24:6-7: Ap 21:28-30

13 Yip miñi manö kub hagaböl u, ne niñabön manö il ap midageinab, wasö.

14 Pen nöp manö ap waiö hagnig gabin. Yip hagat, 'Pol hon Juda gipun u rö rimnap gagöp; nipe pir alöm, Adan gisön nibö u arab,' a gipal. Yip Adan gisön nibö ajab, a gipal u, niñö hagpal. Yad Adan gisön nibö ajem, bac bi sabe gimidal God añt anibu nöp sabe gimidin. Mosi Lo manö kalit kliñ rika u abe, bi God manö hagep gau manö kalit kliñ rikla u abe, magöñhalö niñ udöl git midpin.

15 Bi Juda aui midpal, nibi bi aij gau abe, nibi bi naj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm niñbal rö u, yad u rö nöp niñbin. *

16 God aip am middeinabin, a gem, yad halöwalö gagin, wasö. God niñöm aka nibi bi gau niñöm, Pol kabö rö gagöp, a g+naböl u niñem, pör niñ aij gem, mid aij gipin.

17 "Pen yad mi rimnap Jerusalem aragnö. Pen nibi bi yad nan midagöp gau kalit mani rimnap ñem, God nip nan sabe git ñin, a gem, Jerusalem arnö.

18 Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, niñön niñön gimidun u, ginö. Anig git pis gem, God nip nan sabe git ñin, a gem, God sabe gep ram u am midainö. Anig göl git midainö u, bi aui kale apöm yip niñla. Pen nibi bi iru nöp yad aip ap midageila. Pen pen hagep manö rimnap hagagnö. *

19 Pen Juda nibi bi Esia Propins nibö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mideila.

---

* 24:15: Jon 5:28-29   * 24:18: Ap 21:12-28

Manö kale mīdaiböp u, kale aui apöm, manö anību hagblap.

²⁰ Auagpal u, bī Juda Kansol kub gai i yīp Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij gīnō manö il nīηla u haglö, ne nōη!

²¹ Pen yīp manö kub hagla ñīn u, yad manö añī ap nöp hagnö. Meg mīgan dap ranem hagnö, ‘Yad nībi bī umöm uraknaböl, a gem, gasī u nöp nīηbin u me, yīp manö kub hagabim i, a gīnō,’ a ga. *

²² Pol anīg hagö nīηöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gīmīdal manö u nīη aij ga u me, Juda bī gau manö hageila u udagöm, haga, ‘Hainö ami bī kub yabīl u Lisias auö, manö nīpe u nīηem, manö anību hagnabin,’ a ga. *

²³ Anīg hagöm, bī nagīman kai kalīp abad mīdeia u nīp haga, ‘Pol nīp abad mīd aij gīmön; nīp bōη nöp nagī pīdōη lagmön. Nīpe nan rīmnap mīdagainīm, nībi bī nīpe gau kalīp hag nīηö, nīp ñöl,’ a ga.

Pol mī mīhöp nagī mīdeia

²⁴ Ñīn pro bad ap arö, ñīn ap Piliks nībin nīpe Drusila aip aulö. Nībi Drusila anību nīpe Juda nībö nībi. Pen kale ber apil, nugmul nīpe Pol nīp wīñ alö, apöm, Krai Jisas nīp aigöl göm nīη udpal manö u hagö, Piliks nīη mīdeia.

²⁵ Pol nīpe manö hag damöl gī, hon aigöl gun gī aij gīnabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasī mīdmagö hon gasī göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanīp manö kub hagnab manö u abe Piliks nīp haga. Pen Pol anīg hagö, Gapna

---

* 24:21: Ap 23:6   * 24:22: Ap 23:26

Piliks manö anibu niñöm, piñiñ göm, Pol níp haga, “Ne miñi am midaimön. Hainö yad ñin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga.

²⁶ Pen gapman bi kub anibu, gasi nipe ke gau nöp niña, “Yad Pol níp pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gasi niñnab, ‘Yad bi i níp agamij mani rímnab ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yíp mani rímnab ñinab,” a gi gasi u niña. Pen gasi anibu nöp niñ midöm, Pol níp dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagmidil.

²⁷ Mi miñöp pis ga niñöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö níp udöm, ram minöñ anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yíp bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagí mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol níp manö kub niña

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, ñin miñhau niñgan nöp midöm, Jerusalem ara.

²⁻³ Pesdas Jerusalem arö niñöl göm, God níp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rímnab abe níp am niñöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu níp hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol níp adan añ au uñiñin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Haníp mög niñmön, bi ne rímnab hagaimön, Pol níp yinid ut gi Jerusalem dauöl,” a gila. *

⁴ Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nagí midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin rö,

---

* **25:2-3:** Ap 23:15; 24:1

⁵ nɪp manö rɪmnap mɪdainɪm, bɪ kub kale rɪmnap hagpe, yad aɪp Sisaria amöm, nɪp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anɪg hagöm, ñɪn raleb jɪɲ aka sɪduɲ laɲ halö Jerusalem mɪdöm, ado gɪ Sisaria ara. Ruö, Pesdas nɪpe manö kub hagep ram raul mɪgan u amöm, Pol nɪp dauim, a ga.

⁷ Pol nɪp daueila, Juda bɪ Jerusalem nɪbö aula gau apöm nɪp bɪnɪg gɪgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anɪb gau manö ɪl mɪdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nɪbi bɪ lo manö kale u rɪb rɪkagɪn; yad God sabe gep ram u nan naj ap gagɪn; yad Rom Empra Sisa nɪp manö naj ap hagagɪn,” a ga.

⁹ Hageia, bɪ kub Pesdas, Juda nɪbi bɪ gau yɪp bɪ aɪj a gɪnaböl u aɪj, a göm, Pol nɪp hag nɪɲöm, haga, “Manö kub hagabun anɪbi, Jerusalem amun hagin aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “Mɪñi Sisa manö kub adö nɪpe u hadö mɪdpin. Yad Juda nɪbi bɪ kalɪp nan naj ap gagpin u, ne u rö nöp hadö nɪɲban.

¹¹ Pen nan naj ap gɪnö, yɪp manö kub hagöm, al pak lun, a gɪblap u, pɪñɪɲ gagbnep; anɪb u yɪp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö ɪl ap mɪdagöp u, bɪ ap yɪp Juda nɪbi bɪ kalɪp ñɪnɪm rö lagöp. Anɪb u, ne yɪp Sisa mɪdöp u yuö, nɪpe ke manö anɪbi nɪɲnab,” a ga.

¹² Pol anɪg hagö, bɪ kub Pesdas am bɪ nɪpe gau aɪp manö anɪbu hag amɪl apɪl göm, ado gɪ apöm,

---

* 25:7: Ap 24:5-6

haga, “ ‘Sisa manö kub yad u niñnab,’ a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin,” a ga.

Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip

¹³ Pen yöp ñin mihöp lugö niñöl gi, Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö nip am niñul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö.

¹⁴ Kale ñin iru rö au midnig gilö niñöl gi, Pesdas nipe Kiñ Agripa nip haga, “Nöd Piliks gapna mideia ñin u, nipe bi ap nagila. Pen gapna wög nipe u arö göm, bi anibu nagilep ka u arik ara. *

¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bi Juda God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda nibi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu nip yip manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagemön, Pol nip al pak lilañ,’ a gila.

¹⁶ Pen manö il ap hagageila niñöm yad kalip hagnö, ‘Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yiharin al pakagun. Manö kub hagnun niñöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip ginaij ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö il ap mideinab u, nip al pak löl a ginabun,’ a ginö.

¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migang u asikem, Pol nip am dauim a ginö, daula.

¹⁸ Yad gasi niñnö e, manö kub yabit midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niñöl gem niñnö manö kub midageia, wasö.

---

* **25:14:** Ap 24:27

19 Kale yiharıñ hagla, ‘God manö u, hon hag aij gıpun rö hagagöp. Pen bı Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nıpe kamıñ mıdöp a göp,’ a gıla.

20 Manö hageila u yad nıñ aij gagpin rö, Pol nıp hag nıñnö, ‘Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ gıñö.

21 Hagainö, nıpe wasö ga. Nıpe haga, ‘Yad nagı mıdeinabin. Hainö Empra Sisa nıpe ke manö anıbu hagnab,’ a ga. Anıg hagö, yad nıp Sisa mıdöp gau yunabin, a gem, nagı lıbin rö mıdöp,” a ga.

22 Pesdas anıg hageia, Kiñ Agripa haga, “Pesda. Bı anıbu manö nıpe ke hagö, yad nıñnabin,” a ga. Hageia haga, “Anıb u, rol nıñnabön,” a ga.

23 Anıg hagö, ruö, Agripa nıñın Benis aip, wañıj aij aij nöp yımmil, ami bı kub rımnabı abe, bı kub yabıt rımnabı abe uť göm, nıbi bı kub auabun, a göm, ñıñı löl gı manö kub nıñeb ram raul mıgan u arla. Ap mıdlö nıñöl göm, Pesdas bı nıpe rımnabı kalıp haga, “Pol nıp am dauim,” a ga.

24 Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kiñ Agripa abe, nıbi bı ap mıdpım gai i abe, bı i nıp nıñım. Juda nıbi bı nıp manö kub hagöm, bı anıbi böñ nöp al pak lep, a gıpal. Yad Jerusalem mıdainö, yıp anıg unbö nöp hagla. Aui auajın, unbö nöp halal.

25 Yad nıñbin, nıbi bı gau nan naij yabıt gılö, ñın rımnabı al pak lıbal u pen bı i nıp manö kub hagem nıñnö, nan anıbu rö ap gaga, wasö. Pen nıpe ke haga, ‘Empra nıpe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anıb u me, yad nıp Sisa nıp yunıg gabin.

26 Bı anıbi Empra nıp hag yunabin u pen nıpe nan nıñön nıñön göp manö it u, köp halö kalı klıñ rık ñınam rö lagöp. Anıb u, ne Kiñ Agripa

abe, nîbi bî rîmnap gai i abe, bî anîbi nan nîhön nîhön göp manö if u nîñnabim. Kale manö nîpe u nîñmim, manö if magö u yîp hagnabim yad kalî kliñ rîkem, Sisa mîdöp au yunam.

²⁷ Pen gasî yad nîñbin u, bî nagîman Sisa mîdöp au yîharîñ yuem, lo nîhön nîhön rîb rîka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kiñ Agripa nîp manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol nîp haga, “Yad nöp apdi nîñöl mîdpin, manö hag!” a ga.

Anîg hagö, Pol ñîmagö dap ranöl göm haga,

² “Kiñ Agripa. Ne nöp apön yîp manö hag, a gajan, Juda nîbi bî manö yîp hagaböl u, nöp hagnîg gabin u, yîp aij göp.

³ Hon Juda nîbi bî gîpun gîpun adö u abe, manö pen pen hagpun hagpun adö u abe, ne magöñhalö hadö nîñban u me, nöp hagnîg gabin i, yîp aij göp. Anîb u, yad manö hagnö, yîp iru nîñagmön.

⁴ “Yad ñî pro ram mîñnöñ yad ke gau mîdainö ñîñ u abe, hainö am Jerusalem mîdainö ñîñ u abe, yad bî aigale bî rö mîdpin u, Juda nîbi bî gau magöñhalö hadö nîñbal.

⁵ Kale yîp mîlö padö nîñmîdal. Yad bî Perisi, Juda lo manö nîñem, klö gem, asî masî gî aij yabî gîpin. Kale nöp manö anîbu waiö hageinaböl u, yad manö nîñö hagabin u a gîmön nîñnabön. *

⁶ Pen God hadame nöp apîs bac bî kalîp manö aij hagö, gasî halö abad mîdmîdal manö anîbu nöp nîñ udpin u me, kale yîp manö kub hagaböl.

---

* 26:5: Plp 3:5-6

⁷ Hon Juda it ke ke unbö migan laŋ magöŋhalö, God apis bac bi kalip haga manö aij u abad midpun. God nipe nan aij ñinabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö aŋ sibön yaŋ nip sabe göl gi midpun. Pen Kiŋ Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö niŋö nöŋ hagöp a gem niŋ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. *

⁸ Pen kale nihön ginig nibi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gimim, niŋbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared nibö manö hageila gau kalip gi naij ginam, a gem, gi niŋmidin. *

¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöŋ gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip haglö, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau iru nöŋ am daunö, nagit limidal. Yad ke bi manö ud asikep gau aip yau a ginö, rimnap böŋ nöŋ al pak lilo umla, kalip paj hagmidin.

¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip mulu kal niŋem, kale Jisas manö nipe u arö gilaŋ, a gem, kalip gi naij gimidin. Yad gasit adö añit ap nöŋ niŋem, ñin rimnap nibi bi anib gau kalip ulhai niŋin, a gem, ram minöŋ milö kub gau ajmidin.

Jisas Kraiss Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen ñin ap Damaskas nibi bi Jisas nip niŋ udla gau kalip nagit li daunam, a ginö, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kalit kitiñ ritik ñilö, udem hadnö.

---

* 26:7: Ap 23:6; 28:20   * 26:9: Ap 8:3

13 Pen bi kub aij nöŋ! Yad siđö aŋ aulik aua magö u, adan aŋ au amöl gi niŋnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö laŋ niđö yad bi riŋnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anibu, siđö mailö rö wasö; mailö anibu ke yabił ga.

14 Anig gö, hon magöŋhalö miŋnöŋ yaŋ ap lug pakun, yad niŋnö, manö ap, manö yabił hon Arameik manö hagöm, yiŋ haga, ‘Sol! Sol! Yiŋ niŋhön giŋig pör gi naij gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a giŋin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöŋ ke ilön gab,’ a ga.

15 “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub, ne ban?’ ö giŋö. “Hagainö, Bi Kub haga, ‘Yad Jisas, yiŋ pör gi naij gabön u nöŋ hagabin,’ a ga.

16 Anig hagöm yiŋ haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöŋ manö hagniŋ aubin. Ne wög gi ñeb bi yad miđmön, yiŋ miŋni amgö niŋban u abe, yad nöŋ hainö yamnabin u abe, niđi bi riŋnap gau kalip hag ñinabön.

17 Yad nöŋ hag yunö, ne ammön Juda niđi bi gau abe, Juda niđi bi wasö gau abe hag ñö, nöŋ gi naij giłö niŋöl gem, nöŋ abad miđem ud asik yunabin.

18 Ne manö aij yad kalip hag ñö, amgö we miđpal u amgö ñil niŋnaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, sib gau miđpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, Seden piđdöŋ magö niŋpe mo gau miđpal u arö göm God niŋ aunaböl. Anig geinaböl, nan si nan naij giŋpal gau, Bapi niŋöm arö gö, niđi bi nöđ yiŋ niŋ udpal gau aip seg kamiŋ miđeinaböl,’ a ga. *

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

Pol God nɪp wög gɪmɪdöp manö u haga

19 “Pen Kiŋ Agripa. Yad naböŋ ram mɪnöŋ kumi kabö adö laŋ au nɪbö apöm manö haga nɪŋnö anɪbu arö gagnö.

20 Damaskas amem, nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp manö aij anɪbu hag ñɪnö. Hainö am Jerusalem nɪbi bɪ kalɪp hag ñem, ram mɪnöŋ Juda nɪbi bɪ mɪdpal gau magöŋhalö kalɪp hag ñem, Juda nɪbi bɪ wasö gau hag ñem, gɪnö. Kalɪp hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naj gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gɪmim, God nɪp añɪ nɪŋ udmim, nan naj gau hadö arö gɪpun u nɪŋöl a gɪmim, hagöp rö nöp gɪmim,’ a gɪnö.

21 Yad anɪg gɪnö u me, ñɪn ap God sabe gep ram au arainö, Juda bɪ aui kale yɪp ud sɪsɪ löm, al pak lɪnɪg gɪla.

22 Pen God yɪp pör nöp abad mɪdöp rö, yad uri magö i nöp aui urak mɪdem, manö aij nɪpe u, nɪbi bɪ hib mɪdöp gau abe, nɪbi bɪ hib mɪdagöp gau abe hag ñöl gɪ mɪdpin. Manö hag ñabin anɪbu, adö ap ke wasö; bɪ God manö hagep bɪ gau abe, bɪ ne Mosɪs abe, hainö gɪnab a göm kalɪ kliñ rɪkla manö u nöp hag ñabin.

23 God manö hagep bɪ Aisaia God Manö kalɪ kliñ rɪköm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nɪpe bɪ nöd nöp kauyaŋ uraknab u me, Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda nɪbi bɪ wasö gau abe nɪŋnaböl, God kalɪp u rö nöp ud kamɪŋ yunɪm rö löp. Anɪg gɪnab u nɪpe kalɪp mailö rö pak ñɪnab,’ a ga,” a ga. *

24 Pol manö anɪbu hagö nɪŋöl gɪ, Gapna Pesdas

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

manö kub hagöm haga, “Pol, ne bî manö adö ke ke niñban rö, nabıc jîñ mo ne mîlep göp hauł almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bî kub aij yad Pesdas. Yad hauł alö hagagabin. Gasî niñöl niñ aij gem, manö niñö yabîł u hagabin.

²⁶ Yad niñhön manö hagabin i, Kiñ Agripa niñpe ke hadö niñöb. Jisas niñ niñhön niñhön göm manö niñhön niñhön göm gîla u pi göm gagla. Waiö nöp gîla u me, yad niñbin, Kiñ Agripa niñpe magöñhalö hadö niñöb. Anîg gö niñem yad niñ pîñîñ gem hagagabin, wasö,” ga.

²⁷ Pol anîg hagöm Kiñ Agripa niñ niñöm haga, “Kiñ Agripa. Ne bî God manö hagep gau manö hagla u, niñö hagla, a gîmön, gasî niñban aka? Yad niñbin, manö anîbu niñö hagla, a gîmön, niñban,” a ga.

²⁸ Pol anîg hagö, Kiñ Agripa pen haga, “Pol. Ne yîp, manö pro ap hagnö, Jisas bî niñpe ap mîdeian, a gîmön, yîp manö anîbu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö mîlö hagnam, yad gasî añî ap nöp niñem, God niñp sabe gem hagabin, ne abe, niñbi bî manö hagabin niñaböl gai i magöñhalö abe, yad mîdpin rö mîdaiim, a gem, sabe gabin. Pen yîp sen adîkpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anîg hagö, Kiñ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa niñîñ Benis u, niñbi bî mîdeila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “Niñbi bî rîmnap gî naj gîlö me, manö kub hagöm, rîmnap nagî löm, rîmnap böñ nöp al pak lîñaböl. Pen bî i nan naj ap gagöp, wasö,” gîla.

³² Anig hagöm, Kiñ Agripa nipe Pesdas nip haga, “Miñi nagı lep ram arö göm höñ arböp u pen nıpe, ‘Sisa manö kub yad nıñab,’ a göp u me, nagı mıdöm, bı kub Sisa mıdöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arnig göm ñig magıb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arnım a göm hagö, ami bı gau abad mıdep bı kub Julius u, Pol abe nagıman bı rımnab halö abe udöm abad mıdeia. Ami bı anıb gau kalıp “Empra Ami Bı Nıpe” a gımıdal.

² Pen ñın anıbu, ñig magıb ram mınöñ Adramidiam nıbö u, Esia Propins arnig göm, Sisaria am pıdöñ ga. Anıb u, ñig magıb anıbu udun ñig añ yañ arno. Bı daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nıbö bı ap aip arno. Hib nıpe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pıdöñ gıno. Julius Pol nip ud aij göm haga, “Am mıdeimam bı kalıp nıñmön, nöp nan nıñön mıdagainım gau nöp ñöl,” a ga.

⁴ Pen hon Saidon arık arnig gun nıñno, yıgön kub yabıt u apöm, ñig solwara u abe ral auai. Anig gö, ram mınöñ ñig rıb gus ga airan Saıpras böñ lau arno.

⁵ Anig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram mınöñ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pıdöñ gıno.

⁶ Amjak pıdöñ gun, ami bı kub bı nagıman gau kalıp abad mıdeia u nıñı, ñig magıb Aleksadria

---

* 27:2: Ap 19:29

nibö ap ram m+nöŋ Idali arnig geia. Anib u, nipe hanip hagö, ñig magib anibu arno.

⁷ Ñig magib anibu amun, ñig aŋ kub yaŋ amun, hain hain nöp uþham am am daun kub Kinidos amjakno. Pen yigön kub auageia n+nöm y+jig göl arep rö laga. Anib u me, böŋ lau nöp am am ram m+nöŋ Salmoni hil gun, ram m+nöŋ ñig r+ib gus ga airan Krir ba lau nöp amun,

⁸ uþham am am ram m+nöŋ pro ñig goł au ap, “Ñig Magib Mid Aij Gep Kuö,” a g+m+idal, amjak p+döŋ g+no. Ram m+nöŋ anibu Lasia daun söl au.

⁹ Hon anig gun, hain hain nöp g+ ajno n+nöl göm me, Juda n+bi b+ nan ñ+nagla ñ+n u ap arö, ñig solwara kub ral auep ñ+n u hadö aua.

¹⁰ Pen Pol nipe kalip haga, “B+ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañ+ nan gau magöŋhalö naj göm, ñig magib abe naj gö, hon magöŋhalö ñig ñ+nun rö löp,” a ga.

¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib b+ wög g+m+idal abad m+dm+döp b+ kub u abe, b+ ñig magib nap nibö u abe, manö ke hagailö n+nöm, ami b+ kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalip u uda.

¹² B+ iru nöp hagla, “Ram m+nöŋ i ram m+nöŋ naj. Yigön kub udöp ñ+n i, ram m+nöŋ naj an+bi m+dagaiun; Piniks söl m+döp au am m+daiun. Yigön kub auab ñ+n u, ñig magib dam ram m+nöŋ anibu l+no, naj gagn+m,” a g+la. Piniks daun anibu, ram m+nöŋ ñig r+ib gus ga airan Krir m+döp. Ñig magib Piniks aum+döp u, yigön kub s+dö auab lau adö aueinab u, ñig magib agam+j s+dö wad arab lau adö arnab; pen yigön kub s+dö

wad arab lau adö aueinab u, ñig magib agamij sidö auab lau adö arnab.

Yigön kub apöm, ñig solwara rala

13 Pen kale anig haglö, au midaino niñöl gi, yigön pro pro auaiia u niñöm, “Miñi amun arnabun,” a göm, bi ñig magib wög gimidal gau, aga yula u tip gi udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Krir ñig goł adö u arno.

14 Anig gun arno niñöl gi, adiñ hadal majö yabił, airan Krir böñ lap nibö, ñig magib arnig ginö lau adö apöm, ñig magib ud jinomno ga.

15 Anig gö, bi ñig magib wög gimidal gau niñöm, dam yijig göl arun, a göm, gi wasö niñöm, arö gilö, hanip halö dam ñig solwara añ kub gau ud ara.

16 Hadal anig göm ud arö, am am ram minöñ ñig rib gus ga airan pro Kauda a gimidal u, böñ lap araino niñöm hadal kub auaiia u hain ga. Anig gö niñöl gun, hagno, “Yigön pro auab rö, ñig magib pro bad u udun, ñig magib kub migan u ud lun,” a gun, ułham yabił ud lino.

17 Ñig magib pro bad u ud li aij göm, ñig magib kub u pa jö ginab rö löp, a göm, ñig magib gau nibö gau nibö nagı adıköm, tip gi li pidöñ gila. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kułup Södis a gimidal gau amöm, kabö kułup naj u binin gö, naj ginab,” a göm, sel adıkla u hubık yulö, aninın gö pinin göl gi arno.

18 Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pıta gan, a göm, wim wañib nan gau ud ñig yula.

19 Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nñhön nñhön ñig magib mid aij gan a göm raul migän lälö mideia u, magörhalö niñebir ud ñig yan yula.

20 Pen hon pör pör sidö gapı gau niñmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gası ap niñun, hagno, “Ram minöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gası niñno.

21 Pen milö padö kale nan magö niñmidagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bı gai i, manö yad hagnö u niñbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañib nan gau ud ñig yan yuagbnop.

22 Pen yad kalöp hagabin, uri gası iru niñagmim; gası halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naij ginab.

23 Yad God niñ wög gi ñeb bı niñpe midpin u me, miñi sib yan God ejöl niñpe ap yuö, apöm yad midajın söl au apöm yip hagöp,

24 ‘Pol, ne piñiñ gagmön! Midmön, bı kub Sisa midöp au ammön, manö kub niñnabön. Pen niñi bı ñig magib raul migän midpal gau, God kalıp u rö nöp abad midö umagnaböl. God niñpe nöp mög niñöm, kamıñ middep magö kale u nape ñöb,’ a göp. *

25 Anıb u, bı gai i, kale piñiñ gagmim; gası halö midaimim. Yad niñbin, God niñ niñ uđpin u, niñpe hagöp rö nöp ginab.

26 Pen hon am am, ram minöñ ñig riñ gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kulup biñiñ gi

---

* 27:24: Ap 23:11

pidöŋ gɪnab,” a ga. *

Ñig magɪb böŋ nöp naij ga

²⁷ Pen yigön u hanɪp anig göl ud dam dam ñin unbö sidun böŋ dan ara niŋöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bɪ ñig magɪb wög gɪmidal gau, gasɪ ap niŋöm, söl ram mɪnön ap apjaknabun rö löp, a gɪla.

²⁸ Kale gasɪ anɪbu niŋöm, kabö kuɫup söl söl mɪdöp aka göm, nan ñig li niŋbal ap löm niŋla mɪlö kub kub 40 mida mɪdeia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anɪbu kuöyan löm niŋla 30 mida mɪdeia.

²⁹ Anig gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, piñin göm, aga mɪhau mɪhau yula niŋöm, ñig magɪb pidöŋ ga. Pidöŋ gö niŋöl gɪ, God nɪp sabe göm hagla, “Ram yɪɪd ruöm sidö lan,” a gɪla.

³⁰ Pen bɪ ñig magɪb wög gɪmidal gau, ram mɪnön ñig rɪb gus ga airan anɪbu yöp söl anɪb au arnig, niɪbi bɪ gau niŋ mɪdeila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magɪb pro u dam ñig magɪb nabɪc lau adö yuun, aga rɪmnap halö yuun,” a gɪla.

³¹ Kale piral anig gɪlö niŋöl gɪ, Pol niŋöm, Julias ami bɪ nɪpe gau aɪp kalɪp haga, “Bɪ ñig magɪb wög gaböl i, kale ñig magɪb pro u udöm pɪniŋ gɪ areinaböl u, kale magöŋhalö um haknabim,” a ga.

³² Pol anig hagö, ami bɪ gau, ñig magɪb ñig yan yunig geila nagɪ u, böŋ nöp rɪb gɪ dö gɪ yulö, ñig an yan luga.

---

* 27:26: Ap 28:1

33 Pen ram runig ga magö u, Pol kalip haga, “Ñin unbö siduñ böñ dañ u gasi iru niñmim, nan magö ñiñagmim, yiñariñ nöp m+dpim.

34 Anib u, uri nan r+imnap ñiñmim. Wasö u, aige göl gimim m+deinabim. Nibi bi añi ap nab+c uñ añi ap lugagnab,” a ga.

35 Pol anig hagöm, bred r+imnap udöm, kale m+deila añ au God niñ aij a göm, ud jö göm, nan r+imnap ñiña.

36 Pol niñpe ñiñjö niñjöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan r+imnap ud ñiñla.

37 Hon söñ ñin juöl unbö siduñ böñ dañ (276) niñi bi ñig magib miñgan anibu m+daino.

38 Pen nan ñiñ piñ gun, ñig magib piña gan, a gun, wid m+deia gau ud ñig yan yuno.

39 Ram ruö niñjöl gun, ram m+inöñ anibu niñno. Pen bi ñig magib wög g+m+idal gau ram m+inöñ anibu niñhön, a göm, niñagla. Pen kale niñla, ñig solwara lañiñ waj hak ara u, kabö kuñup aij nöp m+deia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila.

40 Anib u, ñig magib aga yula nag+i gau böñ nöp riñ gi dö göm, ñig magib böñ böñ liña siñdia m+ihau hub+k paliöm, sel kub u hub+k liña u, kauyan dap ran ad+köm, hadla.

41 Am am me, ñig magib mulu ad+iñ u, kabö kuñup adö u biñiñ göm, paköl gi piñdöñ ga. Anig göl paköl gi piñdöñ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan ad+iñ böñ nöp pa jö ma jö gi ud ara.

42 Anig gö, ami bi r+imnap apöm, bi kub kale Julias niñ hagla, “Ñig magib i naij gab. Bi

nagiman gau piñin gi arlö, hanip hag ginaböl. Anib u, kalip al pak lun,” a gila.

⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nip gasi ninjom, kalip waso gom, haga, “Bi ñig uñan pirik ninbal gau nod ñig uñan pirik aröl.

⁴⁴ Haino bi ñig uñan pirik ninjagpal gau, mab po nabon nabon gau udom, ud sisi lom aröl,” a ga. Hagö, haga rö nop gino. Bi ap ñig ñinagno; magonhalo kamij arno.

28

Pol ram minonj Molda am mideia

¹ Pen hon ram minonj ñig rib gus ga anibu arno, nibi bi anib gau mideila gau hanip hagla, “Ram minonj i Molda,” a gila.

² Anig hagom, hanip udom gi aij gila. Hanip monj al kila ga rö, hanip ud aij gom, mab dap laulö, mali aij gino. *

³ Pol pen am mab lö lö rimnap ihu dapom lauö ninjol gi, hauat ap mab lö lö daueia an anib au mideia u me, pibonjo, ap ranom Pol nip ñimagö kid u hau ij halö la.

⁴ Anig gö, nibi bi ram minonj anibu mideila gau ninjom, kale ke hagla, “Bi nagiman i gi najj göp rö kamij arnim rö lagop. Ñig solwara an au midom, ñig magib u najj gö umagop u pen mñi umnab,” a gila.

⁵ Anig hagla u pen Pol ñimagö nipe u pipal pakö, hauat anibu lugom, ñöl ina. Pen Pol nip nan ap gaga. *

---

* 28:2: 2Ko 11:27   * 28:5: Mak 16:18

⁶ Anig gö, nibi bi anib gau kale ke hagla, “Bi i nip hauat hauöp u hu ginim aka hu gagö yinid umnim,” a göm, rapin nöp niñ mideila. Pen anig gi niñ midlö, nip nan ap gaga, wasö. Kale niñöm, hagla, “Bi anibu bi yabit ap wasö; nipe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bi kub ram minöñ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöñ nipe u sol anib au mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau niñan abad mid aij yabit ga.

⁸ Bi kub anibu nap nipe u hañ roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip niñöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö niñöl gi, nan ga anibu böñ nöp kamij la.

⁹ Anig gö me, nibi bi ram minöñ anibu nan ga gau aulö niñöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la.

¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabit göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan niñön niñön midageia gau hanip halöwaö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöñ anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöñ anibu midno, rakin mihau niñan luga.

¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak

---

* 28:6: Ap 14:11

pidöŋ gino. Amjak pidöŋ gun, ñin mihau nigan anib au midaino.

¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yinid arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidöŋ gino.

¹⁴ Ram minöŋ anibu nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jin midun, “Rom arun,” a gun, hadno.

¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nin udla gau, “Pol bi gau aunaböl,” a gilö, ninöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Nigan mideia ram minöŋ u nable pakla. Pol kalip ninö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga.

¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai ninöm han midö ninöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau nigan midöm, Juda bi kub ram minöŋ anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naij ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nibö gau yip ud sis löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila.

¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm ninla manö it ap midageia. Yip al pak löl rö laga.

Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niñla u pen Juda kai mideila gau klö yabił göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niñnab,’ a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. *

20 Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagı libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

21 Pol anig hageia, nip pen hagla, “Bi ram minöh Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rımnap nöp haglö, niñagpun.

22 Pen hon niñbun, Juda nibi bi gau gau magöñhalö hagal, ‘Nibi bi gasi ne niñban rö niñbal gau, nibi bi aij wasö,’ a gıpal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niñun,” a gıla. *

23 Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi bi nöd aula rö wasö, nibi bi iru yabił nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum gıla. Anig göm, ap magum gılo niñöl gi, Pol nipe, God nibi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u hag ñinig, Mosıs abe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kalı ktiñ rikla manö u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö niñlan, a göm, Pol manö anibu hag midö niñöl göm, sidö wad ara.

24 Pen manö haga anibu, rımnap haga rö niñ udla pen rımnap niñ udagla.

---

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31   * 28:20: Ap 26:6-7   * 28:22: Ap 24:14

25 Pol nıbi bı nıŋ udagla gau kalıp haga, “Hadame nöp Ana U† nıpe Aisaia nıp go? lö, apis bac kale gau kalıp manö nıŋö yabıtı haga.

26 Manö anıbu Aisaia nıpe God Manö adıŋ ap kalı kılın rıköm haga,

‘Juda nıbi bı gau kalıp ammön hagnön,

“Manö hagnaböl nıŋnabim u

pen manö hagöp u, a gımim, nıŋagnabim.

Amgö nıŋnabim u

pen nan ap nıŋagnabim.

27 Nıbi bı gai i manö yad hagpin u

kalıp iru gö nıŋagpal.

God Manö nıŋno, hanıp gö,

nıbi bı nıpe mıdaiun rö löp a göm,

rımıd pıt göm, amgö ju göm nöp mıdpal,” a gımön,’ a ga.

28 “Anıb u, Juda nıbi bı gai i nıŋim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gıpim rö, nıpe hagö, manö aij anıbu Juda nıbi bı wasö mıgan rımnap arnab nıŋöm kale manö anıbu udnaböl,” a ga.

29 Pol kalıp manö anıbu hag pıs gö nıŋöl göm, Juda nıbi bı gau kale ke amöl gı, pen hagö pen hagö göl gı arla.

30 Pen Pol daun kub Rom han mıdmıdöp ram u rauöl gı han mıdeia, mı mıhöp ina. Nıbi bı nıp nıŋnıg aueila gau kalıp magörhölö hag wıhai udöm, ud aij ga.

31 Nıbi bı nıp aula gau, God nıbi bı udnıg göm, Nı nıpe hag yuö, Kın rö aua manö u kalıp hag nöm, Bı Kub Jıas Krais manö aij u hag nöm, gımıdöp. Nıpe anıg geia, Rom gapman bı kub gau

nip hag gagla u me, nibi bi gau kalip manö klö gi
hagöm, kabö göl nöp hag ñim+döp.

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d